

MAGYAR MÚZSA

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

MEGJELENIK NEGYEDÉVENTE

ÚJ FOLYAM 33. SZÁM • 2024. JÚNIUS

Magyar Múzsa • 2024. június

FÖLDESZDY GABRIELLA • KAPITÁNY GÁBOR • MAGYARY HUNOR • OLÁH ANDRÁS
M. FEHÉRVÁRI JUDIT • RADNAI ISTVÁN • SIPOS ENDRE • TORNAI XÉNIA
MÁRTONFI BENKE MÁRTA • SZ. KÁRPÁTHY KATA • SZUROMI RITA • SZŰK BALÁZS

BALÁZS F. ATTILA • BENKE LÁSZLÓ • BÜKI ATTILA • CSONTOS MÁRTA
CS. VARGA ISTVÁN • JOBBÁGY ÉVA • JÓNA DÁVID • LENGYEL JÁNOS
MANDICS GYÖRGY • N. KOVÁCS ZITA • SZABÓ S. ANDRÁS • TURBÓK ATTILA

MEGJELENIK NEGYEDÉVENTE

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:
Bertha Zoltán, Cs. Varga István,
Domonkos László, Kődöböcz Gábor,
Lovas Dániel, Madár János,
Turbók Attila

Felelős szerkesztők:
Lovas Dániel
Madár János

Olvasószerkesztő:
Csontos Márta
marta.drcsontos@gmail.com

Képzőművészeti rovat:
Mártonfi Benke Márta

Korrektúra: Katzler Hilda
muk-press@muk-press.hu
Terjesztés, rendezvények, szerkesztő:
Lengyel János, cadaloraster@gmail.com

Kiadja a Magyar Újságírók Közössége
Felelős kiadó: a MÚK elnöke

Szerkesztőség, levelezési cím:
1114 Budapest, Bartók Béla út 31.
Telefon: +36 01/209-3494
E-mail: madarjanos48@gmail.com
pressmuk@gmail.com
Online: www.muk-press.hu

Kéziratot nem őrzi meg
és nem adunk vissza.

Nyomdai munkák:
HTS-ART Kiadó és Nyomda Kft.,
Budapest
Nyomdai előkészítés:
Euro Bioinvest Kft., Kecskemét

A borítón:
Ghyczy György:
Esőfüggöny vörös Nappal
A hátsó borítón:
Seres Katalin:
Esküvő

TARTALOM

Cs. Varga István: „Isten, áldd meg a Magyar!”	1
Szuromi Rita: Antik fohász	10
Radnai István: Vilma	11
Turbók Attila: Óvatos légy, hazám!	15
M. Fehérvári Judit: Installációk	17
Benke László: Ne féltsd tőlem titkaid; Vagyunk s leszünk	18
Jobbágy Éva: Irodalmi szegletkő, amit útszélre vetettek	19
Sz. Kárpáthy Kata: Sztrabicsói fagyj	23
Balázs F. Attila: Visszaszámlálás	24
Kiderül-e végre, hol halt meg valóban Petőfi Sándor?	25
Kapitány Gábor: Lakhezisz dala	29
Lengyel János: Élet-morzsa	30
Szóllósy Tibor: Az utolsó utazás	31
Mihályi Molnár László: Ringató	34
Magyary Hunor: A nő hatalma	35
Péter Erika: Földrengés	39
Sipos Endre: Az utolsó alkonyatban	40
Ványai Fehér József: Vágásszél SC	41
Büki Attila: Mecseri cigányok	45
Szűk Balázs: Ha érkezel majd	45
Csontos Márta: Rendbontó kísérletek	46
N. Kovács Zita: Az ismeretlen mélységében – Ghyczy György festői világa	I–VII
Mártonfi Benke Márta: A pusztai vadóc – Gondolatok Seres Katalin naiv festő képeiről	VIII–XII
Czinege Edit: Az ország egyetlen halászsasszonya	47

(Folytatás hátul, a borítón)

TARTALOM

Ünnepi Könyvhét

A 95. Ünnepi Könyvhét 2024. június 13-án kezdődik Budapesten. Az országos rangú esemény színhelye ezúttal is a Vörösmarty tér és a Duna-korzó. A Rím Könyvkiadó, Magyar Nemzeti Írószövetség, Magyar Újságírók Közössége és a Magyar Múza alkotói a Duna korzó 1-es pavilonjánál dedikálnak majd. Számtalan új könyvnek örülhetünk most is. Így – többek között – találkozhatunk a Magyar Múza és a Rím Könyvkiadó közös pavilonjánál Döbrentei Kornéllal, Cs. Varga Istvánnal, Szidiropulosz Archimédesszel, Dupka Györggyel, Jóna Dáviddal, Katzler Hildával, Demse Mártonnal, Tábory Lászlóval, Véssey Edével, Földesdy Gabriéllal, Tornai Xéniával, Pelsőczy Katalinnal, Szalai Józseffel, Orosz Margittal, Timár Gáborral, Kanizsa Józseffel, Steber Ferencsel, Drotleff Zoltánnal, Almássy Katalinnal. Az idei Ünnepi Könyvhét újdonságai között egyik legjelentősebb kiadvány Madár János Erkölc és irodalom című monográfiája, amely Döbrentei Kornél költő életéről és munkásságáról ad alapos áttekintést. A négynapos könyves rendezvény kiemelt eseménye lesz ezúttal is a Magyar Múza szerzőinek találkozója, amelyen Lovas Dániel, a Magyar Újságírók Közössége mond köszöntőt. A folyóirat legújabb számát itt vehetik át a szerzők és az érdeklődők.

Tornai Xénia: Június	54
Mártonfi Benke Márta: Prózai napló	55
Bánfai Zsolt: Etűd	61
Jóna Dávid: Homokbánya	62
Kardos M. Zsöte: Alatt és felett	63
Kozák Mari: Anyák	64
Kerecsényi Éva: Az ég szerelmese	65
Szentjánosi Csaba: Fiaink	66
P. Pálffy Julianna: Kifelé	67
Lencsés Károly: Kuttyák, macskák	68
Szafián Zsuzsanna: Erről nem beszélünk	69
Urbán Gyula: Elégia	70
Mandics György: Repedések	71
Fazekas Imre Pál: Kinyílnak újra	72
Földesdy Gabriella: Terítéken egy élő klasszikus	73
Oláh András: Sorsokba rendezve	75
Finta Éva: Időtlen	77
Csontos Márta: Valóságos mesék egy mesés valóságban	78
Földesdy Gabriella: Hegyek hajlatán	80
Csák Gyöngyi: Foslás	81
Christos Koukis: A revizionizmus igaz jelentése	82
Liubița Raichici: A beavatatlanok	83
Jacek Jasczyk: Aki júliusban született	84
George Vigdor: Egyszerű vers a szerelemről	85
Szergej Pantsirev: ÁBÉCÉ	86
Tatjana Zsitkova: A színésznő	87
Sántha Attila: A néma kovács	88
Traian Pop Traian: Tiltakozó nyilatkozat	89
Folyóiratszámunk szerzői	90

CS. VARGA ISTVÁN

„ISTEN, ÁLDD MEG A MAGYART!”

A *Himnusz* ránk maradt kéziratában a költő nagybetűvel írta a Magyarat. A szerző sajátkezű, ultima manus változatában, amint Erkel megzenésített művének első nyomtatott verziójában is nagybetűvel szerepel, költői jelképesseggel, áttétellel a „magyarság” egészére vonatkozik. A szerzői példány alcímében is nagybetűs az írásmód: „Hymnus a Magyar nép zivataros századaiból”. Az „a” névelőnek Erkel fenséges zenéjében is hangsúlyozott, kiemelő funkciója van. (Az angolban a the névelő kiejtése külön is jelzi az úgynevezett unic-funkciót – az egyedüli, az igazi értelmében.)

Kölcsey *Himnusz*ának textusa és Erkel szent korálokra emlékeztető dallama kongeniális szimbiózis. Rokon szellemű tehetségek közös remekműve: nemzeti összetartozásunk, önazonosságunk ikonikus költői és zenei alkotása. *Himnuszunk* nemcsak „ének”, nemcsak „dal”, hanem határtalanul, egyetemesen nemzeti imádság, akár nagy, akár kisebb nyilvánosság előtt is. A magyar futballválogatott mérkőzése után, akár győztünk, akár kikapunk, a szurkolók a csapattal együtt eléneklék a *Himnusz*t. Ilyen jellegű csodára sem Kölcsey Ferenc, sem Erkel Ferenc nem is gondolhatott. A *Himnusz* közösségi élménye nyilvánul meg, győzelem esetén a hálaadás öröme telíti az együtt éneklők szívét, vereség után pedig a lelkierőt, a folytatás reményét kérő fohász. Ez is annak a bizonyossága, hogy a művészet örök, az akadémiai élet rövid. Az irodalom a mai akadémiai és egyetemi kánonok korában is művekben – amelyen a *Himnusz* is –, az olvasók emlékezetében és szívében él.

Államiságunk, nemzeti létünk, szabadság- és függetlenségvágyunk felségjelvényei közül (Szent Korona, országzászló, országcimer) a *Himnusz* fejezi ki leginkább nemzetünk egységét, küzdelmes múltját, jelenét: Istenbe vetett jövőreményét. Dallama a 130. genfi zoltárt idéző istendicséret hangján szól. Esztétikai minősége, gazdagsága a bibliai himnuszok, zoltárok, irodalmunk inspirációiban, sugallataiban teljesedik ki. Megragadó könyörgés, a magyarságért fohászokodó modern planctus: dicséret, hálaadás, bűnbevallás, engesztelés. Tőkés László szerint: „olyanképpen érdemes olvasnunk, miként a Szentírást.”

Szakralitás: átragyogás

Kölcsey, a nemzeti himnuszok fénykorában, a vallásos költészet egyik legrégebbi, legfenségesebb műfaját újította meg. A *Himnusz* a magyarságot Isten kegyelmébe ajánló, szakrális mélységű és kivételes minőségű mestermű: a poézis, etikum és esztétikum harmóniájában a hithűség, a nemzeti teljesség ígérete. Az ateista egypártrendszerben a szakrális-spirituális művészet, irodalom litterae abdicatae – kiátkozott irodalom volt. A pártosság, forradalmiság, népiség obligát kritériumai, a „támogat, tűr és tilt” minősítő alapelv le- és kitagadta a szakralitást. A posztmodernitásban sem fontos a művészetek szakrális-spirituális dimenziója. (*Himnuszunkat is megpróbálták lecserélni, de Kodály és Illyés nem vállalta Rákosi felkérését egy másik himnusz megírására és megzenésítésére.*)

Az ars sacra szemlélet hagyománytisztelő. Hamvas Béla felfogása útmutató: „... a hagyományt életprogramnak tekintetem és tekintem, és feladatommak érzem, hogy abból minél többet ténylegesen realizáljak.” „Minden valódi szellemi jelenség arról ismerhető fel, hogy a történet eseményeinek irányítója, nem pedig függvénye.” Ősi tudás és örök hagyomány: synthése compléte – teljes szintézis/hagyaték.

A *Himnusz* költője emberképében érvényesíti az eredendő/áteredő bűn következményeit. Célja az esztétikai minőségen túl az emberfelmutatás, a magyarság sorsának felmutatása. Kölcsey a „Közelebb, közelebb, Uram, hozzád...” jegyében a magyarság létezésének, életének magasabb értelméért, hivatásáért küzdött. Költői–írói munkásságát, közéleti tevékenységét szent kötelességnek tekintette.

Kölcsey az apja, a jogtudós, gazdálkodó Kölcsey Péter példáját követte. Álmosdon, majd 1815-től Csekén – hatalmas tudású, jogvégezett, gazdálkodóként –, nemesi életformát élt. Megyei hivatalt töltött be. Harmincezer nemes nevében, gyöngybetűkkel készítette a főrendi táblának a feliratokat. Majd pedig reformer országgyűlési követársaival együtt 700 ezer bocskoros-nemes és 9 millió jobbágy érdekeit képviselte. Célja: a magyar nép szabadságának kivívása lelkiismereti, jogi, politikai és gazdasági téren. A magyar nyelv jogaiért küzdött. Az országgyűlési követ, a tiszántúli megyék főjegyzője példájából és műveiből szellemi és erkölcsi erő sugárzik. Amikor becsülete védelmében rákényszerült, emelt fővel, szomorú lélekkel búcsúzott az országgyűléstől: „...bennünk csak a meggyőződés tisztaságát tekintsek (...) egyenességünket bűnnek ne tartsák; s engedjék nekünk a vigasztalást: lelkünk üdvösségét saját hitünk szerint kereshetni.” (Pozsony, 1835. febr. 9.)

Az *Országgyűlési Tudósításokat* Kossuth gyászkeretben jelentette meg. Az ifjúság fáklyászenét adott Kölcsey tiszteletére. A Naphoz címzett pozsonyi vendéglőben, a tőle búcsúzó barátai között, ott volt Széchenyi is. A jurátusok gyászszalagot tűztek kalapjukra. A távozót több barátja és az ifjúság Köpcsényig kísérte. Emlékiratot nyújtottak át „a haza első követének”. Megígérték: a „haza és haladás” eszméit követni fogják.

Kulin Ferenc *A kétszáz éves Himnusz költője* című könyvében kifejti: Kölcsey múltunknak azok közé a kiemelkedően nagy alakjai közé tartozik, akik nemcsak műveikkel, hanem magán- és közéleti magatartásukkal is mély hatást gyakoroltak kortársaikra és az utókorra is. A magyar államférfiak közül Szent Istvántól Zrínyin, Rákóczin, Széchenyin, Kossuthon át íróként többen is jeleskedtek. De csak két írónk, költőnk van, aki

igazán értett a politikához: Zrínyi Miklós és Kölcsey. Zrínyi és Kölcsey politikusi, államférfiúi kvalitását senki meg sem közelítheti. Kölcsey egyik kiemelkedő vezéregyénisége volt a Pro salute Patriae – A Haza biztonságáért/boldogulásáért – küzdő reformkori országgyűléseknek. *Himnusz*ának világ-és történelemszemlélete, nemzetképe, sors-és létértelmezése, a létformálás relevanciája: valóság- és önismeretünk forrása.

Kölcsey tiszta szívű, igaz ember, eszményeit életével, tetteivel hitelesítette. Kortársai és az utókor számára is lélekerősítő példakép volt. Lelkisége, gyémántjelleme révén az Isten- és emberszeretet magaslataira jutott. Mélységesen kötődött hithez, valláshoz, hazához, emberiséghez. Alma matere, a legendás Debreceni Református Kollégium: „Egész Magyarországnak és Erdélységnek... világosító lámpása”. Elismerte az eredendő/áteredő bűnt és emberképében érvényesítette annak következményeit. Életére, munkásságára, közszereplésére is igaz Németh László megállapítása: „...minden nagy alkotóban sorskutatót kell látnunk...”

Minden nagy megújulásnak volt hitbéli alapja, forrása. A reformkor nemzedékei erős hittel teremtettek egy új, modern magyar nemzetet. A „haza és haladás”; „Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!”; „A haza minden előtt!”; Vörösmarty és Arany „Rendületlenül” imperatívusza; Petőfi „Tied vagyok, tied, hazám” magyarság iránti szeretete 1848/49-ben, amint 1956 forradalmában is, függetlenségvágyból, szabadság- és igazságszeretetből fakadt, óriási lelki erőt adott, és talpra-lábra állította nemzetünket.

Mammon-hitű világunkban a korszellem, a főáramlat (mainstream) az embert dehumanizálja, deszakralizálja: megfosztja hitbéli, vallási, spirituális lételemétől. Negáció, voluntarista ideológiájával mindent saját érdekei szerint értelmez. A *Bibliát* tudománytalan mesebeszédnek tartja. A *János vitéz*ben, *Az ember tragédiájában*, sőt a *Himnuszban* jelenlévő Istent is csupán irodalmi jelenségnek tekinti...

A *Tóra* szívben hordozható haza, amelynek megtartó hite a diaszpórában is megőrizte a zsidóságot. Farkas András *Az zsidó és magyar nemzetről* című „kisdud krónikácskájában” veti fel a két nép közötti, őszövétségi sorsanalógiákat. Azóta számos műben szerepelnek magyar és zsidó sorspárhuzamok és tapasztalatok. A *Szentírás* vox viva evangelica – az élő örömhír hangja; hitletétemény: Fidei depositum. Gárdonyi írja a *Bibliáról*: „Ez a könyv a könyvek könyve, Isten szíve dobog benne”.

Kölcsey hatalmas tudásának, bölcsességének legfőbb forrása a *Biblia*. Németh László szerint a *Vizsolyi Biblia* „nemcsak Isten magyarba ültetett igéje, de egy változatos és kimeríthetetlen költői antológia” is: Károli Gáspár „magyarul akarta hallani és hallatni Istent, s mert nagyon akarta, hallatta is.” Isten igéjének, az ember költői szavának nemcsak dolgokat jelölő funkciója van, hanem szóban rejlő dinamikus energiája is. A kérégma üzenet, igehirdetés: „Isten retorikája”, proklamációja, hirdetése.

Northrope Frye szerint a mítosz a kérégmával összenőtt, nem demitologizálható. A *Himnusz* az esztétikai érzéken túl az egész emberi egzisztenciát is megérinti: különösen ünnepi alkalmakkor, közösségben, elementáris erővel megragadja. A Teremtő által az emberbe oltott képesség, adottság: a sensus divinitatis, a jóra, szép, igaz és szent dolgok felismerésére irányuló képesség. Az ars sacra szellemében a regula fidei, a hit szabálya alapvető magyarázó szempont. A *Himnusz* a hermeneutica sacra értelmében összeköt eget és földet. A befogadónak, értelmezőnek tovább kell lépnie a sensus plenior irányában, a teljesebb interpretáció lehetőségéhez.

A Miatyánk és a Himnusz

Kölcsey a vallási imádságban szokásos módon az Istent is tegező formában, egyes szám első személyben kéri az áldást „a Magyarra”: „Az igekötős igealak (áldd meg) azt sugallja, hogy a költő a maga nevében, a saját keresztény hitének erejével és vallásbeli meggyőződésének tudatában szól Istenhez. A ‘nyújts’ és ‘hozz’ igealakot is a költő mondja...” – állapítja meg Csorba Sándor.

A *Miatyánk* első szava: „Atya” (Pater). Istent megszólító első sorára a *Himnusz* invocációja és felszólító módú igealakja emlékeztet. Az *Újszövetség* Istene gondviselő, jóságos Atya: a Mindenség, a történelem ura, irányítója. Az *Új Testamentum* az Isten-képet az Atya végtelen jóságával, irgalmával, könyörületességével teszi teljessé. Kölcsey kérése az áldás: Isten végtelen szeretetének szentsége, mindannak az összefoglaló neve, ami egyéni, közösségi életünket, nemzeti létünket teljesebbé teszi.

A *Miatyánk* mintaadó kompozíciójának analógiái, inspirációi a *Himnusz*ban rendkívül erőteljesek, ökumenikusak. A „szenteltessék meg a te neved” invocáció tipológiai párhuzama: „áldd meg a Magyarot”. A „Jó kedvvel, bőséggel” kulcsszavak többet jelentettek a régi magyarságban, mint a mai köztudatban. Ma a jókedv jelentése: örömteli, megelégedett kedélyállapot, vidám hangulat, de régen a kegyelmet is kifejezte. A „bőséggel” nemcsak az anyagi jólét, gazdagság kifejezése, hanem a szellemi-lelki bőségé is.

A „Nyújts feléje védő kart, / Ha küzd ellenséggel” sorpár az ellenségtől való védettség kérés, nemzetföltő fohásza. A védő kar motívuma az Ószövetségben gyakori. Átvitt értelemben az erő, a hatalom kifejezése: „kinyújtott karral” – „nagy erővel, hatalommal”. Számunkra főképpen a törvényhozó Szent István Jobbját, Szent László lovagkirály és Hunyadi törökverő karját és kardját asszociálja.

Kölcsey ökumenikus szemlélettel énekl meg Hunyadi győzelmeit, Mátyás dicsőségét. (Katolikus hitük megkérdőjelezhetetlen.) Fontos a vallási türelem, az ökumenikus szemlélet. (Azokban a századokban nemcsak a török volt az ellenség, hanem a magyar is, ha más hitet vallott.)

Kölcsey művészi, költői, jelképi világába hatásosan integrálta a magyarság sorsának történelmi, szakrális-spirituális értelmezését is. A keretversszakokban elhangzó „Bal sors akit régen tép” a vers egészében nyeri el teljes körű értelmét. A „Bal sors” a penitencia, a szenvedéstörténet: bűnhődés, vezeklés, engesztelés. (Vö: Ady: „Az Isten van valamiként: / Minden gondolatnak alján. / Mindig neki harangozunk / S óh, jaj, én ott ülök a balján.”)

Az isteni gondviselésben bízva, amelyre mindig számíthatunk, a „Hozz rá víg esztendőt...” a mindenkori jövőre vonatkozik: „Hirdetem az Úrnak kedves esztendejét”. (Iz 61,1–2) A kegyelmi esztendő a búcsúnyerés éve, amikor a nép megújul, Isten Igéjét, erejét befogadja a győzedelmes szív.

A két hálaadó, országcímeres strófa bizonyítja: hazánk nem „Siralom völgye”, nem „Vallis lachrymarum” – nem Könnyek völgye.) A zsidó nép kánaáni honszerzésének analógiája a hálaadás a Kárpát-hazáért: „Őseinket felhozád / Kárpát szent bércére, / Általad nyert szép hazát / Bendegúznak vére / S merre zúgnak hajjai Tiszának, Dunának, / Árpád hős magzatjai / Felvirágozának.”

Felsorolja Isten ajándékait, népe nevében áldja az Urat irgalmáért, jóságáért, a magyarságnak adott szép, termékeny hazáért. Neki köszönhetjük dicső múltunkat, nem-

zeti nagyságot, függetlenséget, szabadságot. Fenséges, lenyűgözően nagyszabású, láttató erejű, romantikus képekkel érzékelteti: Isten a magyarságot is választott népeként szereti, Bendegúz, Árpád örököseinek biztosítja földi boldogulását: „Értünk Kunság mezein / Ért kalászt lengettél, / Tokaj szőlővesszein / Nektárt csepegtettél.”

A török időkben Magyarország defensor fidei, propugnaculum christianitatis, Vormauer, Bollwerk des Christentums: a hit, az egész kereszténység és nem csak a Habsburg birodalmi érdekek védelmezője, védfal, védőbástyája volt. A fertilitas és propugnaculum toposzát a ruina Hungariae/luctus Hungariae, querela Hungariae (Croatiae ac Slavoniae) képei követik.

Isten a jóság, kegyelem, irgalom forrása. A hálaadás a legszebb és egyetlen értelmes szemlélet: „Ne félj, mert megváltottalak! Neveden szólítottalak, enyém vagy!” (Ézsaiás 43, 1) Ennek értelmében a konklúzió: „Mi pedig a te néped (...) mindörökké áldunk, nemzedékről nemzedékre dicsérünk téged.” (Zsolt 78,13) A „Zászlónk gyakran plántálád / Vad Török sáncára, / S nyögte Mátyás bús hadát / Bécsnek büszke vára” hálaadást költői sorsértelmezés követi.

A „bocsásd meg vétkeinket...” analógiája a *Himnuszban* egy bűnbánó, de profundis fel- és odakiáltás, fájdalmas akklamáció: „Haj, de bűneink miatt...” Bertha Zoltán empatikusan fogalmaz: „halljuk a katartikus önbírálat (sóhajos keserűségében is lélektisztító) igazságát felhangzani nemzeti imádságunk igei vétetésű és mélységű szentenciájában. A személyes bűnvallás és bűnbánat költői kifejezésének (Balassitól Adyig – amiként azt Makkai Sándor ékesen bizonyította) és a kollektív önostorozásnak (a tatárjárás kori siralmas énektől Adyn át Szilágyi Domokosig és tovább) egészen kolosszális (és világkulturális kontextusokban is unikális) hagyománya tornyosult fel a magyar irodalomban egy ezredév alatt.”

Babits értelmezése szerint Kölcsey „Nem a szerencsében bízik, nem az erőben; inkább az igazságban, a szenvedés jogában. «Megbűnhötte már e nép / A múltat s jövődöt.»» Ezek a sokszor vitatott szavak igazában ugyanazt jelentik, mint a *Szózat* hatalmas kiáltása: „Egy ezredévi szenvedés Kér éltet vagy halált!”

A bűnhődés, az egyéni és a nemzeti nyomorúság történelmi képsora jelen idejűvé válik, eljut a költő saját koráig. Erősen megváltozott a magyar önszemlélet és korszak. Isten ránk mért büntetése miatt eltűnt a régi virtus, a bellica és fama bona – a harci virtus és a jó hírnév. Zrínyi és Kölcsey bűn- és bűnhődés-szemlélete szerint a bűnök következménye: „Most rabló Mongol nyilat / Zúgattad felettünk, / Majd Töröktől rabigát / Vállainkra vettünk. // Hányszor zengett ajkain / Ozmán vad népének / Vert hadunk csonthalmain / Győzedelmi ének!” A tragikus mélypont: „Nem lelé / Honját a hazában...” „Hányszor zengett ajkain / Ozmán vad népének / Vert hadunk csonthalmain / Győzedelmi ének!”

A négy versszakos bűnbánati vallomásban Kölcsey egyetlen vétet, a legádázabbat emeli ki: a nemzetárulást. (Vö: Nemeskürty István: „Önfia vágta sebé.”) A bajok fő oka égbe kiált, az ország romlását okozta. A nemzeti egység hiánya miatt szűnt meg a Magyar Királyság az állami szuverenitás, önrendelkezés joga és képessége: „Hányszor támadt tenfiad / Szép hazám kebledre, / S lettél magzatod miatt / Magzatod hamvvedre!” Vétkeink következményei tragikus, romantikus képözönben vetülnek elénk: „Bú s kétség mellette, / Vérözön lábainál, / S lángtenger felette...” Legfájdalmasabb a következtetés: „s

ah, szabadság nem virúl / A holtak véréből / Kínzó rabság könnye hull / Árvánk hó szeméből.”

A magyarságnak Kárpát-medencei történelmében sok külső és belső fenyegetéssel kellett szembenéznie: a 907-es pozsonyi csata, trón- és pártviszályok, belháborúk, a tatárjárás, kiskirályok stb. Az Oszmán Birodalom elleni honvédő küzdelmünk legalább 200 éven át tartott, tragikus nyomot hagyott történelmünkben. A Habsburgok elleni szabadságharcaink, ellenállásunk pedig 400 éven át folytatódtak. Hitünk, kultúránk, nyelvünk őrizte meg a magyarság maradványainak maradványait.

Vétkeink következménye: „Szánd meg Isten a Magyart...” (Kyrie eleison. Christe eleison – Uram, irgalmazz! Krisztus kegyelmezz!) Barsi Balázs szerint: a „Mebűnhődte már e nép / A múltat s jövőndőt!” nem annyira időbeli tagolásra, múlttól, jelenről és jövőről szól, inkább a „múltat s jövőndőt” költői nyomatékosítására szolgál. Reményt esdeklő lírai hőse – valójában Kölcsey – Isten színe elé áll. Azt vallja: a büntetést megérdemeltük, de már megszenvedtük, levezekeltük: megbűnhődöttük.

Jánosi Zoltán felismerése, Bornemissza kérdése reveláció a magyar létdilemmára: „Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!” Kölcsey a *Himnuszban* lényegében ezt a sorsállapotot tárja elénk. Ez a létkérdés irodalmunk alapállása, amelyre Tamási szállóigéje válaszol. „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

A *Himnusz* nemzeti kultúránk könnyecseppel megszentelt, legmaradandóbb, a nemzetismeretbe és nemzettudatba leginkább beépült, hitet és reményt erősítő költeményünk. Az örömben fürdik, tisztul lélek és test. A szenvedő szív megtanul ráhagyatkozni a Teremtőre. A *Bencés Regula* intelme: „Múltad bűneit könnyek és fohászkodások közt minden nap valld meg imádságaidban Istennek.” (4.57) A bűnbánat, a bűnhődés/vezeclés jutalma: a szenvedés legyőzi a poklok kapuját is: a Tisztítóűzből a Mennybe vezet az emberi lélek útja. Isten a vigasztaló, gyógyító, békítő, aki a Jelenések könyvének szavai-val szólva: „És az Isten letöröl szemükből minden könnyet és halál nem lesz többé, sem gyász, se jajkiáltás.” (*Jelenések könyve, Mennyei Jeruzsálem, Új ég és új föld, 4.*)

Kölcsey próféciját Ézsaiás és Jézus Krisztus ígérete szerinti vigasztaló, lélekgyógyító ígére építi. A babiloni fogság prófétája reményt hirdet: „Szóljatok Jeruzsálem szívéhez, és hirdessétek néki, hogy vége van nyomorúságának, hogy bűne megbocsáttatott; hiszen kétszeresen sújtotta őt az Úr keze minden bűneiért.” (Iz 40. 2) Ez a bűnbevallás megmaradásunkért, erkölcsi, bűnbánati mintaadás is. Radnóti 1944-ben írta: „Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép...” A mártírköltő végül Istenhez fohászkodik: „Nagy szárnnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.”

Parainesis

Kölcsey az anyanyelvén kívül magas szinten tudott latinul, franciául, németül és görögül is. (A *Himnuszban* azonban csak a cím görög.) Ifjú éveiben legnagyobb gyönyörűsége a műveltség és annak megszerzése volt. Legnagyobb hatású pedagógiai írása a *Parainesis* (etikai intellem, tanács, buzdítás) már régóta kötelező tananyag. Kölcsey ezt a művét Kölcsey Kálmánnak, unokaöccsének dedikálta, aki életáldozatával hitelesítette nagybátyja eszméit. A műfaj szellemében nemes erkölcsnevelő szándék, ragyogó tudás jellemzi.

Benne a gondolkodó író, költő, felelősségteljes és igazságköteles költő és nevelő kivételes bölcsessége is megnyilvánul. Az élre kerül: „Imádd az istenséget!” Kiemelt intelem: „Szeresd a hazát! Boldog leszel, ha a férfikor napjaiban e szavakat úgy fogod érthetni, úgy fogod érezhetni, mint kell. Hazaszeretet egyike a kebel tiszteltre legméltóbb szenvedelmének; de sok kíváncsít, míg annak tiszta birtokába juthatunk.” Állításának érvelése világos, meggyőző: „Leonidas csak egy Spártáért, Regulus csak egy Rómáért, Zrínyi csak egy Magyarországért halhatott meg. Nem kell erre hosszú bizonyítás; tekintsz szívvedbe, s ott leled a természetől vett tudományt, mely szerelmedet egy háznéphez s ennek körén túl egy hazához láncolja.”

A nemzeti kultúra a nemzet arca. Mélységes, közösségteremtő kapcsolatban áll a nemzeti hagyomány, a nemzeti identitás és emlékezet. Kölcsey a hit, remény, Isten és a felebarát iránti szeretet erényeit, amint az okosság, igazságosság, mértékletesség és bátorság sarkalatos erényeit és a velük összefüggő erényeket is hősiessé fokon gyakorolta. Nyelvvédő eszménye alapműveltségünk etalonja: „Meleg szeretettel függj a hon nyelvén! – mert haza, nemzet és nyelv, három egymástól válhatatlan dolog; s ki ez utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog. Tiszteld s tanuld más mívelt népek nyelvét is (...), de soha ne feledd, miképpen idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig tehetségig művelni kötelesség.” Eszmei, erkölcsi következtetései, érvelései mindmáig nagy hatással vannak ember-, valóság- erkölcs- és nemzetszemléletünkre, hazaszeretetünkre. Keménység és férfiaság jellemzi végső konklúzióját is: „Nem nézünk átokkal vissza a pályára, mely ha nekünk töviset hozott is, nemünknek most vagy jövőben virágot és gyümölcsöt teremhet.”

A *Parainesis* csodálatos történeti, szellemi-lelki, nevelés- és jogtörténeti vonulatba tartozik. Szent István *Intelmei*, Széchenyi Ferenc *Intelmei fiához*, *Széchenyi Istvánhoz* (1817), Széchenyi István döblingi hagyatékából intelmei Béla fiához arról, hogy fia mivel tartozik önmagának, családjának, nemzetének... (V. ö: Gárdonyi *Földre néző szem Égre néző lélek. Intelmek fiaimhoz.*)

Amit másoknak ajánlott, azt Kölcsey maga is betartotta. Ennek bizonyítéka a Magyar Akadémián 1836. szeptember 11-én elmondott emlékbeszéde Berzsenyi Dániel felett. Bevallja, elmulasztott békejobbot nyújtani pályatársának. A megkövetés lélekből fakad: „Árnyéka az elköltözöttnek, sírod felett zeng az engesztelő szózat! Nem sokára követlek tégedet, s a maradék írói harcainkat nem fogja ismerni; s neveinket békés gondolattal nevezni egymás mellett, ha korunk énekeseire visszaemlékezik. Emberek valánk; miért szégyenelnők azt? Az élet útai keresztül járnak egymáson; s leggyakrabban elveink szentsége sem oltalmazhat meg akár tévedéstől, akár félreértéstől: de a sírdomb békesség laka; s küszöbén emberi érdek nem léphet be. Te a földi leplet, s vele a halandó gyarlóságait levetkezéd. Elköltözött az ember; a költő miénk, e nemzeté maradt végiglen; e nemzeté, mely neved és dicsőséged szent örökség gyanánt birandja.”

Kölcsey munkássága kimeríthetetlen gazdagságú: minden kor emberének képes újat, létfontosságúan érvényeset mondani. Herder nyomán Csokonai távlatos prófécija: „Írok a XX. vagy XXI. századnak, írok annak a kornak, amelyben a magyar vagy igazán magyar lesz, vagy igazán semmisem.”

Herder hírhedt jóslata egy nagy ívű áttekintésben olvasható. A magyarság lehetséges végpusztulásának rémképét vetítette a gondolkodó magyarok elé: „A magyarok vagy

madzsarak az egyetlen népe ennek a törzsnek (a finnugornak), amely a hódítók közé bejutott... Most aztán szlávok, németek, vallachok és más népek közt az ország lakosságának kisebbik részét alkotják, és évszázadok múltán már a nyelvükkel is alig találkozunk.” (*Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit – Gondolatok az emberiség történetének filozófiájához.*)

A nemzethalál réme mégsem ejtette kétségbe, inkább mozgósította, tette sarkallta a kor magyar értelmiségét: Kölcseyt, Vörösmartyt, Széchenyit, Wesselényit, Kossuthot, Deákot, és társaikat éberségre intette, és erőt inspirálta a „reformkort”, történelmünk egyik legeredményesebb korszakát. Irodalmunk a reformkorban lett igazán jelentős tényező nemzeti életünk irányításában.

Kölcsey igazi vátesz: őrszellem. Ady gondolata órá is érvényes: „Magyar és vátesz, ez éppen elég, / Hogy honi késsel szent szíven döföljék.” *Zrínyi második éneke* című, sötét víziójában a „herderi jóslat” komor üzenete visszhangzik: „Hazád őrcsillagzatja / Szülőt-ti bűnein leszáll; (...) És más hon áll a négy folyam partjára, / Más szózat és más keblű nép”. Vörösmarty *Szózat*ában: „Még jőni kell, még jőni fog / Egy jobb kor, mely után / Buzgó imádság epedez / Száz ezrek ajakán. / Vagy jőni fog, ha jőni kell / A nagyszerű halál. / Hol a temetkezés fölött / Egy ország vérben áll.” Széchenyi önáltatásnak ítélte és bírálta a költői vízió folytatását: „S a sírt, hol nemzet súlyed el, / Népek veszik körül, / S az ember millióinak / Szemében gyászkönyv ül.”

Széchenyi nemzeti önértetre, öntudatra ébredésének szelleme, Vörösmarty poklokat megjáró géniusza nyilatkozik meg hitvallón, felmutatva a reményhívet: „Lesz még egyszer ünnep a világon, / Majd ha elfárad a vész haragja, / S a viszály elvérzik a csatákon (...) Szűd teljék meg az öröm borával...” Ady végzet-látomása A szétszóródás előtt: „S fölolvast a világ kohója / S elveszünk, mert elvesztettük magunkat.”

Himnuszunk és nemzettudatunk

Kölcsey egyik alapkérdése a *Parainesis*-ben: „Mi a haza, mint a legszentebb kapcsokkal egybefoglalt emberek társasága? Ezerféle édes emlékezet, megszokás, haszon és szeretet összefont érdekei teszik azt a szív előtt kedvessé; e társaság ideája egyesíti magában nemcsak azon érzeményeket, melyek kebledet mint háznép tagjának, barátjának és rokonnak betöltik; e társaság ideája egyesíti magában nemcsak birtokodat s birtokod és élted bátorságos voltát: de az önérzést is, melyet, mint szabad ország polgára, magadban hordasz; (...) Kinek szívében a haza nem él, az száműzöttnek tekintheti magát mindenhol; s lelkében üresség van, mit semmi tárgy, semmi érzet be nem tölt.”

Herder és Goethe óta számos filozófus, író, költő, gondolkodó, történész foglalkozott a nemzetfogalommal. Renan szerint „A nemzet: lélek, szellemi princípium.” Babits hangsúlyozza, a nemzet lelki közösség: „Egy nyelv, mely gondolkodásunkat hasonlóvá tette; ugyanazon mesék, (...) ugyanazon történet, melyet tanultunk (...) Az egész múlt, jelenig gazdagodva, úgy, amint lelkünkbe folygyülemlt.” Babits következtetése: „Nemzet: a kultúra”. József Attila költői meghatározása: „A nemzet: közös ihlet.” Németh a nemzet legfőbb sorskérdésének tartja a megmaradást: a nemzet: közös vállalkozás. Célja: az „emelkedő nemzet”. II. János Pál 1981-ben, a Fülöp-szigeteken mondta: „... a

nemzet biztonsága és az emberi jogok konfliktusában a nemzeti biztonságnak, vagyis az általános struktúra védelmének kell adni az elsőbbséget, mert anélkül az egyén élete széthullik.”

A szívünket legjobban megdobogtató *Himnusz*t az utókor megszentelte, kultikus közösségi, ünnepi alkotássá avatta ezt az egyszeri, egyedi, megismételhetetlen, tematikusan egyetlen szakrális Kölcsey-költeményt. Világnézetének alapja: a lélek szuverenitása az anyag fölött. Minden gyönyörködtető esztétikai élményen túlmutató, lélekemelő erőforrásunkban érezni a közösségi együvé tartozást. Sikereink, örömeink és tragédiáink idején is – hívő és nem hívő egyaránt – ezt a szemünkből kiperdülő öröm- vagy bánatkönnyel megszentelt nemzeti versimádságunkat énekli. Szakrális dimenziója, katarzisa testi-lelki megtisztulás, megszabadulás.

Kölcsey ismerte a horatiusi Exegi monumentum aere perennius – 'Emléket állítottam, ércnél maradandóbbat', és a Non omnis moriar – 'Nem halok meg egészen...' üzenetét. Számára az „Álmosd, 1812. szept. és Cseke, 1824. febr.” időmegjelöléssel szerzett, *Génius száll* című versének jövendölése beteljesült: „Istenülő földi szellemében / Gúnyol a gőg téged álnokúl. (...) S szállj királyi sasként égi pályán, / Szárnyaidnak nyíl szokatlan út, / S homlokodra, túl a föld homályán, / Nyersz jutalmul csillagkoszorút.”

A bölcs és szent rokon fogalmak. Petőfi 1847. július 17-én a Kerényi Frigyeshez írott *Úti levelek*ben jegyezte fel: „...Badalóval csaknem szemközt fekszik innen a Tiszán Cseke, és a csekei temetőben Kölcsey Ferenc. Tavaly ősszel egypár hétig laktam itt, s meg-meglátogattam a szent sírt, melyben a legnevesebb szívek egyike hamvad. Halmánál nincs kőszobor, még csak fejfa sincs, melyre neve volna fölírva; de nincs is rá szükség, mert az odalépő vándornak szívdobogása megmondja, ki van ott eltemetve.”

Kossuth „túlvilági jelenés”-nek nevezte Kölcseyt, aki életével, emberségével állított hiteles példát. Kölcsey költőként és íróként tudott a lélek nyelvén írni, országgyűlési követként pedig beszélni. Az emlékezet, sors és történelem jegyében roskadt magába és aztán szólalt meg Wesselényi, amikor meghallotta Kölcsey halálhírét. Reménytelen felégsértési perének védőügyvédjének emberi, erkölcsi, anyagi tisztaságú jelleméről mondta: „Nem volt közénk való!” A reformátusoknál nincsenek kanonizált szentek. Kölcseyt feddhetetlen igaz emberként tisztelik. Benjámín László *Nem adhatsz többet* című versében a *Himnusz* költőjét „Kölcsey Szent Ferenc”-nek nevezte.

Hegedűs Lóránt *Hymnusunk a Biblia fényében* című tanulmányában így összegez: a legmagasabb szellemi-költői színvonalon találkozik a művészi lélek ihletése a vallásos lélek ihletésével: „Az Ige imádsággá változik és az imádság Igét hirdet.” „Nincs az egész világirodalomban igeibb Hymnus, nincs istenibb, szentlelkesebb imádság egy nép számára, nem képzelhető, és nem létezik a Szentháromság Istenre jobban támaszkodó nép-nemzeti áhitat, mint a magyar nép zivataros századaiból származó, fohászkozó költemény.” (Hegedűs Lóránt: *Levélmíssiós Füzetek*, 18. Fundamentum evangéliumi Alapítvány. Bp., 1996.)

Barsi Balázs értékelése: „A sokrétű, de csodálatosan egységes *Himnusz* az eljövendőkből is nemzetet, lelkeket összetartó erőközpont: Istentől jövő ajándék volt és marad.” Szent II. János Pál pápa, 1991. augusztus 16-án, magyar földre lépve, Ferenc pápa pedig mindkét magyarországi látogatásakor – mindannyiunk szívéhez szólóan – magyarul idézte költészetünk legszebb fohását: „Isten, áldd meg a Magyar!”

SZUROMI RITA

ANTIK FOHÁSZ

*„Trója bukásán, bús hulltán, pedig egy, mi vigasztalt,
hogy bal sorsok után jobbnak kell jönni”*

Vergilius

Ring a tenger. A távolban szirén dalol.
Uram! Kormányozd tovább ezt a hajót!
Ne engedd, hogy hátranézzek, a parton
Didó haldokol, Aeneas elhagyta a várost,
mindenhol bűn és mocsok.
Takard el szemem elől a lángoló
Tróját, ahol az emberek nem szólnak,
de némán futnak tovább.
Futok én is, céloom nincs, de megszoktam
már a futást, lábam alatt szétmálló
levelek mutatják Kronosz végtelen hatalmát.
Közönyös a világ, rideg, kietlen,
és én lassan megtanulok ragozni
ebben a rendetlen rendben.
Nem köszöntem, nem köszöntél, nem köszönt.
Nem ír, nem írok, s ti nem olvastok,
mert nem írtam, mert nem írtál, néma vagyok,
nem szóltam, nem szóltál,
lőttél, töltöttem, nem lőttem, meghaltam,
hallgattam, hallgatok, hallgatunk,
s fejük fölött lassan a süket csönd dalol.
Uram! Kormányozd tovább ezt a hajót
egy világba, ahol nem ring a tenger,
nem szirén dalol,
s engedd látnom azt a másik jövőt, ahol Trója
falain tisztább élet terem, s ahol az ember oltárod
előtt térdepel, de dicsőségesen.
Vezesd egy olyan világba ezt a hajót,
ahol Aeneas álma nem vágy, hanem való,
az emberek bölcsek, szemükkel látnak,
szívükkel alkotnak, nem hallják meg a szavát a gonosznak –
s emberi világ születik az isteni káoszban.

RADNAI ISTVÁN

VILMA

Éppen két szék, azaz két házasság között a pad alatt találtam magam. Ilyesmi a legjobb családokban is előfordul. És én éppen a két legjobb család között félúton voltam.

A munkám nem zavart, gürcöltem, de változatos volt. Az ügyfeleket én kerestem fel. Előtte és utána sok-sok telefon.

Meglehetősen innovatív voltam. Nálam kreatívabb csak az a rutinos vidéki házaspár volt, akik útközben elitták a napi bevételt. Nekem kellett a cég becsületéért helytállni. Voltak látványosan eredményes kollégáim is, az „itt írja alá” módszerrel művelték a szakmát. Meg kell hagyni, minél műveletlenebb valaki, annál több szerződése van, de egyszer a legjobb piac is kimerül. Hamarosan az lett a feladatom, hogy megmentsem az elrontott ügyeket, annyira beletanultam a szakmába.

A munkahelyemnek, illetve a helyzetemnek megvolt az az előnye, hogy bármikor felállhattam volna, ha valaki a főnökeim közül csúnyán néz rám.

Úgy éreztem, hogy semmi sem hiányzik az életemből.

Éppen úton voltam. A kisváros piacán vágtam át. Érdeemes néha a piacon lődörögni. Nekem éppen volt erre időm. Valószínűleg a feltalálónál jártam, ki tudja hányadszor. Hogy mi volt ez a találmány, nekem ugyan hiába magyarázta. A szakma sem dereng, éppúgy lehetett felőlem a borászat, mint a harangöntés. Ő tőlem remélt valamit, én meg tőle, így kvittek voltunk. Ami engem illet, nem tudom, hogy az a nap sikeres volt-e, nem számoltam meg a füstszűrős cigarettákat a kék dobozban. Ugyanis csak a sikeres üzlet után jutalmaztam meg magam. Ma is kilométerekről megérezem a pácolt cigaretták füstjét, holott a dohányost nem is látom. Lehet, hogy már régen eldobta a csikket.

Időnként előkerül valaki utazóböröndnek beillő csíkos műanyagszatyorral a vállán és végigsöpri a vásárlókat. Áttör a tömegben, és aztán pultról vagy a földre terített ponyváról árulja a vámosokat messze elkerülő, távol-keleti áruját. Jól keres a rejtélyes konténerből előkerült árun. Konténerszámra érkezik ugyanis. Koncentrált helyen találhatók egymás tetejére rakva, de razzia idején semminek sincs gazdája. Jönnek még Lengyelországból és Romániából is. Előfordul, hogy szervezett bűnbandák rabolják ki ezeket az éjszakai vonatokat. Mégis járják a szomszédos országokat. A forintnak jó értéke van odahaza.

Volt időm ezen gondolkodni, miközben nézelődtem. Érdekes körülnézni a piacokon. Rátekinteni a zsidóportékákra is.

Egyébként is, honnan tudnám előre, kivel fogok a piacon találkozni, és mit látok meg? Hát ha egy régi osztálytársam vagy kollégám jön velem szemben. Hasznos találkozások. Így legalább nem kell hideg címeiket hívogatni. Ismerőssel hamarabb szót értek.

Ez esetben másféle szerencse mosolygott rám.

Nem is tudom, honnan kezdjem, maradjunk a paprikánál. Ahol sokan vannak, oda érdekes beállni.

A műbőr táskák és a lenge kínai hálóingek között felfigyeltem egy zöldséges standra, amelyet az előbbieket majdnem eltakartak kiakasztott portékájukkal. Előtte hosszú tömött sorban várakoztak a vevők. A fennakadásnak prózai oka volt, fel kellett tölteni a kiürült rekeszeket.

Amikor megláttam az igencsak bögyös, tölteni való paprikákat, ahogy a zsákból kifordultak, beálltam én is a sorba. Azaz beálltam volna a pult elé. Magam elé engedtem egy hölgyet, akivel egyszerre értünk oda. Váratlan kedvességgel köszönte meg. Mivel az én portékám csak akkor kel el, ha én kezdeményezek, néhány udvariasan semmitmondó szó után, éppen rá akartam térni, mi járatban vagyok azon a tájon, de megakadtunk a paprikánál.

– Hová viszem? – kérdezősködött.

Jobbnak láttam később rátérni a tárgyra, mivel sorra kerülünk. Hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem, addigra már ketten szolgáltak ki, így egyszerre végeztünk a vásárlással. Előkészítettem a méretes szatyrot, amelyben elfért volna egy hajléktalan minden vagyona. Zavaromban paradicsomot nem vettem. Újdonsült ismerősöm figyelmeztetett. Gyorsan pótoltam.

Egyfelé indultunk el, a buszra akartam felszállni, ezért elköszöntem. Kiderült, hogy felesleges volt a sietség, ő is arra a járatra várt. Ilyenek a véletlenek – gondoltam, több időm lesz elmondani.

Mit emlékszem már arra, hogy tér melyik oldalán voltak a buszmegállók. A végzet ugyanarra a kocsira sodort. Ezt szó szerint kell érteni, mivel mögöttünk is számosan tülekedtek, lökdösődtek – ennél közelebbi kapcsolatba igazán nem kerülhettem volna a buja szépséggel. De egyelőre az üzlet járt az eszemben. Ő viszont csevegett. A búgó hangjára mindenki felfigyelt volna. Leszállásnál helyet kellett adnom. Lesegítettem, a busz pedig ott hagyott.

A hely kisvárosi jellege megmaradt, bár körülépítették pannellel. A kisvárosi szokások pedig azután is tovább éltek, hogy budapesti kerülethez csatolták Borzasztót. Szó szót követett, elmondtam, hogy a paprikát a gyerekeimnek viszem, majd a volt nejem megfőzi. Kár lett volna elmenni ilyen szép áru mellett. Nem tettem hozzá, hogy ő rá is ugyanez vonatkozik.

Miért is jutott most eszembe Vilma? Meg a paprika. Úgy telt el a nyár, hogy nem ettem töltött paprikát. Idén már nem is fogok, mivel jócskán benne vagyunk az esős, hideg őszenben.

Váratlanul felhívott magához egy kávéra. Mindenről beszéltünk, csak a lényegről nem. Odáig jutottam el, hogy átadtam a névjegyemet, hátha, mégis. Szépen berendezett lakás volt.

Sokfelé járok, már el is felejtettem az egészet, amikor váratlanul üzenetet találtam az asztalomon, Vilma hívott. Csak így per Vilma. Törtem a fejem, ki lehet az. Rájöttem. A hölgy a piacról! Akkor ezek szerint lesz belőle üzlet, gondoltam naivan. Nem is bántam, hogy újból láthatom. Megadta az új címét. Elmondta, melyik járatra szálljak. A végállomáson fog várni.

Még örültem is, hogy új lakásba költözött, talán lesz ebből üzlet.

Ezúttal az akatáskámmal kerestem fel. Jól elbeszélgettünk. A paprika nem került szóba. Éppen szombat délután volt. Nem lepődtem meg, mivel az ügyfelek a hétvégeken érnek rá.

Vacsora után csodálkozva nézett rám.

– Hová sietek? – kérdezte.

Megértettem, hogy mire vágyik. A dolog nem volt ellenemre. Előtte kikérdezett arról, hogy mikor váltam el, és miért. Nehéz az ilyesmit megmagyarázni. Elmondtam, hogy békésen váltunk el. Egyszerűen nem ment tovább.

Szenvedélyes asszonyt ismertem meg. Azt is megkérdezte legközelebb, hol hagytam a holmimat. Mesébe illő évek következtek. Megvártam munka után, tudtam alkalmazkodni az időbeosztásához. Társaságba jártunk, mindenütt kedvelték a modoráért.

Mivel személyesen kerestem fel az ügyfeleket, számtalanszor maradtam kettesben magányos asszonyokkal. Soha nem fordult elő, hogy kacérkodtak volna, baráti, de hivatalos hangnemben beszélgettünk. Vilma megbízott bennem. Elmesélte, hogy mindig jó helyen volt telefonközpontos. A magasabb beosztású főnökei személyesen ismerték. Ez még abban az időből ered, amikor nehéz volt interurbán kapcsolatot létesíteni – mondta mosolyogva.

Némelyik ügyfelemmel összebarátkoztam. Egyes családok meg is hívtak bennünket. Kellemes hangja volt, jó társalgó. Talán ezért tartották meg hosszú évekig a telefonközpontban.

Később kiderült, hogy a munkámat is segíti, intézi a telefonjaimat, nemcsak simán átveszi át az üzeneteket. Dicsérték a titkárnómet, így mondták az ügyfelek. Az üzeneteket nagyméretű betűkkel jegyezte fel. Gyakran láttam a kezében nagyítót. Mégis dugdos-ta előlem a látásszerűt igazolványát, pedig a kedvezmény a kíséőre is vonatkozik.

Életem egyik legkiegyensúlyozottabb időszaka következett. A munkahelyemmel elégedett voltam, szerettem a foglakozásomat. Változatos volt, szórakoztatott. Nyugodt otthonunkban élünk, összeczórdüések nélkül. Már-már házasságra is gondoltam, pedig akinek nem sikerült az első házassága, jobban fázik az újránősüléstől.

Zöldpaprika. Ez a piaci vásárlás hozta meg a szerencsémet – gondoltam.

Egy idő után templomba jártunk. Szépen felöltözött, elmentünk a vasárnap esti misére, a feltámadási körmenetre. Megismertem a családját, elfogadtak. Kiderült, hogy a nővérel évente felkeresi az egyik viszonylag távoli kegyhelyet. Úgy volt, hogy mi is elkísérjük Máriapócsra. Talán a csodában reménykedtünk.

Ritkán történnek csodák, talán elkéstünk, nem mentünk időben a zarándokútra.

Szóba került a költözése, hiszen jóval kijebb költözött, a város szélére. A korábbi szomszédaira panaszkodott, ezért hagyta ott az értékesebb lakást. Ezt az újat is kicsinosította. Kicsit tágasabb is volt, mint az előző. megértettem, nekem is voltak kellemetlen, zajongó, sőt primitív szomszédaim. És a hangnem, az sem mindegy.

Nem is tudom, miért mondom el ezt neked ilyen részletesen. Persze, te akkor még férjnél voltál, nem lehetsz rá féltékeny.

Mennyit kirándultunk. Milyen gondos háziasszony volt. Talán nem is szerető, inkább feleség. Mégsem adta meg az élet.

Semmi előjele nem volt, mégis történt egy váratlan fordulat. Napokig félelemben élt. Úgy hírllett, az egyik telefonközpontost elbocsátják. Fejlődik a technika, divatba jött az automata központ. A kolléganője fiatalabb volt, és nem volt problémája a látásával. A tulajdonos viszont Vilmát szerette jobban.

Nem bírta a feszültséget. Pedig volt esélye, hogy megtartsa az állását. Megértettem a helyzetét.

Idegeskedett, ettől jöttek a minden logikát nélkülöző reakciói. Úgy érezte, hogy a világ összeesküdött ellene. Próbáltam rábeszélni, hogy ne adja fel.

Mégis azzal vádolt, hogy patkánymérget kevertem a levesébe. Belém erőltetett egy kanállal, a többit otthagya.

Nem értettem, mivel érdemeltem ki ezt a viselkedését. Odáig fajult a dolog, hogy azzal fenyegetett, megfojt.

Egész éjjel nem mertem mellette elaludni. Reggel felhívtam a legjobb barátnőjét, egy nála idősebb hölgyet. Elmondta, hogy Vilma érzékeny, már attól is rettegett, hogy elhagyom, ha rájövök, hogy majdnem vak.

Eszembe jutott az előnytelen költözése, amit nem firtattam. Mégis elmesélte, hogy összeveszett a szomszédokkal. Valami hasonló történhetett? Hiszen velem is ok nélkül veszett össze.

Reggel orvoshoz akartam vinni. Tudtam, hogy hol a rendelő és hogy kihez tartozik. Ellenkezett. Aznap még bement dolgozni, de másnap már nem. Így természetesen őt bocsátották el.

Egyedül mentem a rendelőbe, tanácsot kérni. A doktornő rám nézett csodálkozva:

– Maga nem tudta, hogy Vilma paranoid skizofrén?

*H. Márkus Rozália:
Termések*

TURBÓK ATTILA

ÓVATOS LÉGY, HAZÁM!

„Ez se jó, az se jó, nem jó semmi sem”,
háborog hangadó göggyével a Nem,
pedig van másik út, napfényes Igen,
mímelték egykoron fölöslegesen.
Önfeledt tagadás bölcs szavak helyett,
óvatos légy, hazám, mert átejtének.

Először a szemet méreg marja szét,
káprázat a neve, vakító beszéd,
azután a fülek hallójáratát
bombázza, perzseli sunyi, sanda vád,
a száját peckeli botcsinálta düh,
érvelés fennakad, tátoghatsz velük,

végül a szívverést széjjel tördelik,
ne szeress, ne remélj, jövőben ne higgy,
helyette más urak lázbeszédeit
csomagolt áruként vámkezeltetik,
messziről szállított romlandó füge,
(poshadt szó, naspolya), nem jó semmire.

Ezerszer kipróbált hú tapasztalat
mondatja most velem, óvatos maradj,
csábító vakremény, harsenő igék
szálazzák, színezik trükkök szöttesét,
kérlek hát kedvesen (nem vagy már gyerek),
óvatos légy, hazám, mert átejtének!

M. FEHÉRVÁRI JUDIT

INSTALLÁCIÓK

Egyik kezében egy bot, másikban szemeteszsák.
Abban egy összetört, színjátzsós pohár, ételmaradékok,
használt papírtörlek halmaza, üresen tátongó gyógyszeres
dobozok. Görnyedten viszi a szemeteskuka felé. A Naptól
szétrepesztett járdán óvatosan kopogva keresi az egyenest,
miközben nagyokat nyög, néha felszisszen. Egy alak a hőségben,
majd ugyanez a sötétben. Nem emelhet két kilónál többet.
Betegsége árnyékot rajzol a város töredezett betonszívére.
Itt élt, s itt is hal meg, mielőbbi Mennyszágot remélve.

*

Árstoppos termékek üresen tátongó polcai és túlkínálat
a rosszul beárazott – a kasszánál hideg zuhanyként éri a
figyelmes vásárlót – méregdrága élelmiszerekből, labirintusok
között egymást taposó vásárlók, mert mindenütt kipakolás van...
Tömött bevásárlókocsikról leszédülő dobozok. Egyetlen pénztár.
Hosszú sor. Káromkodás. Ariadné fonala vakon gomolyog,
nyomában a boldogtalanság nyomorog.

*

Facebook ismerősök kellek magukat a képernyőn:
egy vénasszony kezében mobil, jobb fajta, háta mögött tükör,
készen van a története mára, kissé túlexponálva. A másik is
csak önmagát fotózza, miközben csillagokat szór magára...
„Lájkold, kérlek szépen! Ez most a csillámos énem.”
Nem látszik, csupán az arca, magamban küldöm a fészkes
nyavalyába. A harmadik tudományos értekezést tart, a negyedik
könyveit mutogatja, luxuslakások és nyomor mind beleférnek
egyetlen, pillanatképművészeti sorozatba.

*

A légy körbe-körbejár a nyitott ablakon,
nem találva az ajtót, min kiléphetne a fényre:
a légy, az ablak, a függöny, a kinti lég,
vicces állat ez a légy.

A lóca most üres. Délután megtelik sorsokkal, színekkel, nyújtózkodó nyakú, vizlató szemű némberekkel. Az egyik mindenkit megbámul, a másik ruhákat osztogat, ma volt a kuka ürítése, ügyesen megszerzett kincseit hálára cseréli, a mai jószándékát százszorosan is visszauszorázza... A következő rosszindulatúan sziszeg a fogai között, mikor a jelen nem lévőt ostorozza. Lábaik bütykös sora égbe meredt fájdalom, de nem beszélnek róla.

*

Lépcsőház, poros, pókhálós korlátok, nyitott bejárati ajtó, fullasztó benzinszag, kanyargó gázvezetékek, kiplakátolt megfeddés, veszélyes hulladékok és egy címke, mi azt jelzi: egérméreg ellen a K 1 vitamin hatásos... Mindenütt harmincas tábla a környéken, kiemelt zöld területen járunk, kérem szépen, a kamionok mégis a háromemeletesek között száguldva viszik az összetevőket a közelben épülő akkugyárhoz. Hatékony nyár, áremelkedések, sok-sok szomorú fecskéfészek.

*

Az üveg túl nagy, az uborka kevés, a fedő alatt lében úszó kenyér, s hozzá tapadnak, akár a csipkék a kovászosnak készülő apró zöldecskék. Lehetnének akár óriási szöcskék. Zavarosodik a kapros, sós víz. Himaláját sohasem látott pakisztáni, rózsaszín kristályok azt sugallják, ez nem installáció, legyen inkább fermentáció.

*

Netes vásárlás. Felszólítás: „Értékelje a terméket!” Megosztom tehát véleményem: „Öt centiméterrel rövidebb, egyenetlen, s olyan, akár egy szarkofág. Tüldíszített csipkés a széle, a magassága sem a terméklapon írott, ha nem tudnám, hogy matrac, koporsónak tűnne, négy ember is kevés felemelni, nem kaptam sem számlát, sem visszaküldési űrlapot, a fene egye meg ezt a mostban születő holnapot!”

BENKE LÁSZLÓ

NE FÉLTSD TŐLEM TITKAID

Ne légy „bűnös” lánya „félelmetes” titkodnak.
Félsz, ha kitakarod – megfoglak és megvetlek?
Ne félj! Elképzelem, amit előlem még rejtegetsz,
s tudom, ha majd oly könnyedén kitárod nekem
a szíved, ahogy tested remek festményét
kitártad, ismét elakad szavam; nem hullt egy szó sem,
csak árnyaid, fényeid – hervadó virágok peregetek.
Tudtad te jól, annyira vágyom a szerelmed,
hogy kiáltanom kellett: – Tél van! Két meztelen
ember: Nézd csak az ablakon át a sűrű hóesést!
Nagy pelyhekben fehér fátylak omlanak az égből,
jut még a mi szívünkre is béke, csend, takaró.

VAGYUNK S LESZÜNK

Nagyon jó ez a reggel,
tele vagyok minden jóval,
jobbnál jobb szép gondolattal,
annyi minden jár eszemben,
itt vagy, kedves, a közelemben,
elképzellek s itt vagy nekem,
ételízesítőt teszel levesembe,
s ha majd végleg elmegyek,
édes Margóm, te eltemetsz
s elindulsz újra haza, haza,
vár szép otthonod, magad leszel,
csendben őszülsz s örülsz nekem,
mert végig ott leszek veled.

JOBÁGY ÉVA

IRODALMI SZEGLETKŐ, AMIT ÚTSZÉLRE VETETTEK

Tormay Cécile és Klebelsberg Kunó folyóirata, a *Napkelet*

Gróf Klebelsberg Kunó és gróf Zichy Rafaelné, a Zichyek legműveltebb grófnője Trianon után két évvel létrehozta a *Napkelet* folyóiratot, miután Tormay Cécile-t sikerült megnyerniük főszerkesztőnek. Azt, hogy az élet-halál harc közepén vállalkoztak-e szellemi építkezésre, csak úgy lehet értelmeznünk, hogy a *Napkelet* folyóiratot létkérdésnek tartották. Más szóval: a klasszikus, konzervatív magyar irodalmat szegletkőnek tekintették. Évtizedes kutatásom meggyőzött arról, hogy amit fölfedeztek, az örök érvényű, és csak ilyen szemléletre lehet építeni a jövőnket. Ma is egy ilyen szellemi honfoglalás tudná fölemelni a magyar lelket.

Az 1923-ban indult, aktuálpolitikától mentes *Napkelet* folyóiratot 1945-ben indexre tették. Azóta félredobott szegletkő a hivatalos irodalomtörténetben és a médiában. Máté evangéliumában „A kő, amelyet az építők elvetettek, szegletkővé lett.” A valóságban a szegletkő a ház megtartó sarokköve volt. Ezért a szegletkő a nemzet – mint építmény – összetartásának szimbóluma is lehet. Miféle „építők” azok, akik nem veszik észre a szegletkőnek teremtett köveket? Akik mérlegelés nélkül félredobták mindazt a kulturális értéket, amit a Horthy-korszak, sőt, amit a 20. század első felének legjobbjai adtak? Klebelsberg nem unalmában ragaszkodott a lapalapításhoz, és ahhoz, hogy azt Tormay Cécile szerkessze. Ki ő? Miért őt szemelte ki?

Tormay firenzei és párizsi irodalmi szalonok központi figurája a századelőn, Európa évtizedeken át az ő meghökkentő meséire kíváncsi. 1914-ben az irodalom császára, Anatole France személyesen mutatja be Tormay Cécile-t a francia akadémia „halhatatlanjának” úgy, mint a legnagyobb európai írónőt, aki egyedi szimbolikájával – a legkevesebb szóval – a legtöbbet mondja. *A régi ház* című regénye bejárja a világot, Tormayt 1936-ban és 1937-ben ezért terjesztik föl irodalmi Nobel-díjra. Kállay Miklós szerint Tormaynak a „külföldi közvélemény olyan magasra értékelte a lelkében lakozó kivételes adományokat, hogy a Népszövetség Szellemi Együttműködésének bizottságában Mme Curie helyét, akit a női teremtő erő valóságos csodájának tartottak, mint legméltóbbal, vele töltötték be.”

Klebelsberg választása azonban a *Bujdosó könyv* miatt esett Tormayra. A könyv Károlyi Mihály hazaárulásának, a vörösdictatúra szörnyűségeinek és ezek ellenében a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége honmentő küzdelmének dokumentuma. A MANSz, a Tormay Cécile vezette milliós nőmozgalom bebizonyította, hogy miként Zrínyi Ilonának és az egri nőknek, mindig és mindenütt föl kell és föl lehet venni a harcot megmaradásunkért. A *Bujdosó könyvet* mélyen áthatja ez a hit, a remény a reménytelenségben. A magyar történelemnek, s benne a magyar bujdosónak ez a fájó paradoxona és a hozzá fűzött tanulságok mélyen megérintik az olvasót. A szereplők halálközelsége, mi több: a nemzethalál réme kézzel tapintható benne. Mintha egy művészfilmet látnánk. Sőt! Mintha mivelünk történe mindez. Szemtanúk vagyunk a történetben, ami nap mint nap, óráról órára fölkavar, magával ragad, egyenesen mozgósít. Az olvasó – nem túlzás – beavatottá válik. A bevezető sorok ígérete már megelőlegezi ezt a katarzist:

„Maradjon fenn könyvemben az, ami velünk vész el: egy halálra szánt faj legboldogtalanabb nemzedékének a kínja és becsülete. És lássák meg benne az utánunk jövők, hogy a megpróbáltatások esztendejében mi sajgott át a némaságra ítélt, elgyötört, vérig alázott magyar lelkeken. Legyen a *Bujdosó könyv* a fájdalom könyve. Mialatt írtam, találkozni akartam benne azokkal, akik testvéreim voltak a közös szenvedésben.” – írja Tormay Cécile a *Bujdosó könyvben*.

Döbbenetes, hogy találkozni akar velünk is, ahogy mi is vele! A sorain át fogunk kezét dédanyáinkkal, hiszen ők értünk vállalták a veszélyt a rabszolgaság helyett. És érthető lesz, mi vezetett Trianonhoz. A *Bujdosó könyv* tehát nem „csak” egy remek könyv a sok közül, és ezt Klebelsberg világosan ismerte föl! Az asszonyok egymás kezéből vették ki a magyar író művét 1920-ban. Meg utána, évtizedeken át... Nem egyedül nálunk, hanem sokfelé Európában és Amerikában. De a férfiak ugyanúgy. Sokan a biblia mellett tartották, és rongyosra olvasták. Milliók forgatták, és huszonöt éven át (!) soha, sehol, senki a *Bujdosó könyvet* nem tartotta antiszemita vagy akár csak megosztó könyvnek. A „faj” szót akkoriban mindenki a nemzet szinonimájaként használta. Az pedig világos volt, hogyha egy országban külső beavatkozással puccsot hajtanak végre, akkor az nem forradalom, hanem idegen hatalom támadása. Ezt érezte az ország nagy része, és Révay Mór Jánosné is, aki zsidó származása ellenére 1919-ben megírta erről naplóját, amit évek múltán tárt a nyilvánosság elé. A két írás – lényegét tekintve – igen hasonló, holott a két asszony később ismerte meg egymást, a MANSz köreiből.

Az antiszemita bélyegzőt a '60-as években faragták, és azóta használják politikai célokra. De csak arra nyomják rá, aki egy karaktergyilkosság kiszemelt áldozata, mint Tormay Cécile. És vannak, akiknél az antiszemita billog föl sem merül, mert az 1919-es rémuralom megmagyarázza az indulatokat. A húszas években Móricz a Naplóiban pocskondiázza a zsidókat, noha ő volt az, aki Kun Béla direktóriumától a legmagasabb honoráriumokat vette föl. Móriczot nemrégiben hivatalosan fölmentették azzal, hogy ha túléli 1942-t, akkor revideálta volna nézeteit. Különben is, csak fölindulásból írt ilyen csúnyákat. Ebben sok az igazság.

Ám a kommunisták által halálra ítélt Tormay Cécile számára nincs mentség, noha ő az 1919-es nézeteit nem feltételes módon, hanem valóban, tettekkal revideálta, mégpedig már 1921-ben. Egyébként sem volt mit újra gondolnia, mert azt írta le a művész zsenijével, amit Magyarországon minden hazaszerető honpolgár gondolt. A *Napkeletben* –

miként a MANSz-ban – soha nem volt szempont, hogy valaki zsidó-e. A tehetség számított, és ez senkit nem lepett meg, csak a mai félrevezetett olvasót. Aki nem tudja, hogy Tormay Cécile már kislányként több nyelven olvasta a világirodalmat és művészeti könyveket, huszonevésen pedig rokona művészvendégeknek otthont adó kastélyában, majd Itália és Párizs legigényesebb ízlésű, világhírességeket fogadó irodalmi szalonjaiban nevelkedett. De, ami a lényeg: ha szétnézünk a magyar irodalomban, keveset találunk, aki jobban ismerte volna Európa művészetét. Tormay pedig nem csupán értette az európai kultúrát, de fizikailag is abban élt 1900 és 1914 között, azt gyarapította haláláig, 1937-ig.

Hanem nézzük tovább a magyar zsenik véleményét 1919 után. A fantasztikus Babits Mihály 1921-ben a *Nyugat* hasábjain jelenteti meg a *Timár Virgil fia* című antiszemita regényét. Már ha ez annak tekinthető. Mert ha nem, akkor Tormay *Bujdosó könyve* még kevésbé. Babits a főszereplőjét egyenest a *Nyugat* alapító főszerkesztőjéről, Ignotusról mintázza, és igen negatív színben ábrázolja. Ám mindez nem zavar senkit.

A kettős mércét pedig senkinek sem szabad alkalmaznia, bármennyire is fáj az igazság. Tudomásul kell venni, hogy az írók is emberek, nem tökéletesek, de semmiképpen nem az aktuálpolitikának kell alárendelni művészetük megítélését. Lehet remek író Babits, Kosztolányi, Móricz és Tormay... De nem így tanítják! Irodalmi kánonunk a kettős mérce és a politikai hovatartozás alapján osztályoz nyolc évtizede. A 20. század írói közül szinte csak azokat sorolják a klasszikusokhoz, akik a *Nyugat* folyóiratban alkottak. Aki nem, tehát akik fölé nem szőttek anno nyugatos mítoszt – mint védőernyőt –, azok ma sem számítanak. És itt álljunk meg egy pillanatra. Mert az antiszemitizmus mellett van egy másik vád is a *Bujdosó könyv* ellen. Még csak nem is baloldali irodalomtörténész írta le, hogy a *Bujdosó könyv* a Horthy-rendszer mítoszeremtő alkotása.

Ki diktálta vajon tollba ezt a hazugságot? Hiszen éppen fordítva igaz: a Tanácsköztársaság lett a kommunista diktatúra mítosza. Károlyi Mihály pedig a baloldaliak mítosza. És éppen e mítoszoknak áll útjában a *Bujdosó könyv*! Tormay ugyanis dokumentálta Károlyi és a kommunisták tetteit. Ezt még talán megbocsátották volna mára. De Tormay ráadásul fölismerte a kommunizmus mozgatórugóit. Ezt egyesek soha nem fogják megbocsájtani neki.

Valójában ezért tették indexre Tormayt és a *Napkelet* folyóiratot! Pedig az irodalom nem politika! Legalábbis szeretnénk már látni. És a *Napkelet* folyóirat éppen ezt bizonyította be. Igaz, kommunisták sokáig nem írhattak benne, de a baloddallal rokonszenvezők vagy a népi írók nem kis teret kaptak. Ez az egyik magyarázata annak a rejtélynek, hogy miért olyan nagy az átfedés a *Nyugat* és *Napkelet* írói között. Azt, hogy a *Napkelet* alapítása létszükséglet, Klebelsberg fedezte föl. Máskülönbem nem pazarolta volna rá az időt és a pénzt. Mert milyen is volt hazánk irodalma Trianon előtt és után?

„A nemzeti tekintélyekkel a sajtó végzett. Míg az irodalom és a színpad tervszerűen undorította el a tömegeket a régi magyar történeti nemzetségektől, a hivatalnok társadalomtól, a magyar értelmiségtől, a magyar paraszttól. Elválaszthatatlan bomlasztó jelzőket adott a szavak mellé: vízfejű mágán, hülye gentri, naplopó hivatalnok, buta paraszt... És ezek mi voltunk, a magyar nemzet fent tartó erői és a tömegek mondták és hitték, mert az országnak nem volt többé se sajtója, se irodalma. Csak Budapestnek volt...” – olvashatjuk Tormay Cécile *Séta a szentmihályi parkban* című írásában, a *Napkelet* első számának legelső oldalán.

Kosztolányi hasonlókát ír a vörös irodalmárokról: „Összetartásuk szinte egyetlen nagy célban domborodott ki: megfosztani az irodalmat nemzeti jellegétől.” Tehát figyelem: Kosztolányi – aki korábban a szabadkőműves *Világ* című lap újságírója volt, – 1921-ben ugyanazt nehezményezi, mint a *Napkelet* alapítói! Levonhatjuk tehát a következtetést: a pacifisták és Károlyi Mihály meg az 1919-es kommün mögött nem magyar érdekek húzódtak meg, és nem az a bűnös, aki ezt észrevette. Trianon pedig gyakran azoknak is fáj, akik a *Nyugat* folyóiratban publikáltak. Ezt előttünk 1945-től eltitkolták. De amit szabad egy nyugatosnak, azt nem szabad Tormaynak. 1945 után a hivatalos irodalomtörténet rágalmak özönével támadt ellene, majd elhallgatásra ítélte. Holott Tormay Cécile nem foglalkozott se politikával, se a zsidósággal 1919 előtt, mint ahogy utána sem engedte meg az antiszemita megnyilvánulásokat a *Napkelet*ben és a MANSZ-ban. Mi több, tehetséges zsidó írókat karolt föl. Közülük Halász Gábor így emlékezett rá:

„Egész magatartásán érződött az a finom tartózkodás és tapintat, amely írásainak is legrokonszenvesebb tulajdonsága. Alapjában előkelő irodalmár maradt a leggyakoribb kérdésekben is, választékos és álmokat szövő. Mindenekfelett pedig jóindulatú és jóakarató. Engem, a kezdőt, aki az ő lapjában jutottam először a nyilvánosság elé, ez a vonása ragadott meg legjobban. (...) Érdeklődve hallgatott meg minden ötletet és örült, ha csakugyan elkészült a munka, készséggel közölte. Tudta, hogy ebben az irányítást, de még a tanácsot is kényszernek érzi a lázadni mindig kész fiatalság; hagyta, hogy ki-ki a maga rögeszméit kergesse”.

A fenti sorok után érthető, hogy a *Napkelet*ben nyílt és pezsgő szellemi központ született, ahol szabadon lehetett vitázni és alkotni. A *Napkelet* folyóirat európai színvonalú és egyben nemzeti, keresztény szellemiségű víziója Klebelsbergnek legalább olyan csodálatos műve, mint a többi. És a jó vízió meg is valósítható, ha vannak hozzá önzetlen, kiváló művészek és tudósok. Mert az már igaz, hogy a Hatvany báró és más iparmágnások által finanszírozott *Nyugat* többet fizetett. Ebben a párharcban a *Napkelet* alulmaradt. De aki megelégedett azzal, hogy szerény honoráriumért – vagy anélkül, mint Tormay Cécile – vállalja a *Napkelet* szabta magas elvárások teljesítését, az beírta nevét a szellemi honfoglalók közé. Ők alapozták meg, hogy a *Napkelet* a legszebb magyar szavakból rakja össze a hazaszeretet katedrálisát, amit Klebelsberg a magyar fölemelkedés templomának szánt. Ez az, amit eddig mindig kihagytak életműve méltóságából.

Vajon lesznek-e valaha olyan géniuszok, akik a legnagyobb lelki és fizikai kataklizma idején áldoznak a magyar kultúrára és szellemi honfoglalásunkra? Lesznek-e olyanok, akik visszaállítják a könnyelműen félredobott szegletköveket? Megmaradásunk keresztény tervrajza nem maradhat a fiókban. A ház állékonyságához szegletkövek kellenek. Évszázadokon át az tartja össze a falakat, miként a hagyomány és a magyar kultúra a nemzetünket. Lesz-e új Klebelsbergünk, aki habarcsot is ad? S lesz-e Tormaynk, aki vezeti az építkezést?

Csak az biztos, hogy jövőre mindkettejük születésének 150. évfordulóját ünnepeljük. Lesz-e, aki fontosnak tartja majd a megemlékezést?

SZ. KÁRPÁTHY KATA

SZTRABICSÓI FAGYI

Legutóbb, amikor bent voltam
a kórházban nagyanyámnál,
azt mondta, hozzak neki fagyit,
megkérdezte, tudom-e,
hogy merre van Sztrabicsó,
mert ott a legfinomabb,
aznap volt a legmelegebb,
Sztrabicsó meg vagy ötven kilométerre.

Mamám, mire ideérek, abból joghurt lesz, mondtam,
akkor jó lesz bármilyen gyümölcsös, mondta.

Talán azért akart elküldeni Sztrabicsóra fagyióért,
mert azt hihette, mire visszaérek, ő már nem él,
vagy ugyanaz a trükk, mint ötven évvel ezelőtt,
csak fordítva,
amikor apámnak azt mondta,
hogymegy Técsőre házat venni,
aztán húsz évig élt Herszonban,
csak itt a fagyó Herszon,
és én lennék ő.

Másnap mégis visszamentem,
kórházi büfés fagyóval,
pedig tudtam,
ahogy apám húsz év után
nem kapott magyarázatot,
én se fogok semmiért
köszönetet kapni.

Talán figyelne rám egy pillanatra,
ha elmennék Sztrabicsóig?

BALÁZS F. ATTILA

VISSZASZÁMLÁLÁS

nézem ahogy
az ágakon aszalódott
gyümölcsöket
leszakítja a didergető
szél

arra az évszakomra
gondolok,
valóság és ábránd
mezsgyéjén
amikor forró
érintésem
mint kozmikus szikra
pattintgatta
rügyeidet

mint játékkockákat
rakosgattad
szavaimat
te aki versben
születté

a ki nem mondott
dolgok
kihunynak
hulltjukban
mint augusztusi
hullócsillagok

fürkészve néz
a tükkörcsbeli arc
a halál fázisait
rendszereti
az agy bonyolult
szoftvere

mi marad mögöttünk?
bolygóközi hideg?
vagy lüktető csend?
a hiány algoritmus?

a semmi sosem
hiányzik
de láthatatlanul
duzzad
nő, amíg szétpukkan
szétszórva a hiány
milliónyi
sejtjét a rendszerben

a visszaszámolást
gyakorlom
hat évtized
hordalékát
szemlélve
örök ifjúságot
ajándékozok neked
múltunk
elsüllyesztett
albumában

SZABÓ S. ANDRÁS

KIDERÜL-E VÉGRE, HOL HALT MEG VALÓBAN PETŐFI SÁNDOR?

Érdeklődéssel s egyetértéssel olvastam a *Magyar Múzsza* 2024 márciusi számában Lengyel János írását – Petőfi Szibériában, Legenda vagy valóság? –, amely lényegében egy beszélgetés, amit a szerző Dalmay Árpáddal folytatott. Dalmay Árpádról azt kell tudni, hogy újságíróként és műfordítóként a Beregszászéért Alapítvány Kuratóriumának az elnöke, s 2023. február 23-án Kisvárdán, a Kárpátalja Házban tartott egy nagy sikerű előadást – *Petőfi Szibériában* címmel –, s az előadás szövege is megjelent külön füzetben. Az előadás, illetve a füzet anyaga döntően támaszkodik Alekszej Tyivanyenko orosz régészprofesszor könyvére – *A szibériai titkos fogoly* – Petőfi Sándor Barguzinban –, amelyet a Magyarok Világszövetsége jelentetett meg 2017-ben a *Magyarságtudományi Füzetek* sorozatban.

A költő halálával kapcsolatos hivatalosan elfogadott, illetve a MTA illetékesei által következetesen sulykolt nézettel – Petőfi Segesvárott esett el, s tömegsírban van eltemetve – szemben számos ember másképp vélekedik. Jómagam is. Amit most leírok, az nem kapcsolódik a Petőfinek tulajdonított magyar és orosz nyelven írt versek összehasonlító elemzéséhez, s a költő szibériai tartózkodását igazoló más tárgyi bizonyítékokhoz – erről szól a beszélgetés Lengyel és Dalmay között –, azonban az a kérdés, hogy Petőfi elesett-e a segesvári csatában, vagy Szibériába került, s ott nem 1849-ben, hanem 1856-ban halt meg, engem nagyon érdekel. Némi személyes ok miatt.

Rengeteg olyan írást, véleményközlést olvastam különböző lapokban, folyóiratokban az elmúlt hosszú évek során, ahol a szerző megfellebbezhetetlenül kinyilvánítja, hogy Petőfi 1849. július 31-én Segesvárott esett el, s aki ezt nem hiszi el, azt sarlatánnak, történelem-hamisítónak, lényegében gyengeelméjűnek titulálja. Nincs erről semmiféle vita a szakemberek számára – ez a hivatalosnak tűnő álláspont. S így aztán Petőfi-titok sincs. A költő közös tömegsírban van, s nem kell bolygatni tovább ezt a kérdést!

Bár én nem vagyok sem történész, sem irodalmár, sem antropológus, sem régész, de néhány tényt azért talán érdemes megemlíteni Petőfi halála és halálozási helye kapcsán. A kérdés fontos számomra. Annak ugyanis, hogy most leírok néhány sort a Petőfi-titok témakörében, annak van némi családi vonatkozása. Nagyon röviden erről annyit, hogy

anyai ágon (Kápoly familia) családunk korábban sok nemzedékre visszamenően dunántúli evangélikus lelkész vonalat képviselt, s anyai nagyapám (Kápoly Ferenc OTI főtanácsos, 1896-1949) nagyapjánál, Kápoly Lajos nemesváti evangélikus lelkésznel (azaz az én szépapámnál) 1846-ban egy éjszakára megszállt az országban vándorló költő. Ezen esemény emléke fennmaradt a családunkban (s a részletes Petőfi életrajzokban is!), s talán ennek köszönhetően családunk az átlagnál kicsit jobban érdeklődött Petőfi Sándor élete, sorsa, tevékenysége s persze halálának körülményei iránt.

ELŐZMÉNYEK

Határozottan szeretném kihangsúlyozni, hogy az a hit (vagy tévhit?), hogy Petőfi a szibériai Barguzinban – Alekszandr Sztepanovics Petrovics néven – van (volt) eltemetve, nem 30-40 évvel ezelőtt látott napvilágot, hanem sokkal-sokkal korábban. (Persze itt nem az ún. ál-Petőfikre gondolok, akik 1849 után pár évig itt-ott feltűntek!). Hanem arra szeretnék emlékeztetni, hogy a hírek – persze elég lassan, hiszen nem volt e-mail, és nem lehetett sms-t küldeni – eljutottak Magyarországra is, ahol az 1867-es kiegyezést követően már nyugodtan lehetett az 1848-as forradalomról s a szabadságharcról is beszélni s Petőfi sem volt tiltólistán. Gyermekeként elég jól emlékszem, hogy Kápoly nagyapám hagyatékában – sajnos már elkallódott – bőven voltak írások, újságcikkek arról, hogy már a millenneumi ünnepségre készül, a 19. század végi Magyarországon is terveztek egyesek, hogy expedíciót indítanak Barguzinba, Petőfi vélt hamvainak hazahozatalára. De mindig közbejött valami, valakik mindig közbeléptek, voltak kormányválságok, voltak világháborúk s országcsontítás. Aztán persze – törvényszerűen – lassan kihaltak azok az emberek, akik még emlékeztek volna személyes találkozás alapján, s érdemi információt tudtak volna adni.

Végül azonban 1989-ben Morvai Ferenc vállalkozó (a Megamorf Petőfi-bizottság vezetője) által finanszírozott kutatócsoport eljutott Barguzinba – rengeteg akadályt, ellenségeskedést, ellenvéleményt leküzdve –, s feltárták a sírt. A költő egyébként 1856-ig Iliszunszkban (mostani neve Eliszun) élt, s a közeli Barguzin településen temették el.

NEM VITATHATÓ TÉNYEK

Igyekszem igen röviden s precízen fogalmazni:

1. A már sok évtizede megjelölt helyen (s 1856-ban május 18-án elhunyt) kiásott ember csontjainak vizsgálata alapján az antropológusok (magyar és amerikai) 164,5 cm-ben határozták meg az eltemetett ember testmagasságát. Jól ismert tény, hogy Petőfi testmagassága (katonai sorozási adat, Alekszandr Petrovics néven) 165 cm volt.

2. Ugyancsak jól ismert tény, hogy Petőfinek ún. farkasfoga volt (ennek előfordulási aránya mintegy 1:20 ezer). A barguzini leletnél megtalálták a farkasfogát.

3. Petőfinél – ismét ismert tény – egyik lábán térdkalácscsont hiány ill. deformáció volt, s ezt bizonyította a megtalált lelet is. (Petőfi ezért nem szeretett hegyet s lépcsőt mászni: „Lenn az Alföld tengersík vidékén, ott vagyok honn...”)

4. A korábbi általános történeti vélekedésekkel, hibás állításokkal szemben ma már egyértelműen bizonyított, hogy igenis voltak az orosz sereg által foglyul ejtettek között olyanok, akiket 1849-ben Oroszországba vittek. (A 19. század Oroszországában elég sok forradalmárt száműztek Szibériába. S az is kiderült, hogy a veszélyesnek ítélt magyar hadifoglyokat a bécsi miniszterelnök javaslatára – Ferenc József láttamozásával – az osztrákok Észak-Ázsiába, konkrétan Szibériába tervezték deportálni, az orosz fél jóváhagyásával).

5. A barguzini leletről nem azt állapították meg egyértelműen, hogy női csontváz, hanem a széles csípőcsont alapján úgy vélték, hogy akár nő is lehetne az eltemetett. (Petőfiről megint csak köztudott volt, hogy nem volt atlétikus alkat, viszonylag széles csípő s keskeny váll jellemezte.)

A PERDÖNTŐ BIZONYÍTÉK LEHETŐSÉGE

A Morvai Ferenc vezette expedíció csupán azt kérte, hogy a szerintük Petőfi maradványait tartalmazó lelet egyértelmű azonosításához adjanak engedélyt a magyar hatóságok. (Pénzt nem kértek!). Miután mindig az anya személye (Hrúz Mária) a biztos pont, az volt a kérés, hogy sírfelnyitással DNS vizsgálatra kerülhessen sor édesanyja hajszála alapján. A DNS (dezoxiribo-nuklein-sav) vizsgálat egy nem túl bonyolult, bár nem nagyon olcsó genetikai vizsgálat, amely 99,9%-os valószínűséggel meg tudja erősíteni vagy kizárni a vizsgált 2 egyén közötti rokonságot. Bár némi huzavona után az akkori városvezetés (Demszky Gábor főpolgármester) megadta az engedélyt, de az MTA illetékes bizottsága szakmaiatlanságra hivatkozva olyan mérvű ellenállást tanúsított, ami kizárta a vizsgálat lehetőségét. S ezt követően is ott és akkor próbálták Morvaiék tevékenységét gátolni, munkásságukat besározni, a kutatómunkát teljesen hiteltelenné tenni, amikor és ahol csak lehetett.

Pedig éppen egy ilyen DNS-vizsgálattal lehetett volna bizonyítani, hogy a Morvai féle expedíció megállapításai minden alapot nélkülöznek, s a kutatásban résztvevők szélhámosak és történelem-hamisítók.

Még annyit írnék befejezésül, hogy nem ismerem személyesen Morvai Ferencet (s nem is vagyok elkötelezett az ő véleménye mellett). Az 1989-ben elhunyt apám, Szabó Sándor jogtanácsos viszont ismerte Dienes András (1904–1962) Petőfi-kutatót (s gyermekként én is találkoztam vele), aki több könyvet is írt Petőfi kapcsán. Dienes András határozottan úgy vélte, hogy Petőfi elesett a segesvári csatában s ott halt meg. Ugyanakkor – aki ismerte, az bizonyíthatja – Dienes nem az „ex cathedra” kijelentéseiről volt híres, ő mindig véleményt alkotott, s ehhez tényeket keresett. Nehéz belátnom, hogy miért nem lehetett ezt a valóban perdöntő DNS-vizsgálatot elvégeztetni a Petőfi-titok végleges tisztázása céljából! A rengeteg kritika, sárdobálás, kirekesztő nézetek hirdetése helyett, illetve után nem lehetne végre megnyugtató választ adni a magyar költészet első számú képviselője halálának helyét és idejét illetően?

A cikkem megírását Aristoteles mondása inspirálta: „Amicus Plato, sed magis amica veritas”. (Azaz magyarul: Platon a barátom, de még inkább barátom az igazság.)

KAPITÁNY GÁBOR

LAKHEZISZ DALA

Sodrom, sodrom, tekerem
Sodrom, sodrom, tekerem
Középen a legjobb lenni
Sodrom, sodrom, tekerem

Maradj mindig eleven

Sodrom, sodrom, gombolyítom
Sodrom, sodrom, gombolyítom
Sorsot formálni a legjobb
Sodrom, sodrom, tekerem

Születés: napfény a hídon
A vége: megszakad sín, nyom
Sodrom, sodrom, tekerem

Sodrom, sodrom, tekerem
Sodrom, sodrom, tekerem
Nem én fontam légből létet
Sem teremtőd, sem szüled
Sodrom, sodrom, tekerem

S nem vagyok a vége sem

Sodrom, sodrom, gombolyítom
Holnap száműzött, ki hős volt
Folytatólan, aki ős volt
Sodrom, sodrom, tekerem

így megy a történelem

Népek feltűnnek s eltűnnek
Pórnak kín, mi úrnak ünnep
Sodrom, sodrom, gombolyítom
Nekem sosem szabad sírnom
Sodrom, sodrom, tekerem
Sodrom, sodrom, tekerem

Történelmed kusza vadon
De te sem vagy kívül azon
Sodrom, sodrom, gombolyítom

Egy örömré két szorongás
Rettegésre jön feloldás
Sodrom, sodrom, tekerem

Így futsz át az életen

És a vége: megszakad
Fonál az olló alatt
Sodrom, sodrom, gombolyítom
Aki fonja, mit sem lát még
Ő úgy tudja, hogy ajándék
Sodrom, sodrom, tekerem

Ki elvágja, belekékül
Vég, de semmit sem ért végül
Sodrom, sodrom, tekerem

Sodrom, sodrom, gombolyítom
Sodrom, sodrom, gombolyítom
Csak a közepe nemes

Sodrom, sodrom, gombolyítom
Sodrom, sodrom, gombolyítom
Csak az élet érdemes
Sodrom, sodrom, tekerem

Sodrom, sodrom tekerem
Nincs hatalmam túl a hídon
De az utat csak én írom
Sodrom, sodrom, tekerem
Én vagyok a végtelen

LENGYEL JÁNOS

ÉLET-MORZSÁK

A gyermek vagyok,
Szerelemnek maradéka.
Igazság vagyok,
A méh-korszak hagyatéka.

Álmaid vagyok,
Verejték, lidérces sötét.
Könnyfátyol vagyok,
Elrejttem arcod szégyenét.

Tűzfáklya vagyok,
Fényeket gyújtok agyadban.
Vízöntő vagyok,
Érzést őrzök a szavakban.

Kőszikla vagyok,
Tajtékrohammal dacoló.
Sasmadár vagyok,
Ég vizében tollas hajó.

Mézvirág vagyok,
Mohó méheket bódító.
Hadvezér vagyok,
Chipetnyi világhódító.

E-mail vagyok,
Soraim elmédbe égnék.
Billentyű vagyok,
Szolgája betűvetésnek.

Tábortűz vagyok,
Fényes eszköze a végnek.
Kedvesed vagyok,
Arany táltosa a szépnek.

Vasláda vagyok,
Megőrzöm léted szennyesét.
Szépíró vagyok,
Az életből szövök mesét.

Égfestő vagyok,
Fakó szivárványt színezek.
Szerelem vagyok,
Eltiprom vágyó szívedet.

Kutató vagyok,
Aki sohasem lel hazát.
Kézfogás vagyok,
Kinek hiányzik a barát.

Életem vagyok,
Egy örömteli képzelés.
Az ember vagyok,
Egy pillanatnyi létezés.

SZÖLLŐSY TIBOR

AZ UTOLSÓ UTAZÁS

Már bőven zölddel permetezett a tavasz, elcseppentve itt-ott egy-egy fehér foltot, a napsugár-katonák egyre több győztes csatát vívtak az éj-lovassággal, és az emberek mosolyra fakadtak néha, ha éppen volt rá ok, mert a tavalyi késő őszi árvíz okozta sérülések még nagyon frissek, fájdalmasak és tetten érhetőek voltak: a Tisza-töltéseken ott sorjáztak a homokzsákok, a gyökereiktől erőszakkal megfosztott fűz- és tiszafák élettelenül, sorsukba beletörődve hasaltak, a folyó megrágott, csipkézett partján és a töltések oldalán, enyészetnek induló, töredezett törzseikben, ágaikon, a sártapaszkok sokaságában textil- és műanyag cafatok, palánkszilánkok, rothadó állattetemek maradványai kapaszkodtak, sebtében ragtapasztott sóder-homok-agyag sebek éktelenkedtek, ahol az ár beleharapott a gátak testébe, buzgárok betemetetlen nyomai emlékeztettek a város felőli oldalon, a folyó és a város közötti földeket, kerteket vastagon uralta az odahordott kavicsstakaró, elsodort házak árválkodó alapjai, megroggyant és bedőlt falak tébláboltak mementóként, mint az utcák és utak borításáiban, kéz a kézben vonuló kisebb-nagyobb gödrök.

Az épen maradt házak falai ázottan dideregtek a tavaszi zsenge fényben, úgy néztek ki, mint egy-egy nagy szivacsdarab, amely magába szívta a vizes hordalékot, de nincs ereje, nincs segítséggé, ami kisajtolná belőlük az emésztő folyadékot.

A Tiszához közeli, városszéli temetőben ökumenia uralkodott: egyszintűvé lettek a hantok, a keresztes, kelyhes, csillagos magyar, szláv nyelvű feliratos koszorúk, a fejfák, síremlékek, már amelyiket nem sodorta ki a szomszédos legelőre a taraj-sereg, egymásba kapaszkodva és egymásra borulva, szürkés-sárga lepel alatt emlékeztettek a megkérdőjelezhetetlen mulandóságra.

De a mikrovilág törvényei itt is érvényesültek: ha lassan is, éledezni kezdett a város. Ezen a természet–ember vívta csatáterén, az élni akarás hajszálerein áradni kezdtek a dac, a kényszer, a tenni akarás és a jövőbe vetett hit vörösvérsejtjei. A megroggyant múlt ingoványain, a romok és roncsok között keresett és talált tapintható emlékekből

építeni kezdték a jövőt, tettek-vettek a portákon, ásás, palántázás, vetés alá hántották a kertek, zsebkendőnyi termőföldek kényszerzubonyait, gyűjtötték a hordalékot, egyesítették szőlőlugasok megroppant derekait, kerítést reparáltak, terelték udvaraikba a közeli hegyekbe menekített jószágokat, kitért ajtókon és ablakokon invitálták a tavaszi meleget, indult ki-ki munkahelyére, reinkarnálódott a piac, jöttek a szomszédos települések kiskereskedői.

Április első napjaiban elindult az első autóbusz is a legtávolabbi hegyi faluba. Nekem is mennem kellett, épp a végállomást jelző Királymezőre, ami 60 kilométerre esett városunktól, de nem siettem, már csak azért sem, mert itthon is voltak halaszthatatlan feladataim. Na meg kivártam: miként vélekednek az első utazók, el lehet-e jutni egyáltalán a célba, majd vissza egy nap alatt, mert a Tarac folyó, ez a Tiszát a Kárpátokhoz kötő köldökszínór, ami Királymező felett vette kezdetét, zuhanva le a völgybe, ikertestvérként követve az utat, és a kataklizma napjaiban, szűk Prokrusztész-ágyában, bőszt zsoldosként viselkedve óriási pusztítást vitt végbe.

Végül nekiveselkedtem, nekivágtam az útnak. Az addigi két órás utat hat óra alatt gyűrte maga alá buszunk a szélsőségségig próbára téve technikát, vezetőt és az utasokat a lehető leglehangolóbb miliőben. Az út halálosan vérzett a számtalan sebből, a padkát megtépázott és elsodort házak maradványai szegélyezték, egy-egy volt vagy új szakadék felett félépületek, gazdasági építmények csonkjai tébláboltak, bámultak a mélybe, mintha fontolgtatnák: maradni vagy zuhanni. Szálas fenyőfák, vagy azok fogcsikorgató törzsei, torlaszolták a medret és tapétázták a partszegélyt, összecsuklott hidak maradványai, pillércsonkok meredeztek révetegen a már szelíd hegyi folyó fodraiban. Kitépelt fogak üregeiként hiányoztak a partokat valamikor védő betongallérok, a túlsó parton hiányos és meggömbült sínparók és talpfák emlékeztettek: ott volt a több mint százéves kisvasút.

A felfelé induló lankák és hegyoldalak erdeiben hatalmas foltok éktelenkedtek. Úgy nézett ki, mintha egy megrészegült, tobzódó óriás lejtett volna ott táncot.

A busz gyakran megállt, ki kellett szállnunk, és megtenni több száz métert, miközben négykerekűnk siránkozva vonszolta magát a gödrökön, hepehupákon, az ideiglenesen hidakká ácsolt gerendákon.

Utaznom kellett másnap, majd a következő napokban is. Minden alkalommal – nem voltam egyedül ezzel – lehangoltan pásztáztam az emlékezetemben megragadt, valamikori kies, idillikus, de most magára nem hasonlítható tájat. Útitársaimmal ismerősökként láttuk viszont egymást, mert csak azok utaztak, akiket kötelességük szólított a távoli településre, de nemigen szórakoztunk, mindenki magába zárulkozva dolgozta fel a holdbéli látványokat.

Úgy a hatodik napon egy nő és egy férfi csatlakozott hozzánk, éppen előttem foglaltak helyet. A nő fiatal, életerős teremtés volt, amolyan húszéves, a férfi élemedett, hetvenhez közeledő, sovány, beteges küllemű, orrhegyén túlméretezett napszemüveggel. Kísérője, mert az volt a fiatal hölgy, segítette, irányította, ugyanis a férfi - láthatóan - világtalan volt.

Az addigi napi, majdhogynem némaságban eltelt órákat megtöltötte a pár szüntelen szórakozása, azaz amolyan kérdés-felelettel telített percek-órák. A férfi kérdezett, mint aki emlékeinek térképéről tükrözi az utat:

– Hogy néz ki a híd N. felett? Nem rongálta-e meg az áradat a kisvasutat a B. kanyarban? Megvan-e a liget K. mellett? Helyén van-e kisállomás H-ban? – és hasonlókat.

A leány minden kérdésre türelmesen, sőt részletesen válaszolt, ami nem lett volna figyelemre méltó, ám feltűnt s magyarázatot kívánt: nem azt mondta, nem úgy írta le, ami volt, amit mi is láttunk-tapasztaltunk. Feleleteiből arra lehetett következtetni, hogy csakis az út szenvedte meg a kataklizmát – ezt nem is tagadhatta le, hisz kérdezője is tapasztalta a zötyögést, a meg-megállást, a lassú, emberpróbáló haladást –, s nem a környék. A folyón ennek előtte átívelő hidak, a házak, a parti szegélyek, a ligetek, a dombok és hegyoldalak fakoronái mind-mind régi szépségükben pompáztak, azokat megkímélte az ítéletidő, a pártatlan, kegyetlen áradat.

A férfi látható meglepéssel, néha-néha mosollyal körített bólogatással nyugtázta a cizellált válaszokat.

Nem értettem, nem értették útítársaim sem, hisz a leány hazudott.

A rákövetkező napon már nem tartottak velünk. Nem tudtam napirendre térni a hallottak felett, fúrta oldalamat a kíváncsiság, míg nem a buszvezetőnknel próbálkoztam megfajtást lelteni. Úgy harmadnap a történetek után várakoznunk kellett az út egyik szegmensében, mert egy katonai menetoszlop jött szembe. Odamentem a pilótánkhoz:

– Ki volt az a furcsa pár, aki velünk utazott?

– Nem ismerte fel a férfit? – jött inkább a kérdés, mint a válasz.

– Nem, nem ismerem se őt se a lányt...

– Az a lány az öreg férfi unokája, ő pedig a helyi erdőgazdaság főmérnöke volt negyven éven át. Rengeteget tett ezért a vidékért, a gazdaságért, az emberekért. Utakat épített, javított, rendbe szedte és üzemeltette a kisvasutat, új hidakat húzott a Tarac fölé, faiskolákat telepített, óvta az erdőket, ellenőrizte a tarvágásokat, megszüntette az orgazdaságot... Rengeteg embernek biztosított munkát, kenyeret...

Szerelmese volt ennek a pártatlan szépségű tájnak. Ismert minden hegyet, szinte minden fát, méterekként minden patakot, ereket, melyekben pisztrángokat tenyésztett. Sokan irigyelték, de több volt a barátja... ahogy mondani szokás: a természetben és a természetért élt...

– De miért, mi okból viselkedett úgy unokája, mert hát enyhén szólva is: mellébeszél.

– Engem is meglepett. Rákérdeztem ott fenn, Királyerdőn, ahol a visszaindulásra várakoztunk. Még tartottam is attól, hogy megsértődik, de nem. Elmondta: nagypja súlyos beteg, halálos kórban szenved, meg is vakult úgy másfél éve, napjai meg vannak számlálva. Az volt a kérése, amolyan végrendelete, hogy míg bír, míg nem döntötte ágynak a kór, kísérsje el szeretett unokája erre az útra, szeretne elbúcsúzni ettől a vidéktől, ami élete része volt. Az unokája, aki régi énjében mutatta be Tarac völgyét, meg akarta szépíteni nagypja utolsó napjait.

MIHÁLYI MOLNÁR LÁSZLÓ

RINGATÓ

hunynak a fények
csend ül a tájra
tűnik a színek
szép muzsikája
suttog az alkony
lengé varázsa
s hullik a mélybe
tűzpalotája
feljön a Hold
az ég peremére
sok kicsi csillag
gyűlik köréje
szunnyad a gyermek
hívja az álom
messze világban
valóra váljon
két pici angyal
őrzi az álmát
őrzik az élet
esti csodáját

*Kron Zsuzsa:
Áltató*

MAGYARY HUNOR

A NŐ HATALMA

Belvárosi galéria. Áprilisi, kora este volt. A lenyugvó nap még árnyékot vetett a szomszédos házak falára, de már érezni lehetett a közeledő éj hidegét. Sarman egy neves képzőművész kiállításának megnyitójára érkezett. A bejáratnál üdvözlégy pezsgőt kínált egy hostess. Lekerültek a kabátok, kivillantak a formás női vállak. A nyomozó imádta az ilyen eseményeket. Elérkezett a megnyitó, a köszöntő beszéd. Sarman feltűnés nélkül szemmel tartotta a célszemélyt. A szervező átadta a szót a művésznőnek, nem ismerte, még sosem látta. A nő kimondottan csinos volt, és olyan kisugárzással bírt, ami lehengette a nyomozót. A nő néhány évvel idősebb lehetett nála, mégis úgy érezte, igazán tudná szeretni. A nyitóbeszéd után a vendégek szétszéledtek, a festményeket szemléltek, vagy beszélgettek, miközben a pincérek tálcán hordták a pezsgőt. Sarman továbbra is a nőt nézte, amikor odalépett hozzá egy férfi, és átölelte, csalódást érzett. Korosabb volt, de olyan harmónia vette körül őket, hogy esélyt sem érzett arra, hogy a nő egyáltalán felfigyeljen rá. – Talán jobb is így! – gondolta. – Minek bonyolítani a helyzetet, amúgy is dolgozni jöttem, nem szórakozni. Mindenesetre a művésznő egy névjegyét magához vette a közeli asztalról. Maradt volna még, hiszen tetszettek neki a festmények, de a célszemély távozóban volt. Elhatározta, visszajön még egy későbbi időpontban. Az épületből kilépve Buda kacskaringós utcáin követte megfigyelésének alanyát, de alig bírt összpontosítani a munkára, mert folyton a nő járt az eszében.

...

Tizenöt évvel később.

Meleg víz folyt a zuhanyrózsából, Sarman nem szerette a forró fürdőt, de most fáradt volt, és kifejezetten jól esett. Két napig úton volt. Úgy tervezte, néhány órát alszik, de még meg sem törölközött, amikor a mobilja hívást jelzett. Felvette.

– Szeretném, ha találkoznánk – szölt egy női hang.

– Milyen ügyben?

– Munka.

– Már nem dolgozom! Honnan tudja az új számomat?

– Az egyik ügyfelétől kaptam meg, aki mellesleg a barátnőm – jött a válasz.

– Kiről van szó?

– A Róna utcából. Így már ismerős?

– Igen – válaszolt Sarman –, de még mindig nem tudom, hogy ön ki.

– Pedig én ismerem magát, többször is találkoztunk.

– Hol és mikor?

– Először, úgy tizenöt évvel ezelőtt az egyik tárlatom megnyitóján, majd néhány hét múlva bejött a galériámba, mintha a festmények érdekelnék. Még mindig emlékszem a finom öltönyére, parfümének illatára, de akkor még más szelek fújtak.

Sarman ledöbbsent, hogy így emlékszik rá a nő, ennyi év után is.

– És most randira akar hívni?

– Nem! Szeretném, ha nekem dolgozna. Találkozunk?

– Igen – válaszolt a férfi, majd letette a mobilt, és felöltözött. Izgatottan várta a találkozót.

A hangulatos helyiségben kellemes zene szólt.

– Mit hozhatok? – kérdezte a pincérnő az asztalhoz érve.

– Igyon maga is egy pohár pezsgőt! – hajolt közelebb a nő Sarmanhoz.

– Nem lehet. Vezetek.

– Na és! Én is vezetek.

– Egy üveg pezsgőt! – fordult a nyomozó a felszolgálóhoz.

– Jól áll magának az a néhány, ősz hajszál a halántékán! – A nő nem sokat kertelt – most vonzóbb volt, mint tizenöt évvel ezelőtt!

– Köszönöm! – Sarmannak jólestek a hízalgó szavak, de kissé zavarta, hogy most nem ő udvarol, hanem kivételesen rá vadásznak!

– De térjünk a tárgyra! – A nyomozó a nő mozdulatait figyelte, és szinte itta minden szavát.

– Ez a vénember, mármint a férjem, teljesen megbolondult. Biztosan kapuzárás előtti pánikja van. Nem jár haza, kurvázik valahol.

– Bolond, aki ilyen nőt, mint amilyen maga, elhanyagol!

– De látja, mégis! Szóval el akarok tőle válni. Segítsen megtudni, hova, kihez jár, és legyen velem, amikor ezt bejelentem neki. Félek tőle, alvilági kapcsolatai vannak. Bár mire képes, ha vagyonról, pénzről van szó. – Sarman nem szólt. A nőt figyelte.

– Számíthatok magára?

– Igen – a nyomozó megbabonázva felelt.

– Köszönöm! – A nő végigsimította a férfi asztalon lévő kezét, ami nem maradt hatástalan.

– Igen! – erősítette meg, most már erőteljes hangon!

Sarman elsőbbségi munkaként kezelte a festőnő ügyét. Néhány nap alatt felderítette a férj kapcsolatait, titkos találkahelyeit. Megtudta, hogy a cégei számlájáról rendszeresen emelt le bizonyos összegeket, amiket magánvagyonként kezelte. Az ügyfél hálás volt az információkért, de félt a férje reakciójától, mit fog lépni, amikor értesül válási szándékáról. A nő kérésére testőrként kísérte. Nem esett nehezére, hiszen rendkívül kellemes társaság volt. Erotikusan is vonzódott hozzá, de nem akarta elrontani a munkakapcsolatukat. Néhány udvarias gesztust leszámítva, a nő semmivel sem biztatta. Az egyik hétvégén, amikor az ágyában feküdt, és a nőre gondolt, megszörrent a telefonja.

– Ez a barom megfenyegetett. Azt mondta, hogy eljön, és elvágja a torkomat, úgy fél... – Sarman nem hagyta, hogy a nő befejezze.

– Tíz percen belül ott vagyok!

A nyomozó útját mintha az égiek segítették volna. Végig zöldhullámot kapott, ahol meg nem, ott áthajtott a piroson. Az éjszakai gyér forgalom is kedvezett számára.

– Úgy féltém! Olyan jó, hogy itt vagy! – mondta a nő, majd váratlanul átölelte a férfit. Ilyet még soha nem tett, Sarmanak nem volt ellenére, ám először a veszély elhárítására koncentrált. Bezárt minden ajtót és ablakot. Leült a nővel szemben, és próbálta nyugtatni!

– Nem lesz semmi baj! Itt vagyok!

– Olyan jó, hogy számíthatok rád! Nem is tudom, most mit tegyek.

Néhány perces beszélgetés után a férfi is megnyugodott. Kezdte magát otthonosan érezni, pedig először járt a lakásban.

– Még nem is láttad az itthoni galériámat! Gyere, mutatok néhány festményt! – A nő töltött még pezsgót a poharakba, majd megfogta a nyomozó kezét, és vezette. A festmények realista stílusban készültek, telve vidámsággal, élettelt színekkel.

– Szépek! – mondta őszintén a nyomozó, de a később készült alkotásokban túl sok vöröst és feketét látott. Ezekről kissé kirázta a hideg.

– Köszönöm!

A nő a férfi felé hajolt, mellei hozzáérttek a testéhez, úgy érezte, mintha egy hirtelen kelt tornádó emelné a magasba. Robbant benne a kék, az erotikus vágy. Eldobta a pezsgős poharát, hogy mindkét kezével átölelhessen, a következő pillanatban már egymás testét falták lázas ajkukkal, a földre terített szőrmén testük eggyé vált.

A galéria ablaka a pesti oldalra nézett, gyönyörű volt a kilátás. Sarman vállán az álomnő pihent, ujjaival a férfit simogatta. A félelem vagy ijedség legkisebb jele sem mutatkozott rajta, amin a nyomozó meglepődött, mintha semmi nem történt volna. Most először úgy érezte, hogy a nő becsapta, és csak be akarta hálózni.

Sarman könnyedén röpködött a szoba egyik sarkából a másikba, zümmögve szállt elszórt morzsákra, az asztalra csöppent szaftmaradványokra, majd eltelve röppent volna ki a szabadba, de az ajtó sarkában fennakadt egy szálban. Megrázta magát, zümmögött, de csak még jobban belegabalyodott a hálóba. Megjelent egy nagy hasú pók, és nyálát csorgatva kötötte gúzsba, hogy kiszívhasssa a véré. Sarman kétségbeesve csapkodott, majd az éles fájdalomtól kinyitotta a szemét. Megfogta lüktető kezét, amit az éjjeliszekrény sarkába vert be. „De jó, hogy csak álom volt!” – sóhajtott fel megkönnyebbülve!

A nyomozó már régóta a művésznőnek dolgozott. A válási procedúra során mindvégig mellette állt. Még hátra volt a vagyonmegosztási per, ami miatt igencsak puskaporos volt a légkör. Sarman szinte mindennap a művésznő mellett testőrködött, ami egyéb feladatai kárára ment. Ezért egyre feszültebb lett, mivel naponta többen is keresték, az ügyük állásáról érdeklődve. Jól tudta, hogy ezzel sokat árt szakmai hírnevének, de képtelen volt nemet mondani a nőnek. A testőri feladatra felkérhette volna valamelyik megbízható emberét is, ám a nő ragaszkodott hozzá, ami viszonzásra lelt. Nem szokványos testőri feladatokat látott el, wellness szállodákba jártak, a testiség a fellegekbe csapott köztük, amikor szeretkeztek, márpedig mindig azt tették, amikor csak alkalmuk volt rá. Avatatlan szemnek úgy tűnt, mintha kapcsolatban élne, a nő ennek ellenére fizette a költségeket, hiszen miatta nem tudott más munkát vállalni. A nagy kérdés csak

az volt, mi lesz, ha a nő már nem szorul védelemre? Szerették egymást, bár a férfi néha úgy érezte, nem kap levegőt. Az sem tett jót egojának, hogy a nő fizetett mindent. Egy idő után úgy érezte, mintha nem a saját életét élné, és ez zavarta. De a szex mindig jó volt, örülten jó!

– Kár, hogy nem fiatalon ismerkedtünk meg.

– Kár! – helyeselt a férfi

– Szültem volna neked vagy öt gyereket!

– De akkor nem lenne a két lányod!

– Azon kívül is szültem volna még ötöt.

– Hú, hét gyerek nem semmi! – nevetett a férfi. Ekkor megszólalt a nő telefonja.

– Szia, kicsim! – szólt bele!

– Anya! Hagyd békén az apát! – Sarman akaratlanul is hallotta a beszélgetést – Kiforogtad minden vagyónából. Elmondta, hogy figyelteted, megmérgezed az új kapcsolatát! Mit akarsz tőle? Neked ott van a testőr, fogadjunk, most is ott fekszik melletted az ágyban!

– Ehhez semmi közöd! – ordította a nő.

– De van, mert ha te csinálod, ő is csinálhatja!

– Kimegyek! – súgta Sarman, nem akart zavarni, no, meg a hallottaktól kényelmetlenül érezte magát. Nem szeretett volna még jobban belefolyni az ügybe. Pedig nyakig benne volt. Érezte, hogy amit tesz, nem helyes. De a nő a megbízója volt, és amíg fennáll a veszély, vigyáznia kellett rá. Legalábbis jó indok volt arra, hogy mellette legyen.

Végre túl voltak a vagyoni dolgokon, a bíróság ítélete szerint a nő megkapta, amit akart. Sarman úgy gondolta, ezzel vége a munkakapcsolatnak, pontot tehet az ügyre. Ám megbízója nem így gondolta.

– Azért van még dolgunk! – mondta a nő

– Mi lenne az?

– Nem hagyjuk békén ezt a vén szart. Menj, csöngess rájuk, ne érezzék jól magukat, amikor kefélnék! – Szenvedéllyel beszélt.

– Mit akarsz még tőle? Megtudtuk, ki a szeretője, erkölcsi győzelemmel váltál el, megkaptad a villáját, a cégeiből részesedést kapsz. Mit akarsz még?

– Azt akarom, hogy ne érezze jól magát. Még nem is említettem. Egy hete mindennap elmondtam ezerszer, hogy bárcsak törné el a kezét vagy a lábát, erre tegnap leesett a lépcsőn, és eltört a lába.

– Miért jó ez neked? – képedt el a férfi.

– Hogy tudja, hogy érezze a hatalmam. – Sarman megborzongott. Nem gondolta volna álmai nőjéről, hogy beteg.

– Most már tudja, én viszont hazamegyek pihenni.

– Jó! – csókolta meg a nő. – Ja, és van egy meglepetésem!

– Mi az?

– Befizettem kettőnket egy tíz napos útra, Tenerifére – válaszolta a nő ujjongva. – Na, mit szólsz?

– Az jó, akkor kikapcsolódunk kicsit a tengerparton.

A férfi arra gondolt, mennyit fognak szeretkezni a pálmafák árnyékában, amikor jött egy baljós gondolata. Ha most nem szakít a nővel, soha nem szabadul meg tőle, és

úgy jár, mint a kicsontozott, törött lábú férj. Megrágva, életerőtől megszabadított múmiaként köpi majd ki, mint egy rágógumit. Eszébe jutott a pókos álma. Hazament, füstölőket gyűjtött, és próbálta magát megtisztítani a nő energiáitól. Tudta, legalább egy hónapig egy kortyot sem ihat, ne sérüljön az aurája, ne érhessek el a negatív gondolatok. Minden tekintetben megújulásra van szüksége. Reggel telefoncsörgésre ébredt.

– Szia, drágám! Intézz el magad körül mindent, a jövő héten megyünk Tenerifére! – mondta a nő ellentmondást nem tűrően. Hallgatott egy darabig, mielőtt megszólalt.

– Én nem megyek!

– Dehogynem jössz! Hidd el, nagyon jó lesz! – vágott a szavába a nő.

– Nem megyek! – ismételte meg nyomatékosan, aminek hatására a nő dühös lett!

– De igenis jössz, mert vigyáznod kell rám! Én fizetlek, neked dolgozol! – mondta olyan hangon, amit a nyomozó eddig még nem hallott.

– Már nem! – szólt Sarman hidegen, majd kinyomta, és ki is kapcsolta a telefonját. Fájdalmat érzett a szakítás miatt, de tudta, hamarosan elmúlik a nyomasztó érzés. Az ablakhoz ment, kinyitotta. Friss levegő töltötte meg a szobát. Újra szabadnak érezte magát.

PÉTER ERIKA

FÖLDRENGÉS

a föld remeg
meggyötörten szenved
kitárul
majd vaginaként
összerándul

felnyársalnak
a belső örvények
érzem a
magzatvíz szagát

születésemre gondolk
s hagyom hogy
elsüllyedjek

SIPOS ENDRE

AZ UTOLSÓ ALKONYATBAN

– etűdök –

Az években érzem
halandóságom kígyóvonalát.
Ma még várom
az égiek üzenetét.
Lehet, hogy holnapra
elszenderednek
mai vágyaim.
Hiába tárulkoznak
fel az ég kapui.
Csak szemlélődöm
a halál pitvarában.

* * *

Áll az óra,
az idő halad.
Halkan
múltamból a jövőmbe
zuhanok.
Kikerülve a jelent.
Így merengek.

* * *

Sziklára építve,
vagy levegőbe karcolva,
mindkettő vagy egyik sem.
Lelkesedve vagy
lelketlenül.
Álmélkodva
jelenbe rekedten, vagy
múltba rándultan
szemlélődni:
az utolsó alkonyatban.

VÁNYAI FEHÉR JÓZSEF

VÁGÁSSZÉL SC

Lassan szeretek bele a fociba, de aztán nagy szerelem lesz. Kicsi vagyok, ötéves, Nyisz-kével ott ácsorgunk a nagyok körül, akik rúgják a bőrt a vágásszéli fűvön, a Nagydomb mögött. „Álljatok be!” – kiáltja, és jobb kezének mutatóujjával felénk bök Szarka Sanyi, a főnök. Bár nem övé a labda, itt mégis ő a mágus, aki megmondja, merre hány méter. Másutt általában annak szava dönt, aki a bőrgolyót hozza, de itt nem, itt Szarka Sanyi a bíró és a vezér egy személyben. „Egyik az egyik csapatba, másik a másikba!”.

Nincs vita, lehúzom a trikómat, mert az enyémekek félmeztelenül játszanak, Nyiszknék maradhat a felső. Még mindig csak nézünk egymásra, mint borjú az új kapura, nem akarjuk elhinni, hogy ez egyáltalán lehetséges, beállni a nagyok közé. „Na, mit mondtam, ne tököljetek már annyit, hajrá, mindent bele!”

Két csapatra való kölyök öli egymást a gyöpön, lehetünk vagy húszan, hattól tizenévig évesig terjed a korhatár. Ez az általános iskolás korosztály, aki kijárta a nyolcat, már tényleg nem közénk tartozik, hanem a nagyok közé, akik moziba és bálba járnak, esetleg akadt dolguk lánnyal.

Először csak úgy kóstolgotom a játékot, azt sem tudom, hová álljak, nemigen indítanak sehová, vagy ha véletlenül mégis, méterekre pattan tőlem a labda. Később szelídül a golyóbis, megfigyelem, a többi hogyan veszi le, kezeli, stoppolja és passzolja, úgy tanulok, hogy észre sem veszem, nem kötelező. A Gödrök közén mindig, a nap bármelyik szakában verbuválható két csapatra való játékos, tavaszi vagy nyári szünetben nem tudok úgy érkezni, hogy az osztozkodók ne agyálnának valamin. Önfeledten kergetik a lasztit, miközben képzeletbeli súly húzza vállait, mindig csak lefelé néznek, sohasem felfelé, úgy kell kikönyörögni, ha szeretnék beállni.

Szarka Sanyi idén végezte a nyolcat, de már munkásnadrágot hord, ősztől kőművesnek tanul az ipariban. Ilyen szavakat használ, mint Fudír (rendesen Fudér), Őrhalom, Dosztály – nem értjük, mik ezek, csak sejtjük, hogy a bomlásnak indult tanyavilág egykori majorneveit emlegeti, amelyek ma legfeljebb tsz-egységek.

Sanyi mindent elintéz, beszerez, megold, ami egy amatőr focicsapat létezéséhez szükséges. A közeli akácerdőből (persze, engedély nélkül) kapufának való törzseket vág ki kijelölt segédeivel, szürkületkor csak úgy csattog a szekerce a falualj felől, dolgozik a fűrész. Az oszlopokat leássák, a keresztlécet ácskapocccsal rögzítik, de biztos, ami biztos, sarokvasakkal is megerősítik, lecsap a kalapács, fába hatol a szög. A mi focikapunk kisebb lesz, mint az igazi nagypályákon, de nagyobb, mint a kézilabdásoknál.

Szarka majsztró előtt nincs lehetetlen, csak tehetetlen. Kiszuperált fostalicskának kivágja az alját, megtölti otthonról csent mészliszttel, s mehet a pályavonalazás. Ripszropsz kész az alap- és az oldalvonal, a kezdőkör, benne a pont. Indulhat a játék, bíró nincs, igaza a legnagyobb szájúnak lehet, de Sanyi őt is felülbíráhatja.

Labda mindig kerül, néha kettő-három is, nélküle nincs foci. Legmenőbb az ötös bőr, amely lehet szelepes és fűzős, igazi bőr és műbőr. A legszuperebb mégis az ötös igazi bőr, az meg már mindegy, hogy szelepes vagy fűzős. Illetve nem egészen, ugyanis a fűzős fűzője fejeléskor úgy megütheti a játékos homlokát vagy feje búbját, koponyáját, hogy csak úgy szédeleg, olykor el is szédül.

A sima szeleppessel az a probléma, hogy sérülékeny a szűk lyuk, ha durván dugjuk bele a pumpa hegyesvégű tömlőjét, könnyen kiszúrhatjuk a belsőt. Szelep ugyan a fűzőshöz is jár, de a bőrszív mégis mintha jobban védené a gumit. A gondos gazda ápolja, zsírral keneti a bőrfociját, az ilyen golyó szinte sötétbarna, majd hogynem fekete lesz. Ilyen célra avas szalonna, vagy annak szalonnabőrje is kiválóan megfelel.

Amikor bejönnek a műbőr labdák, könnyebben és olcsóbban juthatunk hozzá, igaz, hamarabb mennek tönkre. Játékolt kirakatában szépen fest az ilyen, hatszögletű, fekete-fehér cikkelyekből áll, de nem tart sokáig, a varrásnál könnyen felfeslik, a cérna elenged, pláne köztünk, akik szakadatlanul hajkurásszuk, rúgjuk-vágjuk, bár meg is becsüljük, mint nélkülözhetetlen tárgyat.

Focicsukánk (cipőt a cipőboltból) közönséges tornacipő, kereskedelmi forgalomban barna és kék alapszínben kapható, orra és talpa műgumi. Ez a lábbeli csak a sztárjelöltek lábikráját fedi magas szárú változatban, a stoplist alig ismerjük, ha mégis olyasvalaki keveredik közénk, aki ilyet hord, ajándékba kapta vagy a megyei klub serdülőinek edzéseit látogatja, megkérjük, vegye le.

Nem rekesztünk ki senkit, megkaphatja az esélyt bárki, fehér teniszcipős vagy mezítlás csóringer a faluszélről, de tudván tudjuk, hogy előző valami eltévedt úrigyerek lehet, a téesz-elnök vagy a vb-titkár fia, aki labdarúgás iránti lelkesedésében közénk tévedt, de lássuk csak, tud-e egyeneset rúgni a labdába. Mint ahogy azzal is tisztában vagyunk, hogy Szappanosék heten testvérek, együttő helyükben megesznek egy fél disznót, viszont új cipőre nem telik mindig, sportolás céljára pedig egyáltalán nem. Viszont Szappanos kegyetlenül gyors, az Isten is szélsőnek teremtette, ráadásul ballás, ami ritka kincs. Mert itt csak az számít, ragad-e a lábához (lett legyen rajta hófehér teniszcipő, avagy közönséges dorkó) a laszti, avagy sem. Mert gyakran dorkónak nevezzük a tornacipőt, a szónak van egy érdes hangzása, azért tetszik, szinte kéjesen mondjuk: dor-kó.

És igen, Szarka Sanyi és a vagányabbak, na és az őket utánzókat megengedik maguknak, hogy mezítlás futkorásszanak a libalegelőn. Olykor csak azért, mert otthon felejtették a tornacipőjüket, viszont játszani szeretnének. Mezítlás nagyon vigyázni kell, hogy a lábikra ne találkozzon a bőrfoci fűzőjével, mert abból sikítás és fogaknak csikorogtatása következik. A rutinosabbak kényes helyzetben inkább elrántják a lábukat, megelőzve a pokoli fájdalmat, biztos sérülést.

A kulcspillantás a labda és a lábfej találkozása a zöld gyöpön, avagy a levegőben, ilyenkor dől el minden, ezt hamar megtanulom. Belsőzésnek hívják, a lábamat, lábfejemet kifelé fordítom, szinte 90 fokkal a test tengelyéhez képest, az így meglőtt labda szépen egyenesen halad előre. A külsőzést nehezebben sajátítom el, de rájövök, hogy bizonyos

helyzetekben ez a jó megoldás. Értem és gyakorlom a spiccelést, másképpen csőrözést, a rúgást teljes csüddel, a sarkazást, az emelést, s a stoppolást (toppolást). Az oxi a sarkazás továbbfejlesztett változata, aki képes megcsinálni, bravúrt visz végbe. Hátra sem nézve a röptülő golyóbist próbálok behajlított lábszárral, sarokkal eltalálni, s úgy továbbítani – ezt még gyakorolni kell.

Honvéd-drukkernek indulok, ami úgy kezdődik, hogy a vásárban megpillantok egy könyvjelző-szerű ajándéktárgyat, amelyen a nagy futballisták bélyegnagyságú fényképei láthatóak, szép függőlegesen egymás alatt: Tichy, Komora... ismerősen csengenek a nevek, hiszen vasárnap délutánoként a szembeszomszéd, Sotus Pirke telepesrádióján hallom, hogy ezeket sorolja Szepesi. Nincs pénzem, honnan is lenne, de a könyvjelzőt sírással, hisztivel kikönyörgöm.

De Honvéd-rajongásom nem tart sokáig, mert apám barátja és rakodója, Kiss János hamar átállít Vasas-drukkerságra. János bácsi sűrűn vendégeskedik nálunk, disznótorkor pedig egész nap, kolbászkészítés közben a foci állandó témája. A mániákus Vasas-hívő előtt felespohár, benne jóféle vegyespálinka, keze ügyében kőbányai világos csak úgy üvegből, fején bojtjavesztett svájci sapka, szája szegletéhez kialudt Munkás cigaretta állandóra odaragasztva, úgy mondja szinte szuggerálva: Mészöly, Farkas, Ihász, Korsós, Fister... Aranylábú gyerekek, veretlenül bajnokok! Véget nem érő magasztalás következik Farkas Jancsi kapásgóljáról a brazilok ellen, meg arról, hogy Mészöly felkötött kézzel is biztosan értékesítette a tizenegyest. A Vasas Dél-Amerikában veri a Pelével felálló Santost – világszenzáció! Kiss János elkötelezettsége rövid idő leforgása alatt rám ragad, még magamnak sem vallom be, de már sejtem: személyemben a Vasas-tábor egy fővel gyarapodik.

Az aranycsapat neve akkor kerül elő, amikor az agyakat már megülte az ital köde. Gyerekfővel nem értem, miért veszik suttogóra a figurát, bár érzem a feszültséget. Hogy erről tilos volna beszélniük, mégis muszáj, torokmélyről buknak fel a szavak: Puskás, Bozsik, Kocsis, Czibor, Kocsis, Hidegkúti... Dolgozik a szesz, úrrá lesz rajtuk, de még kezelhető az agresszió, összevitáznak, hogy Puskás vagy Kocsis volt-e a jobb focista – a kérdés eldöntetlen marad. Szerencsénkre mégsem mennek öltre, sőt mintha kissé megnyugodnának, beszédükben győzedelmeskedik a tisztelet hangja.

„Ötvenhat, disszidáltak” – hallom, de fel nem foghatom a bűvös kifejezéseket. A szám ismerős, hiszen az iskolában kiléptünk a húszas számkörből, de hogy itt és most miért éppen ez kerül elő, számomra kínai marad. „Apja, mi az, hogy disszidálni? Roszszat jelent?” – bátorodom fel. „Hát, elég rosszat. A focista bácsik kimentek külföldre, és elfelejtettek hazajönni”. Apám példaképe Bozsik, aki ugyan világklasszis, de eszébe sem jutott elhagyni az országot. Ellenben Kiss János nem csinál belőle titkot, hogy nála az Isten Öcsi bácsi, aki lefogyott a Real Madrid kedvéért, részletezi, hogy melyik testrészéről hány kilót.

A nagyok lassan elmennek a faluszéli grundról, elballagnak és elutaznak a városba, kollégisták lesznek és ritkán járnak haza, a technikás Szabó és a gyorsléptű Szakácsi inkább már bálba jár, s nem a gyöpre. Nyiszkével nőünk-növegetünk, lassacskán átveszszük a régiiek szerepeit, a trükköket megtanultuk tőlük és használjuk, megy a kötény, az oxi és a megkerülő csel, s a többi, kezdéskor mi választunk, megmondhatjuk, ki melyik csapatban játszhat. A suliban is egyre inkább menőnek számítunk, egy-két mozdulatból

rögtön kiderül, ki a spíler és ki botlábú, a galeriben rangot ad, ha valaki ügyes a labdával. A suliudivaron kapu sincs, elég ha két téglát leteszünk, és indulhat a meccs, a gólról így is egyértelműen eldönthető, hogy érvényes-e. Ha rendes labda sincs, képesek vagyunk egy teniszlabdát vagy gumijátékot rugdosni órákon át, a legnagyobb gyönyör a tanár késése, ilyenkor szabad a pálya. Közben a gödrök közéről focizni átszokunk a lyukba. A hely onnan kapta nevét, hogy a Hajós út és a Kígyós út találkozásánál pár méterrel lejjebb van a föld felszínétől. Igazából csapadékgyűjtőként szolgálna az árkok összefolyásánál, de a közepe sík, és száraz időben, kiválóan alkalmas a golyóbis hajkurászására. A nagyobbak és ügyesebbek akácból két kézikapu nagyságú kaput ütnek össze, a pályavonalakat a természet jelöli ki, vagyis itt sehol sincs kint a laszti, ami felgyorsítja a játékot. A spílerrek: Vigh Pityu, Fekete Laci, a Csekő-fivérek, a Kiss-testvérek, Dobák Bandi, Cserven Tibi, Laskai Bandi, Sipos Imre. Gyalogutam végén kinézek a lyuk irányába, és ha látom, hogy két-három fiú dekázgat a tér közepén, máris közéjük állok, hiszen tudom, hogy néhány perc és felszaporodunk, indulhat a derbi, döngetjük estig. Olyan állóképességünk lesz, hogy a testnevelés óra meg sem kottyán, vígan vesszük az akadályokat, mászunk kötélre és bordásfalra, az osztályok, évfolyamok közötti összecsapások a ráadást jelentik.

Ötödikbe járok, amikor a kispályás csapatba beválogatnak a suliban, az edző osztályfőnököm, Kovács Pál. Fekete hajú, kreol bőrű, galamblelkű ember, mindenki szereti, nem tudna rosszat tenni a gyerekekkel. Tök úgy néz ki mint az apja, aki kéményseprő a faluban, szénfekete ruhában, kormos sapkában, ellenpontozásként nyakában hófehér sállal járja az utcákat, vállán kéménykotráshoz alkalmas eszközök.

A szomszédos községek elleni kupára készülünk, ide várjuk Szeghalom, Körösladány, Ecségfalva, Geszt hozzánk hasonló korú aranylábúit. Edzésre a Vadkacsa étterem udvarára járunk, ahol egy kézilabdapálya méretű salakos kispálya várja, hogy birtokba vegyük. Vagy három tucat kölyök reméli, hogy felfedezik, amolyan tehetségkutató zajlik. Nekem jól megy a játék, felhívom magamra a mester figyelmét, kiszorított helyzetből, meredek szögből, szinte az alapvonalról rúgok gólt, ballal, a rosszabbik lábammal, fel a pipába. Bekerülök a kezdőbe, a szűkebb keretbe.

Gyomorgörccsel indul a reggel, a kupa napja, falat nem megy le a torkomon, erőm gyöngül, inamba száll a bátorság. A mi szerelésünk a legrosszabb, saját klottgatya és fehér cérnatrikó kissé használtan és számozás nélkül, míg a járási székhelyről jöttek csiricsaré közben futnak ki a pályára, nagyképűségük határtalan. De nem ez a legnagyobb baj, ez csak megalázó és idegesítő, egyszerűen nem jön be semmi, méterekre pattan tőlem a labda, ordító gólhelyzetben mellérúgok, kapáslövéssem a dróthálón köt ki. Nem értem, mi miért történik velem, mitől lett ilyen csapnivaló a formám, amikor mindent úgy csinállok, ahogy a vágásszéli vagányoktól tanultam. Az edző lecserél, oda a remény, kikapunk, döntőbe sem jutunk, bukás, csőd, megszégyenülten kullogok haza, rá sem merek nézni Kovács Palira, szégyent hoztam rá és a csapatra, magamra.

Sebeimet nyalogatom, egyelőre rá sem gondolok a focira, tőlem beszőheti a pók a labdát a sarokban. De szombat délután mégis a tévé elé ülök, Vasas-Fradi meccs, a kapuban Tamás, a középhátvéd Mészöly, a középcsatár Farkas.

BÜKI ATTILA

MECSÉRI CIGÁNYOK

A táncos lábú
cigányok vissza-visszajárnak
a Mosoni-Dunára
Holtukban is száll a lelkük
illatozó fűre-fára

A velük járó angyalok
sose látott manók vízi tündérek
úgy színesítik álmaikat ahogy a Nap
Mecsér hajnalait

Látod-e hallod-e őket Kormos Pista
elkíséri-e őket égi lelked
mikor hull-hull az akácok szirma
és csend fehéredik a ladikokban

SZŰK BALÁZS

HA ÉRKEZEL MAJD

Magaslat árja, szívem hazája:
Távoli ország bátor madárja,
Bátor madárnak felhőnyi szárnya,
Terüljön rám most lelkednek sátra;
Ha érkezel majd távol egekből,
Messzi magasból, dárdázó fényből,
Szállj alá miránk fehérségedből,
Hozz jó híradást égi mezőkből.

CSONTOS MÁRTA

RENDBONTÓ KÍSÉRLETEK

*Hogyan találhatnék valami semmit
bámulva reggeltől hosszan
a szorgos okoskodást,
ahogy a világ teszi magát...*

Mészöly Miklós: Öt stáció

Hatalmába kerít valami lehetetlen,
ami mégis érthető, mert a rend
benne van, ott a lét-hézagok között,
valami hagyja, hogy bűnbeessem,
s a magamra hagyottság langyos
őstengerében lebegve, olykor a felszín
alá bukom, s felköhögöm a szavakat
és a sorokat, s nézem, ahogy szétfröccsennek
a napszíttá falon, ahogy kapaszkodnak
a fák lombjai alatt rejtőzködő ablakokon,
s ahogy összeáll a rend, az öntörvény
zűrzavarában arcom előtt gyertyafény lobog.
Ott toporgok a végelszámolásra kijelölt
gyóntatószékben, nem tudok letérdelni,
félek magamtól, félek valamitől, ami csak
bennem létezik.
Boszorkánykodik bennem az Istentől
kölcsonvett értelem, de nincs tisztánlátás,
csak az álom-köd bódulata közeleg.
Egy szakavatott segítőre lenne szükségem,
hogy megpróbálják úszni a lassan ereszkedő kékségben,
már az idő múlását sem érzem, nincs birtokomban
semmilyen szerkezet, mely hajtja a perceket,
mégis tudom, az utolsó óra akkor is üt, ha nem
tartok órát a házban.

CZINEGE EDIT

„Csak a gyermekeimért éltem, meg a Tiszáért”

AZ ORSZÁG EGYETLEN HALÁSZASSZONYA

Franciska néni 86 éves volt, amikor annak idején meglátogattam. Az idős asszony az ország egyetlen halászasszonya volt 1984-ig, akkor hagyta abba a halászatot. Éjjelente egyedül járta csónakkal a Tiszát – a lakiteleki tiszai holt ágot –, tíz varsából gyűjtötte össze a halat mindennap. Árvizek kegyetlen sodrával birkózott, többször hajszálon múltott az élete. Ő ment, tette a halászasszony kötelességét. Sokszor énekelt. Nem félt. Keményen dolgozott. Télen hálót kötött, varsát készített, a lékből kézzel fogta a halat. Kellott a család megélhetéséhez.

Halászdinasztia

A Prigly-család Lakiteleken közismert már a század eleje óta; tiszai halászdinasztia. Magyarország egyetlen halászasszonyának – az unoka feleségének – emlékezésén keresztül betekinthetem a halászok életébe. A faluvégen, az árpádszállási soron lévő ház udvarából jó ideje eltűntek már a varsák, a hálók, a topponcsok, a ladikok és az evezők. 1984 óta nem ment ki a vízre Lakatos Franciska Prigly Károlyné (később Lipóczky Antalné). „Ha nem lett volna a Tisza az életemben, már nem élnék...” – mondta többször is a beszélgetés során a 86 éves asszony.

Elajándékozott mindent, de a konyhaszekrény rejtekéből előkerült annyi perlongombolyag, hogy megnézhettem, hányféle anyagot használt a háló szövéséhez, A kincsek között ott lapultak a hálótűk is – sokféle méretben. Megtanította nekem is, hogyan kell kötni a hálót a vezető és a hálótű segítségével. Látszott rajta, hogy jólesik az ujjainak ismét matatnia a régen fogott hálón. Emlékezett. Mesélt.

Újra és újra visszarévedt, visszaemlékezett a koránt sem könnyű életére. Mesélt és mesélt... Arca felragyogott, majd beborult; volt, hogy könnyezett. A szememet nem tudtam levenni róla. Balladát mondott, életének balladáját.

–Tiszakécskei vagyok, kilencen voltunk testvérek. Tizenhat éves koromban kért meg az első uram, hozzámentem. 1926-ban költöztünk Szikrába, a rét aljába. Házbérben laktunk, szegényen, Az uram tanított a mesterségre, halász volt. Már annak az apja is, meg még az ő apja is.

A dédnagypapáról csak annyit tudok, hogy törte a magyart, németül beszélt. Csak egyetlen anekdota maradt meg róla a családban: Az akkori jegyző mondta neki, hogy „Prigly bácsi, hal kellene, küldjön már valamelyik nap!” „Jó, jegyző uram, küldeni hal, fogom küldeni” – mondta ő. Néhány nap múlva összetalálkoztak. „Hát, Prigly bácsi, nem küldött halat!?” – méltatlankodott a jegyző. „Dehogynem, mondani halnak, hogy menjen jegyző úrhoz, hát nem ért oda?”

Valamit visz a víz...

Az uram apja 73 éves korában halt meg szívszélhűtésben a '30-as években – hajnali halászat közben. „Bánata van a Tiszának!” – mesélték szomorúan az akkori halászok –, mert meghalt Prigly Károly, a Tisza legidősebb halásza. A Fekete-Tisza forrásától kezdve a titeli torkolatig nem volt nálánál idősebb halász a vízen. Magas kora ellenére nap mint nap megjelent a vízen, csónakja lassan kúszott végig a part mentén. Nem volt nála ügyesebb hálókötő, hálóbontó, varsakirakó. Halk, csendes ember volt. Idős Prigly Károly nem tudott két szerelme – a két Tisza – közül választani. A szikrai Holt-Tisza szigetén épített egy halászkunyhót, de a nagy nyári halászatok idején lement a folyó Tisza partjára, és ott is – a híd közelében – szalmából, kukoricaszárból épített magának kalyibát. Sokszor nagy társaság kereste fel, híres volt a „konyhája”, nálánál vajmi kevesen tudtak jobb halászlét készíteni, halat sütni bádoglemezen. Nem azt nézte, hogy mennyi pénzt kap, hanem hogy a vendége jó étvágygal fogyasztja-e.

Halála előtt két évvel betegeskedett, de sohasem panaszkodott. Ha már az élet baja, betegsége nagyon nyomta, megjelent a Tisza-parti Csárdában, órákon át ült a bora mellett és nézte a Tiszát.

A tiszakürti kanyarban vetette ki halóját egy hajnali halászaton, amikor a halál meglátogatta. Elterült a csónakban. A víz lassan vitte lefelé. Halászok húzták ki, elvitték a tiszakürti temetőbe, ott temették el két nap múlva. A sirályok már fészket raktak a parti ligetekben, a szomorú füzek még mélyebben hajoltak a víz tükrére. Gyászoltak azok is...

Kezében, szájában hallal jött föl

Az uram is nagyon értette a mesteriségét, mint az ő apja. A híd mellett lebukott a víz alá, és úgy jött föl, hogy a két kezében és a szájában is hozott föl halat. Nagyon jó úszó volt. Ismerete a vizet. Egyszer fogadásból az ugi híd legmagasabb pontjáról is fejest ugrott a vízbe. Tőle tanultam meg a halászatot. Nagyon jó szakember volt, utánozhatatlan. Volt, hogy sok pénzt keresett, de nem volt beosztó. Nagyon ivott. 36 évesen halt meg.

Ottmaradtam a két kislánnyal, akiket egyedül kellett eltartanom. Mentem a vízre és tettem a dolgom. Csak a gyermekeimért éltem, meg a Tiszáért. Az volt a mindenem. Nehéz volt, de mégis sokszor énekeltem. De jó volt a madárscicsergésben látni a vidrasergést, és sok más szépet! Volt idő, hogy éjfélkor is lementem egyszál magam. Semmitől sem félttem soha. Olyan jó volt a levegő hajnalonként, hogy mindent megért. A varsákat mindennap fel kellett szedni, és ismét felállítani. Éjjel felébredtem, nem bírtam tovább aludni. Mintha egy hang mondta volna, hogy kelj fel és indulj! Keltem és mentem.

A busák még egy rakáson pihentek, de ha a legkisebb zörrenést is meghallották, fölvergődtek, majd visszatottyantak. Csöndben eveztem, hogy egyet se koppanjon a ladik széle, simán húztam, gyönyörködtem az egész éjszakai látványban. Volt, hogy egy hal beugrott a ladikba, de egy újabb erővel feldobta magát, és visszavetette magát a vízbe. Örültem neki.

Sokszor jöttek az őzek – tízen húszan –, úgy zuhogtak, mint a lovasok. Nem féltem. Ha akármit csináltam az erdőben, senki sem jött oda. Magam vágtam a varsának való ágakat. Az uszadék fákat fölvettem a vállamra, cipeltem haza, télire takarítottam be. Kínlódtam, küszködtem. De úgy beleéltem magam! Ha bármikor megijedtem volna, nem lennék.

A zsilip felé jártam a Tiszára, úgy mentem arra, akár az udvarra. A víz, az erdő megnyugtató. Szükségem volt rá, de nagyon. Nem volt egészségem, nem volt pénzem, nem volt házam, tönkre voltam menve. Olyan voltam, mint az árnyék. Azt hittem, hogy nem tudom a gyermekeimet felnevelni. Éjszaka mentem keresztül az erdőn, csillagos volt az ég, de sokszor imádkoztam: „Istenem, segíts meg, mert senkim sincs, semmim sincs, csak a két gyermekem!” Akármilyen idő volt, mennem kellett. A Szigeten kukoricaföldet fogtam, megkapáltam a halászat mellett egyszál magam. Elmentem aratásra kettőzőnek a nagybátyám után, így meglett a téli gabonám. De sokat kibírtam!!!

Soha nem tanultam meg úszni

Tanított engem az uram úszni, de az első alkalommal nagyon megijedtem. Elengedtem, én meg elindultam fejjel lefelé. Nyeltem egy nagyot, akkor kikapott. Azt mondtam, hogy soha többet nem próbálok meg. Úgy halásztam 1942-től '84-ig, hogy nem tudtam úszni. Pedig sokszor kerültem életveszélyes helyzetbe. Gyerekként én nem ismertem a Tiszát, csak onnantól, hogy összekerültünk az urammal. De annyira megszerettem, hogy csak annak köszönhetem, hogy még élek. Mindig ott volt a figyelmem, hogy merre vannak a halak, mit csinálnak, hova rakjam a varsákat.

Nehéz volt, főleg, mikor jöttek az árvizek

Többször volt az időm alatt árvíz. Egyik alkalommal a rendőr már nem akart beengedni a Szigetre, mert jött be a víz. „Nekem el kell mennem, mert a szerszámaim a vízben vannak, tönkre mennek, ha felszaggatja a víz!” Nem fogadtam szót, mentem. Amikor odaértem, ahol a varsák voltak, le kellett nyúlkálni az evedzővel; szerencsére hosszú volt az evedzőm. Mindig tudom, milyen tájban vannak a varsáim. Mikor megtaláltam, felgyülekeztem vállig, és szedegedtem kifelé a varsákat. Egy helikopter körözött fölöttem, nézte mit csinálok, kell-e segítség. De nem kellett. Szépen fölpakoltam, és jöttem hazafelé. Egy halással találkoztam, aki egy nagy nyárfába kapaszkodott, nem tudta felszedni a varsáit. Nekem, asszony létemre, sikerült. Hazaballagtam.

Sokszor láttam, hogy hozta az ár a fadereket, rőzsét, juhászkuhnyót, mely le volt meszelve, a függöny is ott volt az ablakán elhúzva... Úszó szénaboglyán róka, nyúl, mindenféle vadállat, mely nem tudott szállni. Szárkúpokat is sodort a víz. Egyszer engem is elkapott, nem bírtam lefedni a ladikot, akármit is csináltam. Hajtott a víz addig, míg egy gyékényes-

hez értem. Ott érkeztem kapni a gyékényt, abból egy csomót magam alá tettem, és ott vártam, amíg elhalt valamennyire nagy zivatar.

Nem bírtam volna kijönni, ha nem segítenek

Egyszer úgy jártam, hogy Kasza Pista jött befelé a Szigetről. „Ne rakja le a varsákat, mert jön a víz befelé!” – mondja. Már akkor a Szigeten látta, hogy jön az ár. Fölszedtem a varsákat, jöttem haza a zsilip felé. Mire a zsiliphöz értem, akkorra már odavágódott a víz a gátoldalhoz, csak úgy dübörgött. A gátoldalban jöttem lefele, de mire a végéhez értem volna, egy nagy sodrás a ladikomat rávágta egy félbevágott faderékra. Ha engem arra rá nem vág, nem menekülök meg! Ez mentette meg az életemet azért, mert a víz leszakította a gát végét. Olyan óriási volt a sodrása, hogy ha engem oda besodort volna, alávág és eltemet a földdel együtt... Ahogy emelkedett a víz, a ladik ferdülni kezdett. Abban bíztam, hogy ahogy szaporodik a víz, majd leemel a faderékről, kiszabadulok. De nem úgy lett. Már majdnem ellepett a víz, már vágott be a ladik oldalán. Gangl Jóska jött, meglátott és mondta, hogy beúszik segíteni. Mondtam, hogy ne reszkírozza az életét, mert baj lesz belőle. Majd lemegyek én szépen innen. De nem bírtam. A gátvég leszakadt, a nagy nyárfát kicsavarta tövestül. Borzasztó zuhogás volt. Felhallatszott a környékre is, meg voltak rémulve, jöttek lefele. Egyszer csak látom, hogy Remete és egy barátja jött lefele a fák között. Integtettem, hogy jöjjenek segíteni, de nem hallották meg a nagy zuhogástól. Egy idő múlva megfordultak és megláttak, odasiettek hozzám. Leemelték a ladikomat. Nem bírtam volna kijönni, ha ők oda nem jönnek. Nem bírtam egyedül levenni a faderékről. Felvett volna teljesen a víz, odavesztem volna.

Borzasztó sokat küszködtem a vízzel, de nem félttem, nem ijedtem meg soha. Merész voltam, de nem tudom, hogy miért... Talán a tudat, hogy a gyerekeimet fel kell nevelnem, nem riadtam vissza semmitől sem. Sikerült is a sok nehézség között a lehetőleg megadni nekik. Tanultak, rendes, becsületes lányok lettek. Majd önálló életet kezdtek.

Úgy éltünk egymás mellett, mint a testvérek

Mindenfajta szerszámmal halásztam, amivel az emberek halásztak. Voltunk 10-12-en halászok, de mindig én voltam az első. Mikor együtt voltunk, sütöttünk nyárson süllőt, mert az nem szállkás. Meg ki mit vitt reggelire, azt megosztottuk egymással. Ha főztünk, segítettek pucolni is. Ha ők halásztak, odamentem segíteni lötykölni a vizet, hogy a hal ne menjen visszafele, hanem befele a hálóba. Mindig ott voltam köztük, olyanok voltunk, mint a testvérek. Soha nem bántottuk egymást, nem voltunk vetélytársak.

Az őzek visszavágtak a víznek

Az őz olyan különös állat, hogy nem akarja elhagyni a helyet, ahol él. Egy árvíznél katonákkal, erdészekkel mentettük az őzeket, csónakba szedtük őket össze. Én eveztem, ők meg beemelgették a szerencsétlen menekülőket. Sok belefulladt, nem tudott fent lenni a vízen,

sokan már úsztak hozzánk, hogy segítsünk rajtuk. Megható pillanatok voltak. Ám amikor kiértünk a partra, a lábukat eloldották, terelte a nép, hogy menjen a világosi erdő felé, mind visszavágott a víznek, arrafelé, amelyik területem élt. Hordtuk kifele ismét. Ekkor már jól elfáradtak, megszeppenve gugyorogtak a ladik fenekén. Nem próbálkoztak újra nekivágni az árnak. Megértették, hogy mi a szándékunk.

Borzasztó sokat küszködtem a vízzel

Kétszer estem bele. Egyszer akkor, amikor a toppancsot tettem le. A toppancs egy hordóabrics, ujnyi, gömbölyű vaskarika van összeépítve négy ágban. Arra sűrű szemű háló van húzva, a külsejére meg ritka háló. Ezzel borítom le a halat, amikor persel. Ebbe a hal beleszalad. A pers buborék. Amikor áll a hal az iszapban, azzal jelzi, hogy ott van, hogy gombostűfejnyi perseket bocsát ki. Megismeri az ember, hogy ez milyen pers: csuka-, süllő-, pontypers vagy bármi. Nagy hálnak nagyobb a perse. Tehát rá akartam borítani a persre a toppancsot, de nem vettem észre, hogy hibás a csónak oldala, a háló beakadt, és belebuktam a vízbe. Ha én a toppancsba beakadok, nem kerülök fel élve, a vas súlya lent tartott volna... Mivel nem volt szél, a csónakot nem sodorta el. Csapkodtam néhányat, elértem a ladikot és bemásztam. De hideg volt! Kimentem a partra, vágtam egy hosszú karót – balta mindig volt nálam –, és leszúrtam a toppancs mellé, hogy kikössek. Hazamentem átöltözni, hogy visszamenjek. A kislányok akkor még kicsik voltak, az ablakban lestek és sírtak, hogy az édesanyánk még mindig nincs itthon, pedig már 10 óra. Imádkoztak, hogy a jó Isten segítsen haza. Hazaértem.

Máskor is sikerült visszakapaszkodnom a ladikba, amikor elvesztettem a hálóval való küzdelemben az egyensúlyomat. Szerencsére nem kerültem életveszélybe. „Megúsztam” anélkül, hogy tudtam volna úszni.

A kistiszai zsilip felé jártam

Úgy jártam ki a Tiszára, akár az udvarra. Tudtam, hogy hol vannak a veszélyes helyek, a víz alatti duccsok. Tudtam, hol jár a törpeharcsa, a ponty, a kárász, a keszeg. Ezen az iszapos területem csak ezek maradnak meg.

A varsákat ősszel kell a legmélyebbre, nyáron kintebb; tavasszal a szélre kell rakni, mert ott mozog a hal. Téltre mindig beszedem a hálókat, hogy ne fagyjon meg. Nem árt neki, csak és akkor javígtattam. Az abricsnak való gallyat az erdőben akkor gyűjtöttem, ezt hajlítgattam meg a megfelelő méretűre. A hálót perlonból fontam. Különbféle méretűből különféle háló készült. Sajnos előfordult többször is, hogy rablók megrongálták, de nem elégedtek meg azzal, hogy kirabolták a varsákat, hanem összevissza hányták, darabolták a varsáimat. Nagy kárt okoztak, de nem dühögtem, csöndben kijavígtattam.

Sokszor nagyon becsavargózott a hal, sokáig kellett kiszedegetnem. Mindig tíz varsát raktam le. Az alpári oldalra ritkán mentem át, a híd innenső felén halásztam. Egyszer a híd mellett az első gyékényeshez tettem le a varsát. Nem tudtam, hogy este hozták az ivadék halakat. A nagy varsát emelném fel, de nem bírom. Mi lehet? Addig cimbáltam felfelé, még

el nem értem a varsakaró madzagját. Annyira felemeltem – annak ellenére, hogy összetört már az abrincs –, hogy elvágjam a madzagot (mindig volt nálam kés vagy bicska), aztán széterisztettem őket. Kis pontyok voltak, tönkre ment a varsa, de csináltam másikat, azok pedig kiszabadultak.

Mindig órákig voltam kint. Ha fogtam, azért; ha nem, azért. Sokszor kellett javítani a hálót. Kiraktam a partra, javítás után meg vissza. Erre sokszor fél napom is elment.

Társam is akadt...

Volt egy kismalacom. Ez annyira hozzám szokott, hogy amikor mentem a Tiszára, jött velem mindig. (Kis választási malac volt.) Egyszer nem akartam elvinni, bezártam a kaput. Kibújt. Már a vízen voltam, amikor hallottam, hogy visít a part mentén. Gondoltam, majd hazamegy. De nem, beleugrott a vízbe, és visítózva úszott utánam. Visszafordultam, bevettem. Ott volt velem, míg el nem végeztem. Akkor tudtam meg, hogy tud úszni. Ő tud...

Azelőtt nem vágták a jeget

Nagy télben is meggondoltam magam, lesétáltam az erdőben, visszafele a jégen jöttem. A zsilip és a fák vége között volt egy hosszú folyás. Már annyira kihatolt a gátoldalba, hogy kijöttek a halak a jég alatt. (Azelőtt nem vágták ennyire a jeget, mint most.) Nagy zörgést hallottam. Levágtam a léket. Akkora halak jöttek! Kisebb-nagyobb, de sok-sok! Leszakadtam a lékbe, a csizmám elmerült. Levetettem a gátoldalnál, kicsavartam a kapcát és visszamentem. Hánytam ki a halat. Az egész karom a víz alatt, mélyen le kellett vajúdnom. Amikor meguntam, hazajöttem. Otthagytam. Amit bírtam, hazahoztam, de amit nem, nem. Mondtam Lajosnak, a vejemnek, hogy jöjjön segíteni. Taligát tolt és szedte a halat. Hozta hazafele zsákszámbra. Lőrincz Pista kocsis volt az istállónál, mondtam neki, hogy fogjon be, vigyen el engem Kécskére a nővéremhez, mert elvisszük a halat. Két nap telt bele, mire elkelt. Jöttek a népek, vitték. Nagyon átfáztam, alig bírtam felmelegedni. De sok pénzt árultam belőle, megérte. Nem lettem beteg sem. Csodálkozom magamon, hogy élek még. De ha a Tisza nem lett volna az én életemben, már nem élnék.

Februárban már kivonultam. Ha jég volt a vízen, felálltam a ladik orrába, és apródonként törtem a jeget addig, amíg lett egy varsának való terület. Szép lassacskán lett kész. Az is csoda, hogy oda le nem estem...

Hatalmas kosarakkal cipeltem a halat

Volt, hogy nagyon jó fogásaim voltak, de üresen is húztam fel sorra varsákat. Ha egy-kettő akadt meg benne, volt, hogy vissza is dobtam azzal az üzenettel, hívd a társaidat, gyertek sokan!

Ha sikeres volt a halászat, akkor már hajnalban vittük a kislányokkal a halat a piacra. Hatalmas fehér abrosszal kibélelt kosárban kínáltuk a lisztben sült halat. Nagy kosarakkal

cipeltem a Kecskemétre menő vonathoz is, 20-25 kilós garabókat vittem. Hordárt nem hívhattam, mert azon a pénzen a gyerekeknek hoztam valamit. Jártak hozzám sok helyről, vitték a halat. Hívtak főzni is. A legnagyobb mennyiségű az volt, amikor 3 mázsa halból kellett halászlét főznom. Dicsérték, hogy jó volt! Volt olyan vendég, aki háromszor szedett, annyira ízlett neki...

A receptem nagyon egyszerű: a halat megpucolom (a compót meleg vízzel leöntöm, mert rossz pucolatú). Leszórom, áll, majd eldarabolom. A vizet felteszem, beleteszem a hagymát, jól szétfőzöm. Piros paprikával megszórom. A halat beleteszem. (Kis halat nem tettem bele sohasé!) Csendes tűzön főzöm. Leborítani nem szabad! Akkor kész, ha a tenyérpróbánál összeragad. A sok haltól kocsonyának megalszik. A törpét nem hagyom ki sose! A ponty húsosabb hal. Csukát sem tettem bele soha, azt pörköltnek szerettem. Irdalni kell, nem szabad elsózni. Pár szem krumplival főzöm meg.

Nyáron egy csöpp paradicsom és csöves paprika nagyon jó ízt ad a halászlének, a halpörköltnek.

Csak az hal meg, akit elfelejtenek

Egyszer egy árvíz után apadt a víz. Volt egy mélyebb meder, amibe beraktam a varsát. Ívtak a halak és a békák. Megtelt kecskebékával a varsa. Egyenként szedegessem? Nem! Felvettem a karót, felfelé fordítottam az alját, majd lepotyognak, meg ha elhervadnak, kiszedem – gondoltam. De mind megszáradt benne! A körme beleakadt, ott száradt ki... Kínlódtam vele annyit!!!

Még ma is könnyezek, mert van egy felejthetetlen bánatom. A '60-as években két kisfiú árvíz idején elkötötte az egyik csónakomat. Belefulladtak az áradásba. Láttam a két kisfiú kiázott kezét, úgy gémberedek meg, ahogyan a csónakba kapaszkodtak. Még ma is könnyezek, ha eszembe jut.

Franciska néni arca többször fölragyogott, miközben mesélt, sokszor a zsebkendő is előkerült, hogy felitassa a könnyeket, melyeket az emlékezés csalt a szemébe: – Az utolsó évemet úgy töltöttem el, hogy nagyon irigyek voltak a fiatalok. Akkor hagytam ott a halászatot, amikor rám kiabáltak a horgászok: „vakuljon meg, aki kiadja az engedélyt, mert maga kifogja előlünk a halat...” Gondoltam magamban, hogy itt hagyom én most már. Megfogadtam, hogy elmegyek. Nem tudtam, hogy az a nap lesz az utolsó, amikor kimentem. Hiába mondták, hogy maradjak, de akkor már a horgászok dirigáltak...

Szép volt, mert ott nyugodt volt az ember. Ott nem jutott eszembe semmi rossz. Itthon akármilyen idegromcs voltam, bántott valami, ott mindent el lehetett felejteni. Nem tudom, hogy miért vonzott engem ez az egész. Lánykoromban nem ismertem a Tiszát, de nagyon megszerettem. Bántódásom soha nem esett. A harmincas években, ha otthagytuk a ladikot az evedzővel, nem volt lezárva, ott találtam egy hét múlva is. Hiába van most sok tanult nép, olykor butább, mint amelyik nem tanult azelőtt...

*

– Csak az hal meg, akit elfelejtenek – tartja a mondás. Franciska néni Lakitelek értéktárának értékes tagja lett a 90. sorszám alatt.

TORNAI XÉNIA

JÚNIUS

Lágy trilla száll, és zöld a kert,
és bódítóan kék az ég.
Alant a víz most fodrot ejt,
s oly illatos a nyári lég.

Egy árny cikáz a fák alatt.
Monet-nak lenni volna jó!
Megírni – nékem ez maradt.
A táj, az érzet izgató.

Tenyérnyi árny, tenyérnyi fény –
ha táncra kél a sok levél.
Egy inda leng. Mi furcsa lény!
Riszálja őt a játszi szél.

Az élet az, mi körbevesz:
kabóca szól a lomb tövén,
bogárka szárnya zúg, neszez.
A szél, a nap ma mind – enyém!

A létezés csodája vonz,
a mindig új, az unt örök:
a télfehér, a nyári bronz,
a sarkvidék s a délkörök.

A tücskös éj, a lágy tavasz,
s ha rőt avarral jó az ősz,
ha künn a piszkos ég havaz,
s e június, mely itt időz.

A hold, a fűz, a tó, a hegy,
a gyantacseppbe gyúlt derű...
A földi lét is égi kegy,
hisz élni szép! Ily egyszerű.

MÁRTONFI BENKE MÁRTA

PRÓZAI NAPLÓ

(részletek)

Hírek az úrból

Számomra szokatlan és megdöbbenő, ahogyan a tudományos tájékoztatásokhoz, különösen az úrkutatás eredményeiről szóló cikkekhez, híradásokhoz viszonyulnak az emberek.

Megértem, ha valakit nem érdekel, hogy mi történt az ősrobbanás idején, hiszen éppen elég küzdelmet folytat saját életének egyensúlyban tartásával, a mindennapok akadályainak legyőzésével. Ennek okán még a közönyt is el tudom fogadni. De amikor lekicsinylő, gunyoros, olykor ostoba véleményeket, demagóg megjegyzéseket hallok, olvasok, mint például "mennyi pénzt elpazarolnak, inkább a szegény embereken kellene segíteni", akkor a sötétségnek ilyenfajta jelenlétén nagyon elkeseredek, s nem akarom elhinni, hogy ezek a kijelentések a mai kor emberétől hangoznak el, attól a homo sapienstől, aki az evolúció során győztesen került ki az emberi fajok harcából.

Hogyan is gondolhatja bárki, hogy semmi közünk nincs a világűrben történetekhez, és fölösleges erőfeszítés az univerzumok létrejöttét, működését vizsgálni?

Hogyan is gondolhatja bárki, hogy pillanatnyi létezésünkhöz elegendő az a tudás, amit most birtokol az emberiség?

Igaz, évmilliókról, évmilliárdokról beszélünk, s az egyes ember boldog, ha megéri a hatvanadik születésnapját. Magának az emberiségnek is a Föld életéhez képest nevetségesen rövid a története. Mit számít itt több ezer év? A végtelen időben és térben ezek csak pillanatok.

Ám nem mindegy, hogyan éljük meg ezeket a pillanatokot, és az elkövetkező nemzedékek, gyerekeink, unokáink, dédunokáink számára mit adunk át. Ha csak nem akarunk gyorsan mindennek a végére érni, és minden külső segítség nélkül magunkat megsemmisíteni. Akkor valóban kár időt szakítani bármilyen földön kívüli tudományos kutatásra.

Sajnos, a civilizáció története is azt mutatja, hogy az emberi természet nem sokat változott a kezdetek óta, és még mindig hajlamos, hogy önös érdekből pusztítson, a jót

pedig kézenfekvőnek, természetesnek találja. Természetes, hogy tengereink, folyóink vannak, természetes, hogy minden reggel felkel a nap, majd este lenyugszik, és teljesen természetes, hogy lélegzünk.

Eközben tudósok százai, ezrei megszállottan keresik a világmindenségben azokat a galaxisokat, csillagokat, melyekhez körül, hasonlóan a mi naprendszerünkhöz, életkörülményekhez alkalmas bolygók tartoznak.

Óriási eredménye az űrutatásnak az űrteleszkópok telepítése, melyek feladata többek között a galaxisok kialakulásának és fejlődésének, valamint a bolygórendszerek és az élet eredetének a tanulmányozása. A Hubble és a James Webb nevű űrtávcsövek folyamatosan küldik az univerzum legtávolabbi részén elhelyezkedő égitestek fotóit. Már maguk ezek a felvételek is fantasztikusak, bámulatra méltók, és szinte hihetetlen, hogy ezek a térben és időben távoli csillagrendszereket megláthatja az ember.

Egy nem régen megjelent cikk pedig arról számol be, hogy két olyan bolygót találtak, mely lakható zónában kering. A lakható zóna az a csillag körüli terület, ahol a hőmérséklet lehetővé teszi, hogy legyen folyékony víz a felszínen. Igaz, ezek 137 fényévre helyezkednek el, és 6,6 milliárd évesek, tehát idősebbek, mint a Föld. Az egyik exobolygó csillaga viszont már a vörös törpe korszakba lépett, ami azt jelenti, hogy ezen az égitesten már kellemes a hőmérséklet, kivéve, írja a cikk, ha eltalálja egy napkitörés, ami könnyen elsodorhatja a csillag körül keringő bolygó atmoszféráját.

Ez utóbbi sort többször is elolvastam. – Csak úgy? – kérdeztem magamban. Egyszerűen elszállhat a planéta körüli levegő?

Vajon ez Földünk légkörével is megtörténhet? És bármikor? Vagy millió évek múlva?

A kérdésekre talán még a tudomány sem tudja a választ. A légkör, mely körülvesz bennünket, vékony és sérülékeny, a gravitáció tartja a bolygónk körül. Pillanatnyilag azért is küzdenünk kell, hogy az ember kényelemre való törekvése, mohósága ne tegye tönkre a földi élet alapvető feltételét. A természet okozta károkat, katasztrófákat még nehezebb előre látni, befolyásolni és megakadályozni. Óriási a titok, melynek megfejtéséhez, akár az űrutatás által is, minél közelebb kerül az ember, annál nagyobb a kilátás a földi élet és a bolygónk megmentésére.

Úgy vélem, ha mélységében nem gondoljuk át a létezésünket, akkor is szinte minden ember fejében megfogalmazódnak időnként a kérdések: hogyan lehetséges, hogy a Föld a világmindenség paradicsoma lett? Hogyan jött létre ez a csoda? Miért éppen itt? Hogy alakulhatott ki az élet? Honnan jöttünk? Mi változott az ősröbbanás óta? És mi volt előtte? Milyen jövő vár a bolygónkra? Az emberi tevékenység okozta károkon kívül veszélyezteti-e valami más?

Nem, nem az idegenekre gondolok, nem ufókra, nem egy másik dimenzióban lévő birodalom lényeire. A tudomány mai állása szerint, ha léteznek rajtunk kívül más civilizációk, számunkra jelenleg elérhetetlenek. Riasztó a tény, de tisztában kell lennünk azzal, hogy egyedül vagyunk. Éppen ezért egyszerre érezhetjük magunkat a világ urainak és parányi, kiszolgáltatott élőlényeknek. Tudom, nehéz ezzel szembenézni, sokan éppen ez elől menekülnek, amikor csak legyintenek az űrutatás eredményeire. Azt gondolják, hogy ami időben és térben messze van, az minket nem érint, kár időt, pénzt, energiát áldozni a kutatásra.

Szerintem tévednek.

De azért én reménykedem. Esténként, ha felnézek a csillagos égre, egyszerre félek és ámulok. Megijeszt a kozmikus magány, ugyanakkor ámulok ezen a csodán, ezen az egészzé összeálló gigantikus renden, és alig akarom elhinni, hogy mindennek én is részese vagyok.

Kertem csendjében

Álmos kisvárosi vasárnap délután. Régi időket idéző csend vesz körül bennünket. Hangosan csivitelnek a madarak, távolról egy kakas kukorékolása és kutyaugatás hallatszik. Senki nem jár az utcán. Az autók sem száguldoznak az úton, nem zúgnak a fűkaszák. Mint régen, amikor még nem sok gép volt a környezetünkben, lovaskocsik baktattak az utakon és gyalog vagy biciklivel mentek az emberek ide-oda.

Szép emlékek tűnik, és sokszor gondolok nosztalgiával ezekre a békebeli, nyugalmas vagy inkább a messzeség megszépítő erejétől nyugalmasabbnak tűnő időkre. Pedig a valóság nem volt annyira idillikus. Akár a nagyanyám, akár édesanyám készítette a vasárnapi ebédet, azzal kezdődött, hogy kimentek a piacra, megvették a csirkét vagy a tyúkot, hazahozták, elvágták a nyakát, megkopasztották, felbontották és az aprólékból főtt a leves, a húsosabb részekből pedig csirkepörkölt vagy rántott hús készült. És ez minden vasárnap így ment. Nem volt a fagyasztóban egy fél disznó, a süteményért nem a cukrászdába mentünk, sőt, még pizzát sem tudtunk rendelni.

A minap kenyeret akartam vásárolni egy közeli kisboltban, és kiderült, hogy az orrom elől vitték el az utolsó darabot. Fel kellett íratni másnapra. Eszembe jutott, amikor a nyolcvanas években megszületett a fiam, nem messze volt tőlünk egy kis ábécé. Ott vásároltunk, és hét végére elő kellett jegyeztetni, mennyi kenyeret és tejet kérünk. Vasárnap ki sem nyitottak az üzletek.

Vegyes érzelmekkel gondolok erre az időre. Visszasírom az akkori élet lassúbb, nyugalmas ritmusát, ugyanakkor elfogadom és élvezem a mai világ komfortját, kényelmét. Az élet felgyorsulását viszont, az utóbbi években már alig bírtam tempóval. Vízióként jelent meg lelki szemeim előtt a földgolyó, mely egyre gyorsabban forog a tengelye körül, s egyszer csak az iszonyatos sebességű pörgéstől lerepül a pályájáról és a semmi-be hull. Mindennapjaim szimbólumává vált ez a rémkép, mivelhogy saját életem ritmusán is éreztem ezt a fokozódó gyorsulást, amiről tudtam, nem tartható a végtelenségig és a pusztulásba visz.

Most hirtelen csend vesz körül. Egyszerre drámai, feszültséget rejtegető, ugyanakkor megnyugtató, ringató, reményt keltő. Végre csend van. De milyen áron?

Egy percig sem kívánta senki, hogy ide jusson az emberiség. Ám van benne valami törvényszerű. A katasztrófa bekövetkezése érezhető volt, csak nem lehetett tudni, milyen formát fog ölteni. S íme. Íme a háború, melyben a mai kor embere majdhogyan nem fegyvertelenül, kiszolgáltatva, legyengült önvédelmi képességgel próbálja megvédeni az életét.

Mire leszünk képesek?

Kertem csendjében magamnak is felteszem a kérdést. Eszembe jut, milyen jó lenne, ha tyúkocskák kapirgálnának az udvarunkban, és az üresen tátongó ólban egy-két hízó

röfögne. Bár nem biztos, hogy el merném vágni a csirke nyakát, ha csak nem az életemről lenne szó. Nagy a kertünk, talán krumplit is ültethetünk, meg hagymát, zöldségeket, ezt-azt, ami a főzéshez kell. Igazából kenyeret is tudunk sütni, ha nagyon muszáj. És most van idő! Ráadásul nem messze tőlünk a kisbolt, mely nem a kamionszállítmányokra vár, mert itt a malom, a sajtgyár, a pék, tőlük rendeli meg az árut, még ha drágább is lesz, a közelben lakó gazdálkodó pedig tud szállítani krumplit, hagymát, miegymást.

Vissza a kezdetekhez?

Az idő halad előre, de a történelem ismétli önmagát?

Vajon, mit hoznak az elkövetkező hetek, hónapok? Életben tudunk maradni? És ha igen, milyen lesz az új életünk?

Forog a Föld, és most sokasodik az idő. Változik a világ, s ezt tapinthatóan érezni ebben az álmos vasárnapi csendben.

Nőnap kutyamódra

Reggel közöltem Kajla kutyámmal, hogy ma tőle is elvárok egy kis tiszteletet, mivel nőnap van. Még hozzá nemzetközi. Nem tudom, magyar nőnapot tartanak-e, de az biztos, hogy a mai ünnep még a kunszentmártoni portánkra is kiterjed, mert a kutyám vidáman csóválni kezdte a farkát, és a kijelentésem hallatán eszeveszetten futkosni kezdett a kertben. Örömeben azt sem tudta, hogy fiú-e vagy lány. Ez amúgy sem meglepő, hiszen mielőtt elhoztuk a menhelyről, minden kétséget kizárva megfosztották a férfiasságától. Ennek ellenére mégis különbséget tud tenni férfi és nő között.

Tudja például, hogy ha én etetem, mindenféle finomságokra számíthat. Nem elég, hogy pörköltszafittal, csontokkal, húslevessel, csirke vagy kacsafejjel, gusztusos konzervvel ízesítem a száraz eledelét, még hatalmas cupákokkal is meglepem, amiket ő a szűkebb napokra gondolva, gondosan elás. Ezzel ellentétben a párom nem kényezteti az ebet. Csak elé szórja a kutyaeledelt, ha éppen nem feledkezik meg az etetéséről.

Én minden nap beszélek Kajlához, megsimogatom a fejét, becézgetem. Elmondom, milyen szép, ügyes, kedves jószág. Elismerem, talán túlzás Kajlát harmatos virágszálnak szólítani, de hogy kifejezzem a szeretetemet, még ezt is megteszem. Ezzel szemben a párom időnként nagy kegyesen megvakarja a füle tövét, amit a kutya erőszakol ki azzal, hogy a fejét a keze alá dugdossa.

Kajlának ha játszani támad kedve, én bújócskázom és kergetőzök vele, aminek az a vége, hogy a kutyám kidől, elterül a földön és kéjesen tűri, hogy a hasát vakarászam. A párom bezzeg nem szaladgál a kutya után. Eldobja a labdát, hogy hozza vissza, s miután az ebünk füle botját sem mozdítja, legyint egyet, s ott hagyja szó nélkül.

Vajon, ki viszi sétálni Kajlát? Természetesen én. A párom szerint nagy a kert, futkoshat eleget itthon is. Orvoshoz szintén én kísérem el hűséges ebünket, ami nem éppen hálás feladat, de Kajla kifejezetten élvezi, mert minden oltásra várakozó kutyát megugathat. Ha szőrmét vált, a bundáját jó erős kaparóval fésülgetem, hogy az avas szőrtől gyorsan megszabaduljon.

Ha kimegyek a kertbe, úgy szaladgál, hogy majd fellök, mindenáron elélem tolakszik. Már-már ott tartunk, hogy mindenhol előre kell engednem "parancsoljon uraság" megszó-

lítás kíséretében. Bezzeg, ha a párom ballag a kertben, Kajla szolgálatkészen kullog mögötte, s ha szól hozzá, rajongó szemekkel néz rá, s remegve várja a simogatást.

Ha elindulok itthonról, Kajla a kapuig kísér, és közömbösen konstatálja a távozásom. De ha a ház férfi lakója lép ki a kapun, ő teljesen kétségbeesik: idegesen szaladgál a kapu körül, vinnyog, szűkül, sír, néha még vonyít is mindaddig, míg haza nem ér a gazda.

Hogy van ez?

Tudomásul kell vennem, kényeztetés ide, kényeztetés oda, a tekintélyemet – legalább is a kutyám szemében – még a nemzetközi nőnap sem emeli meg.

„Ringasd el magad!”

Már éjfél felé közelít az óra mutatója, és nem jön álom a szememre. Pedig a nyitott ablakon át friss, vízzillatú levegő áramlik a szobámba, a tücskök éjszakai koncertet tartanak. Minden békés. A csend térben és időben végtelen, múltat felhozó és távoli világokkal érintkező. Mégsem tudok megnyugodni, forgolódom az ágyamban, járnak a gondolatok a fejemben.

Egyszer csak énekszó hangzik fel. Először egy női hangot hallok, majd pillanatokon belül egy egész férfikórus csatlakozik. A közeli kocsmában indul a jókedvű nótázás, mely gyorsan átvált dévaj dalolásba. Dehogy dalolásba. Inkább óbégatásba. Mindenki, aki bekapcsolódik a mámor ilyenén kifejezésébe, torkaszakadtából üvölteni kezd, olyan erővel és akarattal, mintha a másik legyőzése, túlkiabálása lenne a cél, vagy éppen az élete múlna rajta. Valami ismerős dalt fújnak, sokat hallottam már, talán énekeltem is valamikor, ifjúkoromban. Ez a dal azonban elvész a duhaj kórus előadásában, pedig mindenki apait-anyait beleadva énekl, úgy érezni, kiszakad a tüdejük, kiszakad az egész lelkük, az életük, a felgyülemlett fájdalomuk, keserűségük, kínjuk. Mindez kiszáll a kocsmái danolászással, mely egyszer csak abbaszakad, és hirtelen mély csend lesz. Bezárt a kocsmá.

Fekszem az ágyamban, nézem az ablakokat, furcsa fények szüremlenek át a függönyön, kintről neszezést hallok. Félek, de nem tudom, mitől. Hiányozni kezd a kocsmái kántálás. De jó lenne, gondolom, ha most valaki, itt, mellettem énekelni kezdene! Ringatót dúdolni.

Az unokámra gondolok, akinek mindennap énekelnek a szülei, ha repdeső kis lelkét meg akarják nyugtatni. Ő pedig próbálja utánozni a szüleit, tétován mondja a felnőttek után a dal szövegét, a dallam még alig kivehető, de ő lelkesen, nagy akarattal igyekszik énekelni.

Próbálok felidézni, kik énekeltek a környezetemben?

A nagyanyám, aki fiatal korában vidáman nótázott aratás közben, egyszer csak elnémult. Édesapám súlyos beteg lett tizennyolc éves korában, kórházba került, ahol a műtéttel az életét mentették meg, de a mama többé nem fakadt dalra. A szüleim sem voltak énekes pacsírták. Apám néha fütyörészett, de anyámat soha nem hallottam, hogy munka közben, otthon dudorászott volna. Talán társaságban énekeltek, ki tudja, nincsenek ilyen emlékeim. A nagyapám és a keresztapám sokszor fütyörésztek, dúdolgattak

az asztalosműhelyben. A keresztapám időnként még dalra is fakadt, talán így jobban ment a munka, vagy egyszerűen csak elégedettségét fejezte ki az öntudatlan nótázással.

Egyik barátom mesélte, hogy anno, a szocializmus éveiben kirándulni ment a brigád, és amikor felszálltak a buszra, az utastérben már terjengett a pálinkaszag, s alig indult el a jármű, máris mindenki danolt. Egész úton jókedvvel fújták az indulókat, énekelték a nótákat, népdalokat megállás nélkül. Ilyenkor természetesen nem számított, kinek van hallása, ki énekel szépen vagy éppen falsul, az énekléssel összeforrasztott együttlét volt a lényeg.

Forgolódom az ágyban, s hirtelen felágaskodik bennem a gondolat: én mikor énekeltem utoljára?

Az utóbbi évek, évtizedek úgy teltek, hogy soha nem volt alkalmam közös éneklésre. Ha mégis lehetőség adódott, már annyira elvesztek bennem a dalok, hogy képtelen voltam elővarázsolni őket, és szorongva gondoltam arra, hogy énekelni kezdek a többiekkel. Pedig úgy kívántam, hogy felszabadultan fújjam a nótákat, hiszen az éneklés testet-lelket megkönnyítő szertartás, de valami félelem megbénított, és belém szorultak a dallamok.

A gyermekkoromat pedig sok olyan ének kísérte végig, melyet az óvodában, majd az iskolában tanultam, de leginkább a beatzenét szerettem, a táncdalfesztiválok slágereit, melyeket felszabadultan énekeltem nagyanyám munkahelyén, a lánykollégium konyhájában, az asztal közepén állva, nagy sikert aratva a konyhalányok körében. Akkor azt mondták, biztos, énekesnő leszek. A kisdobos indulókra is emlékszem, „Bal lábat a jobb után, balt a jobb után, így mennek a kisdobosok végig az utcán”, és mint mindenkinek, az úttörős korszakomból is megmaradt a csekély dalkészletemben a „Mint a mókus fenn a fán”, vagy a „Nyár van, nyár, röpke lepke száll virágra, zümmög száz bogár”. Csupa ilyen dal jut eszembe általános iskolás koromból, pedig már akkor is énekeltem énekkarban. A középiskolás éveimben dalos szenvedélyemet leginkább a kórusokban éltem ki. De olyan szomorú, hogy egyetlen dal nem jut már eszembe, hiszen klasszikus műveket adtunk elő, ahol a kórus mezzójában szerepeltem, és csupán a másik két szólamhoz passzoló zeneműrészleteket tanultuk meg. Ennek ellenére nagyon szerettem, felemelő érzés volt, szinte kirázott a hideg bennünket a gyönyörűségtől, amikor a sok-sok szólam egyszer csak összefonódott, és katartikus erővel felcsendült az összhang. Az egyik barátnőm gitározott és énekelt, mindkettőért irigyeltem. Úgy szerettem volna zenélni, és egyedül, saját örömömré énekelni!

Most ugrik be egy kép, tisztán látom magam előtt a képet: sátorponyvában ülünk az osztálytársaimmal a teherautó platóján, visznek bennünket szüretelni, és mi torkunk szakadtából énekeljük, hogy „Vékony deszka, vékony deszka, vékony deszka kerítés. Átláccica, átláccica, átláccik az ölelés.”

Felrikolt a baglyunk a fán, újra furcsa neszeket hallani az utcáról, s mintha valaki megállt volna az ablak alatt.

„Ringasd el magad, ringasd el magad, ha senki nincs, ki elringasson, ringasd el magad!” – hallatszik a régi popsláger. De jó lenne egy ringató, egy szép, megnyugtató altató dal! Dúdolva, ringatózva belesimulni az álomba.

BEMUTATKOZIK AZ ART'HÚR CÍMŰ FOLYÓIRAT

Az Art'húr civil alkotókat, gondolkodókat, értelmiségi létformát választó, individuumokat összefogó kulturális lap és közösség. A kohéziót a hétköznapiok élményképes megélési módja adja. Ideológiáktól, politikától, a gazdasági szereplők piacvezérelt elvárásaitól karakteres távolságot tartunk. Az Art'húr értelmiségi társasjátékként definiálja magát. A szabadságunk a kényszerektől való mentességben és magában a játékban található. Szépségkeresésünk, érzékenységünk és az összekacsintás vágya a közös. Valamiért tehát, és nem valami ellen. Az 1994-es alapításunk már-már tartós jelenlétet mutat, több mint 22 ezer követője van a Facebook oldalunknak (Art'húr Irodalmi Kávéház).

Jóna Dávid
főszerkesztő

BÁNFAI ZSOLT

ETŰD

Hol az árnyak összelépnek, ott, ahol
egy irányban folyamodnak a törzsek, ott, abban a percben
megjelenünk, lecsúsza a csontokról, a fényt majd
vállvetve emeljük tovább.

Mondd el az álmokat. Azt ird majd meg,
ahogy egyetlen lélegzetben építettük a pavilont, hallgattuk
vitrinben az üvegcédrus csörrenését. Csilingelt, rezgett bennünk,
benőve tereinket, átvilágítva a tüdőt, sötét erdőket.

Módosult billentyűink árnyat vetnek az ūrben –
fehér inget ölt, legyél csont, dobogjon izomból a tisztaság.
Játszd a fűgát, utolsó etűdöt. Játssz gyöngysort,
csigolyák roppanását a szárítókötélen.

JÓNA DÁVID

HOMOKBÁNYA

Pilinszky János emlékére

„A fák között, a fű tövében
árnyékok mérges füstje száll.
Konok kegyetlen szenvedéllyel
gyilkol és gyújtogat a nyár.”

Nincs fegyenc, nincs láger,
nincs ravensbrücki passió.
Nincs vulkán, nincs kráter,
se csengő, se harsonaszó...

És mennyire nem bánom,
hogy a homokbánya nem jelent többet,
1943
úgy óv meg, hogy körberöptet.

Különítélet sincs,
mert kollektív a halál,
az egyén sodródik a semmibe,
fénylő szavakon áll.

Ismeretlen század, ismeretlen csöndje,
az embercsokor vázájában poshad,
még mindig azt hiszi a nyomorult,
hogy próbálkozhat, hogy alkudozhat.

A szív vigasztalást, kegyelmet
keresett átkaira,
s nézett, mint elítélt
a kivégzett fogolytársaira.

Aztán harmadnapon
nyomtatásban, „mint távoli nap vakít” a szíven,
árnyékaid lettünk,
mi itt valamennyien.

KARDOS M. ZSÖTE

ALATT ÉS FELETT

Mennyi évet darál porrá az idő,
lélegzetünket a pillanat pálcái hajtják,
van, mi nem halandó a világban,
és van, ami hervadón halódni él.

A Nap mindig tudja idejét fényének,
helyét adja a közelgő sötétségnek,
de mi agyunk házába zárva
vonakodunk megválni minden perctől.
Az idő ráncos mutatóit remegve féljük,
ahogy eltiktakolja a nekünk szántat.

Ifjú vérünk a vénség szennyétől bolondul,
vonakodunk válni a megmaradttól,
nem húsít már a szél,
ajkunk esőben is szikkadtan reped.
A lélek nem az ész lakója,
megbúvik mindenhol. Levelek erezetében,
madarak tollában, bogarak csillogó páncéljában,
a folyó hullámaival mozdul örökké.

Az álmot hívjuk, ha megfáradunk,
a csókot mely ébreszthetné csonttá fosztott
testünk, volt meséket ébresztenénk,
amikor lábunk már nem jár.
Csillagtalán az éj, mikor a szív megáll.
Felejteni és felejtve lenni,
egyként hagy el tartalmat és időt,
van és már nincs, föld alatt és felett.

KOZÁK MARI

ANYÁK

Parafrázis: Ratkó József – Zsoltár című versére

Az anyák mind óriások,
hátukon cipelik a világot,
fehér kötényük zsebébe elfér
a bűn és szeretet,
anyák nélkül – hideg az élet...

Az anyák nem öregszenek
és nem mennek messzi világba,
reggeltől – estelig őriznek
apró lángot a konyhába'
és tisztára mossák az arcokat,
meg tenyérbe rejtenek
csodás-fehér szókat,
csak anyák tudnak álmot és valókat...

Az anyák fényes csillagok
beragyognak szürke eget,
hajnalban kelnek és éjjel le sem
fekszenek – gyűjtik ráncaik közé
a holnappal szépülő éveket,
és tündérek ők, csodát hozók,
testükből életet adók,
maguk utolsónak hagyók...

Az anyák mind óriások,
hátukon cipelik a világot,
fehér kötényük zsebébe elfér
a bűn és szeretet,
anyák nélkül – hideg az élet.

...én jó anyám, vigyázom lépted,
ha hozzám indulsz – odaérhess.

KERECSENYI ÉVA

AZ ÉG SZERELMESE

Bámulom a sok felhőt,
mi tagadás,
kényszeres felhőnézővé váltam,
az ég szerelme - mondják rólam,
s ez épp elég indok,
hogyan olykor ne a földön járjak.
Vonzanak, mint a mágnes,
nem tehetek róla.
Sok gomolygó gondolat
ha egyszer megszólalna,
biztos ódát zengene
a gyönyörű égről,
s még az ecset is kiesne
a festők kezéből,
tenyényi foltok,
ahogy játszanak a széllel,
beszédese kékek, cserfes fehérek,
ahány pillanat, annyi új forma,
égi üzenet a szívembe kódolva,
hosszú nap után,
vagy épp a hajnalt várván,
déli harangszóra
vagy az alkony bíbor szárnyán
röppenő, szökkenő
sok tünékeny teremtetény,
hozzátok szól fohászsom,
s érzem, így van rendjén.

SZENTJÁNOSI CSABA

FIAINK

Kálmán fiam, Tomi vejem,
Zsolti, asztalos barátunk –
mindig elgondolkozom rajtuk,
főleg most,
hogy Witold Pileckiről olvasok,
iszonyú, hogy mennyi munkát
vállalnak,
hogy az ő országhatárai:
a karjaikban vannak,
hogy izzásig hevítik az időt,
fűrnak, faragnak, ásnak,
ostromolják a dolgokat, az életet,
jövőt adnak a földnek,
az autista gyerekeknek,
a fának, hogy bútorrá váljon...
hihetetlen csatát vívnak,
az ég zászlójával rohannak,
míg este eltakarják vele a napot,
kreativitásuk, hősiességük már mondai,
hordanak valamit a férfi sorsából,
amíg beütik a szeget a pillanatba,
elfűrészelik a fát (jobban mint
a bűvész, mutatványában a nőt),
mert egyben tartják a meleget télen,
a gereblyével összevarrják a földet,
állatokat nevelnek,
behajtják a csavar adósságait,
míg annak a komplex munkának,
-amiről fogalmam sincs-
amit csinálnak, fogalmat adnak...

Istenem, közben meg
érzékenységük – zátonyán,
fennakad a lelkem.

A mi fiaink!
Vízésés – erejükben
létrehozzák a szeretet – áramát.

P. PÁLFFY JULIANNA

KIFELEÉ

semmi nem biztos csak a kávémelege így reggel
a hajam is kócos copy paste módban a lelkeimmel
csupán a krizantémjaim virítanak boldogan a bejárat mellett

kerge kutyák sétáltatják komoran pittyegős gazdáikat
fogalmam nincs melyikük van a póráz végén
az ebek szabadon piszkíthatnak az utcán bárhová
és rémes
hogy a bűz örökkévalóságát mindig garantálja a fűnyíró

kétkelkednék még a szürke fellegek feletti kékségben
de őrangyalom csücsül valahol egy felhő szélén
gubancaimat bogozgatja most éppen ebben csúcstartó

*B. Tóth Klára:
Lehajlás a Földért*

LENCSES KÁROLY

KUTYÁK, MACSKÁK

Amolyan Bukowski-féle mese

Valaki ír, aztán mégse...
Majd azután, hogy lefőtt a kávé, gondolja...
Az, aki ír, annak baja van,
Vagy öröme van.
Egy biztos: történik...
Jót tettél? Rossz voltál?
Lenéző? Vagy azt hitted,
Bármit megtehetsz?
Valaki a macskákat szereti.
Bukowski macskamániás.
Én gyűlölöm a dögöket.
Behízeltgők, a kényelmet
Szeretik, nem téged.
Inkább lehasalok egy
Kutya elé, hogy megnyalja
A száját, mint térdepeljek
Egy macskához, és az az
Ölembe piszkít.
Ennek ellenére sokan
Tartanak macskákat, hogy
Jóllakottan ágyba bújjanak velük.

Én ragaszkodom a sovány szeretethez,
De mégse engedem be a kutyát
A házba. Úgy gondolom,
Nem is igényli.
Értem fázik, engem vár,
Ez akkor sem törne meg,
Ha részegen belerúgnék.
Most, úgy gondolom, felnyúlok
És néhány angyalt lerángatok.
Megtehetem?
Gondolkozz józanul.
Igen, nem, megpróbálhatom...
Megmutatom az atyjuk, az atyám,
Milyen kivételeket tesz.
Macskának bent, kutyának kint.
Angyalnak fent. Embernek lent.
Én e kettő között lebegek. Vagyok
Angyal, vagyok ember. Macska
Kutya, vad, vadász, fiú, halhatatlan,
Hallható, kisemmizett, gazdag, enyém,
Enyém a szó...

SZAFIÁN ZSUZSANNA

ERRŐL NEM BESZÉLÜNK

Hírvivő magyar lány a Bánságból
(részlet)

Futári munkámat megszakítottam. A család úgy döntött, hogy a bank központjában, Budapesten dolgozzam tovább. Temesváron semmi sem volt a régi már. Észak-Erdélyből egyre több román menekült jött, a bankot egy Simonetti nevű olasz vezette.

1943 elején mentem föl Pestre, de hamarosan vissza kellett térnem Dettára, mert édesapám rosszul lett, kórházba is került. Otthon is maradtam, míg 1944-ben végleg át nem települt a család Magyarországra.

Hogy futárként segíthettem sok (talán nagyon sok) embernek, saját bátorságomon kívül, a magyar ellenállást megszervező kiváló embereknek köszönhetem. Nagyszerű férfiak, nők alkották ezt a kört, melynek középpontja talán magához a kormányzóhoz is elért. Mindenesetre a nagy főúri összejövetelek, különösen a vadászatok, lehetőséget adtak a szervezésre, az információk cseréjére.

Egy ilyen kiváló embert ismertem meg Franz von Papen személyében, akit a nürnbergi perben felmentettek a magyarországi ellenállási mozgalomban való részvétele miatt. Von Papen a német állam egyesülése után az első kancellár volt egy rövid ideig. Majd amikor Hitlert kancellárrá választották, akkor Ankarában lett nagykövet. Ebben a minőségében fogadta a világveszélyt megelőzni akaró szellemi kiválóságokat, például Szentgyörgyi Albertet is.

Franz von Papennel, mint német nagykövettel akkor találkoztam, amikor hivatalos voltam egy Turnu Severinben megismert diáktársam, barátnőm esküvőjére. Barátnőm édesapja egy osztrák katonameger volt, aki a temesvári királyi vadászterületet őrizte. Lánya Temesváron megismerkedett egy katonafiúval, aki a von Papen családból származott.

Közvetlenül az esküvő előtt azonban megjött a hivatalos értesítés, hogy a vőlegény, a von Papen fiú elesett a fronton. Borzalmas helyzet volt.

Eközben tudomásomra hozták, hogy Horthy és von Papen találkoznak.

Gróf Bánffy Miklósról már említettem, hogy az ellenállás egyik fő alakja volt. Amikor Hitler tudomást szerzett arról, hogy a románokkal a béke ügyében tárgyal, akkor lebombáztatta az erdélyi főúr bonchidai kastélyának kerek tornyát. Vele személyesen már csak a háború után találkoztam, azaz már jóval korábban is – ahogyan már említettem, de akkor még igazi kislány voltam.

Az Erdély-trilógia az egész életemet végigkísérte. Bánffy Miklós a történetben nagyon erős kritikát fogalmazott meg az uralkodó osztályról. Ezt magunk is láttuk, tapasztaltuk. Az idősebbek ismerték a valóságos szereplőket. Amikor Váradon (Nagyváradon) az Erdélyből jött M. Emánuel bácsi házában laktunk, akkor a felesége, B. Judit grófnő megmutatta a trilógia utolsó kötetét, ahol fel volt írva az összes szereplő valódi neve.

Arról is volt tudomásunk, hogy saját osztálya elfordult az író-gróftól. Árulónak tartották, amiért „kiteregette” a (félíg-meddig) családi dolgokat. Az irodalom sem fogadta be, dilettánsnak kiáltották ki. Voltak, akik megvédték. Ady „a legszebb értelmű és úri-ságú amatőr író”-nak minősítette. Pedig ő még csak a novelláit olvashatta.

Kiválóan rajzolt, rajongott a színházért, színdarabokat írt. Az Operaház intendánsaként (1912–16) ő vitte színpadra Bartók Béla táncjátékait.

Hálás vagyok a sorsnak, hogy kiváló emberek közelében élhettem. A második világháború után azonban minden megváltozott. Úgy tűnt, a nemzet bekerült a végleges vesztesek sorába.

Fráter Gyuláné Buchwald Ágnes elbeszélése alapján

-

URBÁN GYULA

ELÉGIA

Végül is utánad porlad majd
ez a kő is a kertben.
Elmohosodik, beszakad a vers
gyönyörű íve.
Összekuszálódik örökre a drága
latinos lépték,
s a fájdalom elveszíti utolsó
menedékét.
Hosszú vonalat húz az idő.
Tél, tavasz, nyár, ősz
nem emelkedik ki a sorból.
Üres fészekként csüng a fán az emlék,
s nem csak te;
mindenki hiányozni fog
az asztaltól.

Dal nélkül marad a tücsök
és tücsök nélkül a dal.

MANDICS GYÖRGY

REPEDÉSEK

A Föld a Bika órájában született

Innokentyij püspök

Felnéztem. Hát igen,
van rend elég.
Vetület, Merkátor-
ábra az ég.

És mint egy abrosz,
alant a Föld.
Kés, pohár, tányér.
Ki mondta: öld?

A sötét gyújtópontjai
a vermek: ájult csúszdák.
A cosinus páros függvény.
A sinus – öreg lúdláb.

Az eszmélet meg-megreped,
vak tükrön korcsolyázik.
Vajon hol tartotta Van Gogh
Arles-ban borotvát?

A szekrény-méh tárul
mennydörögve némán.
A szekrényben senki.
Ne nézz úgy, Freud, énrám.

A Hold-látcső füstjét
növeli a titkár.
Zokogok. A remény fénye
majdnem megvakít már.

A folyosó, az zárva volt
(a legjobb így neveznem),
e jaj-halmazállapotú
régie égitesten.

Van antifény? Én nem tudom.
Nem voltam ott táncán.
De János véres feje ott van,
levágva egy tálcán.

Fonálalagúton átüt
az elektronhuzat.
Spirális csőben hegyek.
Távoli eb ugat.

Milyen furcsa. Vérzik
a semmi, mint a seb.
S minél nagyobb rend van,
annál félelmesebb.

FAZEKÁS IMRE PÁL
KINYÍLNAK ÚJRA

hagyd
hadd sírják el magukat a rózsák
véres töviseiket enyhítsék
a kiégő nyárilatok

ne tudd, hogy nincs mentség

ha a szintézis a képzelet ajándéka
magadra csak magadra maradsz

ami vagy – alak lélek a testben
azt egyedül sohasem érheted el

lázadj helyettem is

és jöjjön álmod
szavad karod ébredésed
a tiszta küzdelem a létért

édes szép egyszer gyönyörű gyötrelmem
magadért és mindenkiért

kinyílnak újra még a rózsák

RECENZIÓK ÉS VERSEK

FÖLDESDY GABRIELLA

TERÍTÉKEN EGY ÉLŐ KLASSZIKUS

Madár János: Erkölc és irodalom. Döbrentei Kornél
(avagy Mária kertje: dacföld) című kötetéről

Igényes külsővel, kiváló nyomdatechnikával, számos színes illusztrációval jelent meg Madár János nagyszabású monográfiája Döbrentei Kornél költészetéről. A kötet nemcsak a költő munkásságát, kötetait, verseit taglalja, elemzi, hanem megpróbálja párhuzamba állítani a költő életrajzát, jellemét a költői teljesítménnyel. Így az életrajz, származás, iskola, gyermekkor, magánélet, politikai támadások, negatív kritikák, de a díjak, elismerések felsorolása is részei a most megjelent nagyszabású vállalkozásnak.

A kötet egyik erénye, hogy mind a szöveg, mind az illusztrációk szellősen helyezkednek el benne, nincs az olvasónak zsúfoltság érzése a könyv lapozgatása, olvasása közben. Minden Döbrentei-kötet borítója és/vagy címlapja, esetlegesen egyik oldala színes fotóval szerepel, valamint több száz családi, baráti, rendezvényeken készült fotó is látható a kötetben, gazdagítva annak anyagát, és a költőről alkotott benyomásainkat. A keménytáblás kötet borítóján Petrás Alinának, Petrás Mária lányának csodaszarvas témában készült domborműve látható.

A szép külsőnél azonban sokkal fontosabb a monográfia szerkesztése, amely huszonöt fejezetben próbálja átfogni Döbrentei költészetét, bemutatni legjobb, leghitelesebb verseit, megvédeni őt és költészetét a nemtelen támadásoktól. Szerzője sorra veszi a megjelent köteteket (*A Skorpió jegyében; Szökőév; Naplövő; Honvágy egy álom után; Vüezeknek való dévaj balladák; Kardelen; Tartsd meg a sziklát; Ajánlások könyve; A harapófogó öblében; És mégis*), mint lépcsőkön felfelé, jut egyik kötetről a másikra, megemlítvén annak jelentőségét, központi gondolatát. Majd sorra veszi a domináns verseket, azokat közelről mutatva be (*Tengerésztemetés; Átpingált március; Elvégeztetett; A rendíthetetlen lovag; Tavasz; Tartsd meg a sziklát!; Félig-lét*).

Egy életrajzzal egybefont monográfiának mégiscsak legfontosabb feladata, hogy a költőnél megmutassa, milyen szándék vezérli verseinek írásakor, költeményeivel mit sugall kifelé, mely magasabb célok vezérlik nemzete sorsának alakításában. Döbrentei Kornél ars

poetica megfogalmazása mind versben, mind prózában világos beszéd: „Számomra a költészet elsősorban őszinteség és igazságérzet megjelenítése, szembenézés önmagunkkal, nemzetünkkel és a nagyvilággal, ... ellentámadás a megalázó szellemi és fizikai szegénység s a velejáró erkölcsi nyomorúság ellen” (*A megébredés misztériuma*, 2011) Versben sok szempontból és több alkalommal is megírta, mi vezérli, köztük az egyik: „Magadból semmit föl ne adj, / nemes részt meg ne tagadj, / akik követelik, zsarolva kérik, / nem tudják, mily felfuvalkodott mersz, / hogy az életed megítélik...” (*Bátorító episztola*)

De mi is az a költői hitvallás, ami egyedivé és páratlanná teszi Döbrentei Kornél költészetét? Egy mértékadó monográfiának ez kell, hogy alkossa a gerincét. A kötetben több oldalról is választ kapunk erre a kérdésre. Kortárs költőink közül őt nevezhetjük par excellence nemzeti költőnek, mert sorskérdéseinkben ő ás a legmélyebbre, amikor egyedi látomásos és asszociációs nyelvezetével újra és újra felidézi sok tekintetben elhallgatott tragikus magyar történelmünk sebhelyeit: Trianont, 1956-ot, a kommunizmus megbocsáthatatlan bűneit. De nem a lehajtott fej, a sajnálkozás vagy a beletörődés hangjával szól, hanem épp a felemelt fej példáját hozza, hitet sugároz, amely segít a magyarság megmaradásának sikerében. Tiszteséges életet, emberibb jövőt sürget. Ez ügyben többször fordul Istenhez kérdéssel vagy segítség kérésével, néha egyszerű ténymegállapítással: *Magyarországgal Istennek terve van*. Ez a címe az interjúkötetnek, amelyben Bene Éva beszélget a költővel hazáról, népről, nemzetről. E kötet borítóján szerepel a riporter sommás megállapítása riportalanról: „A költő Krisztus katonája: a hit pajzsa, a remény zászlaja és a szeretete a legizőbb hazaszeretet.”

Nem kevés szó esik a költő két prózakötetéről is, amelyek aktuális kérdésekről kifejtett véleményét, esszéket, jegyzeteket tartalmaznak. A költő prózai írásai, interjúkérdésekre adott válaszai épp oly gyűjtőak, pontosan fogalmazottak, mint a versei. Mindkét kötetben szembesülhetünk az elmúlt évtizedek és a rendszerváltás utáni évek kisebb- nagyobb megalkuvásaival, igazságnak eladott torzításokkal, félelemből született hazugságokkal. Döbrentei Kornél sosem fél kimondani az általa ismert igazságot, ez lényéből fakad, másrészt otthonról hozta, katona őseitől (*Az igazság merész áhítása*, 2012; *Júdás, mint erkölcsi etalon?* 2016).

Ebből a zsigeri bátorságból nőtt ki az a félelem nélküli 2004-es esemény, aminek kapcsán megint sikerült személyét parkoló pályára küldeni. A költő a *Tilos Rádió* övön aluli és aljas kereszténymocskoló műsorai ellen tiltakozott nyilvánosan, megbélyegezve a rádió vezetőit és a műsor készítőit. Csak kevesen álltak mellé, az Írószövetség 160 tagja pedig tüntetően kilépett a szervezetből, nem a *Tilos Rádió*, hanem a kereszténységet védő Döbrentei megszólalása ellen tiltakozva. Az azóta eltelt 20 év sem tüntette el az eseményben rejlő ellentmondást. A költő sokak szemében ma is persona non grata.

A monográfia egyik sarokpontjának tekinthető annak a Papp Endre – a *Hitel* című folyóirat jelenlegi főszerkesztője – által írt tanulmánykötetnek elmarasztalása (pontosabban kritikai górcső alá vétele), amely a költőről hozzá méltatlan összegzést nyújt, elmarasztalván őt állítólagos értetlensége, mesterkelt nyelvezete miatt, de megfélemlítve a költő magas erkölcsiségéről és egy életen át tartó erőteljes nemzeti elkötelezettségéről (Döbrentei Kornél: *Közelképek írókról sorozat*, MMA Kiadó, 2020.) Papp Endre kismonográfiája eleve hátsó szándékkal íródott, mintha megrendelésre készült volna. Elemzései előítéletesek, fontos művek maradnak ki, s ami a legfurcsább, a szerző kívülállónként írta meg elemzését.

Papp Endre tévedéseit és inkorrekt elemzését Madár János monográfiája diplomatikus módon oldja meg. Nem saját készítésű bírálatot közöl (csak pár mondatban említi, hogy nem ért egyet megállapításaival), hanem teljes terjedelmében átveszi Szidiropulosz Archimédésznek 2022-ben készült cáfolatát az elhibázott kismonográfiáról. Ebből világossá válik, hogy a *Hitel* főszerkesztője – akaratlanul vagy szándékosan – félreértelmezi a költő szóképeit, metaforáit, verseinek üzenetét, lépten-nyomon megkérdőjelezi a magyar történelemről tett megállapításait, még akkor is, ha nincs egyértelmű tudományos álláspont a témában (ld. Tisza István meggyilkolásának körülményei). Világossá válik, hogy Papp Endre ezzel a könyvvel felvállalta a költő lejárátását, amikor minden kijelentésével arra törekszik, hogy a nemzeti költő Döbrenteiének lerombolja nimbuszát. Ördögi ötlet mindez.

Végül néhány szó a kötet egyéb tartalmairól. Az utolsó fejezet címe *Versmustra*, amely 48 Döbrentei-verset közöl, mondhatjuk, a legkiválóbbakat és legfontosabbakat. Fontos szerep jut a jegyzetapparátusnak és a bibliográfiának. A fejezetek végén bőszes jegyzetapparátus mutatja, a szerző kitől, melyik művéből idéz, majd a jegyzetek szerzői betűrendben a kötet végén is szerepelnek. A Döbrentei-művek bemutatásakor felsorolásra kerülnek azok a visszhangok, amelyek az adott művet megjelenésekor méltatták. Madár János 13 kisebb-nagyobb Döbrenteihez írt versét is elrejtette az egyes fejezetek végén. A kötet több is mint monográfia, mondhatni összefoglalás mindarról, amit Döbrentei Kornélról tudni kell, aki Takaró Mihály megállapítása szerint már „Életében klasszikussá lett: mint a legnagyobbak”.

Madár János: Erkölc és irodalom. Döbrentei Kornél (avagy Mária kertje: dacföld). Budapest, RÍM Könyvkiadó, Magyar Nemzeti Írószövetség, 2024. 381 l.

OLÁH ANDRÁS

SORSOKBA RENDEZVE

Ismét egy sorskérdéseket vizsgáló, múltra visszatekintő, ugyanakkor morális problémákat is megfogalmazó kötettel lepte meg olvasóit Bakacsi Ernő. A mű különlegessége, hogy egy valóságos személy megélt történetét meséli el. Ködöböcz Gábor irodalomtörténész a kötet előszavában egyetemes érvényű példázatként említi a regényt, amely mesze túlmutat az egyéni sorstragédián.

A történet hőse – s egyúttal az események elbeszélője – egy Suba József nevű, idős férfi, aki hetvenegynéhány évesen visszaálmódja magát a messzi múltba. Megelevenedik előtte a gyermekkora, de még az azt megelőző idők is feltárulnak, amit ő maga is csak az öregek elbeszéléseiből ismert. Így nem csupán a saját sorsát meséli el, hanem az egész családot kibontja. A titkokat és a sebeket is.

Így derül fény arra a családi legendárium által őrzött történetre is, miszerint a dédmamáját – aki szolgálóként dolgozott egy kastélyban – a birtoktulajdonos Almássy gróf

ejtette teherbe. (A gróf becsületére legyen mondva: gondoskodott a lányról: tulajdonhoz juttatta, esélyt teremtve ezzel, hogy majd családot alapíthasson.)

Ettől lényegesen kegyetlenebb a nagynyja sorsa, akit – időskorú asszonyként – orosz katonák erőszakoltak meg a világháború lidérces hónapjaiban. Ezt a bélyeget egész életén keresztül viselnie kellett. Nemcsak neki, hanem minden áldozatnak.

Az elbeszélő mindezzel gyermekként szembesül, amikor kíváncsivá lesz, hogy az apja félrészeg állapotban miért nevezi orosz kurvának az anyját. Egy rokon világosítja fel – aki maga is elszenvedője volt az erőszaknak. Hallatlan szerencse, hogy a fiú édesanyja akkor épp nem volt otthon. Másként bizonytalán ő is áldozatul esett volna. Ám az apa – aki gyakran néz a pohár fenekére – hajlamos összemosni a történeteket, leginkább talán azért, hogy a saját múltjában rejtőző foltok miatt önmaga számára felmentést találjon.

Az apaként és férjként gyakran brutálisan viselkedő férfi aztán egy józan pillanatban vallomást tesz a fiának. Elmeséli a saját kálváriáját. A háború poklát, a fronton történeteket, a voronyezsi áttörés iszonytató napjait, és viszonyát egy orosz lánnyal, Szvetlánával, akinek családjához katonaként beszállásolva volt. Drámai események tanúi lehettünk. A háború gyilkos borzalmai mellett morális kérdések vetődnek fel, amelyek a kiszolgáltatottság és az emberi esendőség szemüvegén keresztül többféle árnyalatot kapnak. Mindez persze nem ad felmentést az apa számára, de kétségkívül más megvilágításba helyezi a történeteket.

Az álom során felszikkázó emlékek rendre újabb és újabb problémákat vetnek fel. De a legkegyetlenebb és legkilátástalanabb pillanatokban is felbukkan az emberség, az élet mentő szeretet – s ezzel párhuzamosan az élni akarás és a remény.

Ilyen családi háttér mellett nevelkedik a háború utáni években az események elbeszélője, akit – talán épp a korábban vázoltak miatt – nem fertőz meg a kommunista rendszer agymosó ideológiája, s aki nem képes és nem is akar alkalmazkodni a rendszer elvárásaihoz, mert nem tudja feldolgozni azt a kiszolgáltatottság-élményt, amit a mindennapokban meg kell élnie.

Lázadó kamasz lesz.

Saját szerkesztésű röplapok terjesztése közben érik majd tetten, és két éves börtönbüntetést kap, amit Tökölön kell letöltenie. Itt újabb emberi sorsokkal ismerkedik meg. Ezek a történetek is beépülnek a regénybe. Minden epizódnak jelzésértékű üzenete van – akár az embercsempészként letartóztatott rabtárs lelkiismereti szorongását vesszük alapul, amit egy jutalmul elfogadott cigarettatárca miatt érez, akár a csószkunyhó asztalára firkált versike miatt 3 éves szabadságvesztésre ítélt fiatalember lelki megerősödését és a rendszerrel szembeni olthatatlan ellenszenvét vizsgáljuk. A beépített ügynökökre, besúgóhálózatra támaszkodó hatalom önmagát alázza porig a börtönbe vetett fiatalember előtt, miközben ő maga lélekben megerősödik.

A munkatábori élmények, a sötét börtönidőszak után azt váránk, hogy vidámabb fordulatot vesz a fiú élete, amikor – az eredeti ítélethez képest három hónappal korábban – végre kiszabadulhat.

Mindez azonban nem következik be. Nem csupán azért, mert a következő három hónapban hetente jelentkeznie kell a rendőrségen, hanem a rá váró új élethelyzet miatt sem. A munkahelyén továbbra is megfigyelik, a KISZ-alapszervezetet irányító munkatárs ellene hangolja a többieket, és a család (pontosabban az édesapa) is fenntartásokkal

fogadja. Talán nem véletlen, hogy majd a méhészetben találja meg az élet értelmét. Ez a munka kivonja a hétköznapi verklejtéből, és a méhek szabadsága őt is szabadságélménnyel jutalmazza.

A cselekmény életszerű, valóságalapú, tele drámai pillanatokkal. Az események és a mögöttes háttér realiztikus ábrázolása mellett kulcsfontosságú a szereplők megformálása is. Bakacsi Ernő ezúttal is egy lélektani érzékenységgel és történelmi hűséggel megírt alkotást tett elénk, melynek hőseit a való életből merítette.

Miként azt a kötet fülszövegében Kődöböcz Gábor irodalomtörténész is hangsúlyozza: „Az életregény ... eleven érzéketlenséggel és mikrorealista pontossággal tárja elénk, hogy a gonosz erők és a mostoha körülmények dacára is lehetséges a személyiség hitelével bíró, töretlen hűséggel és példás helytállással megfutott pálya. A lebilincselő történetben szereplő számtalan sztori ezáltal lesz számunkra a személyes élettényeken meszsze túlmutató, egyetemes érvényű példázat. Olyasféle parabola, amely arra int bennünket, hogy a történelemnek nevezett múlt nem mögöttünk, hanem bennünk van.”

Bakacsi Ernő: Ellenszélben, Hungarovoxx Kiadó – Budapest, 2024

FINTA ÉVA

IDŐTLEN

És felrepül az ember, mint a labda.
Nem kő, azt már megírta Ady Endre.
A földet érés ismét felhajtja,
igaz, csak annyira, hogy visszaesne.

Mély és magas között ingáz a létünk,
miként ha folyvást mozgásban lehetne,
amíg a végső vízszintesbe értünk,
s szépek leszünk, amiként Ady Endre.

Hogy játék lenne az, ami a lélek
szintjeiben megújul és feléled,
vagy küzdelem, keserves és magányos,

véreztető, halálosan időtlen,
s nem gyógyult meg, ki átélte előttem?
Vitorlázó kövek közt száll a táltos.

CSONTOS MÁRTA

VALÓSÁGOS MESÉK

EGY MESÉS VALÓSÁGBAN

Patócs Molnár János Alizka meséi című kötetéről

Patócs Molnár János és Molnár Alizka közös könyve, a *Hungarovoxx* kiadásában napvilágot látott Alizka meséi, első olvasatra is arról árulkodik, hogy egy nem mindennapi olvasmányt tartunk a kezünkben, hiszen a szerzőtárs mindössze tíz esztendő.

A nagypapa, (Tati), aki 40 évet töltött a Partiumban, ahol protestáns teológián szerzett diplomát és képzőművészeti tanulmányokat is folytatott, 1969 óta ír. 1989 óta él Szegeden, már a PhD fokozatot is Magyarországon szerezte, s elsősorban prózai írásai alapján ismerjük.

Az unokájával közösen „szerkesztett” Alizka meséi a jelenkori gyermekirodalom egy különleges darabja, egy nem hagyományos mesekönyv, amit beszélgető könyvként is jellemezhetnénk. Az ismert és „kitalált, hozzáadott” mesemotívumokkal átszótt történetek olvasásakor egy család mindennapjai is kirajzolódnak, találkozunk azokkal a problémákkal, életviteli gondokkal, melyek az olvasók mindennapjait is meghatározzák.

A hagyományos, jól ismert mesék Alizka élményeivel ötvöződnek, melyeknek következtében a történetek új tartalmat, új értelmet nyernek. Nyomon kísérhetjük egy gyermek színes fantáziavilágát, elbűvöl bennünket kreativitása, a hozzáadott mese-változatok végigkísérik a gyermek tudati fejlődését, és nem elhanyagolható, hogy az alkotási folyamatban kiemelkedő szerepe van Tatinak, az örök mesélőnek, aki folyamatos inspiráció Alizka számára.

A mesék befejezése mindig visszavisz bennünket a jelenbe, a valószínűtlen és a valóságos elemek keveredése visszazökkenti az olvasót a jelenlétebe, ahol gyermeki szemzögből kapunk képet a felnőtt társadalom aktuális problémáiról.

A mesék az aktuális élethelyzeteknek megfelelően hol esti mesék, hol nyugtató történetek, olykor ismeretbővítő leírásokkal kiegészítve. Nincsenek népmesei motívumok, démonok, boszorkányok vagy szörnyetegek, de körül vagyunk véve tündérekkel és mágikus képességekkel rendelkező állatokkal. A helyszínek sokszor valóságosak (óvoda,

Tatiék kertés háza Dorozsmán), de kitalált helyszíneken is járunk, így nem maradhat ki az Óperenciás tenger, az üveghegy, olykor törpék és óriások, mindezek azonban csak kellékek, a befejezés, a következtetések levonása minden esetben a jelenre utal, a jelenben átélt életeseményekkel kapcsolatos következtetése megerősítése, magyarázata. A kötet nagy érdeme elsősorban az, hogy bepillantathatunk a gyermeki psziché fejlődésébe és talán jobban megérthetjük, milyen változások mennek végbe egy gyermeki lélekben, a megtapasztalt pozitív élmények vagy trauma tapasztalatok nyomán.

A nagyszülők és Alizka kapcsolatának alakulását, a gyermek természetre való rácsodálkozását is nyomon követhetjük, életviteli gondokkal is szembesülünk (munkahelyi és anyagi problémák, lakóhely stb.), de a mesefűzés fonalába környezetvédelmi problémák is beszívárognak. Tati nagyon érthetően elmagyarázza, mi történik, ha az ember beavatkozik a természet rendjébe, Alizka számára is érthető, hogy az ember a természet része, nem uralkodik fölötte, hiszen akkor olyan élehetetlen helyzeteket teremt, melyekről a gépek városában vagy a műanyag városban történet eseményekből értesülünk. Persze a mesés elemek nem maradhatnak ki, hiszen a rosszal szemben mindig valami jónak kell felülkerekednie, így a törpék birodalmát meglátogató királyfi növesztő vitamint ad a királykisasszonynak, hogy elvehesse feleségül.

Mesélés közben fogalmakkal ismerkedik meg Alizka Tati magyarázatai alapján, így szerez a kislány földrajzi-geológiai ismereteket, megtudja, mire használják az automátát, hogyan kell használni a bankkártyát, milyen beszédproblémákat kezel egy logopédus, vagy hogyan működik a parkolóóra. Közben jókat derülünk Alizka megjegyzésein, és saját gyermekeink hasonló gyermeknyelvi megnyilatkozásaira gondolunk.

Tati és Alizka történeteiből természetesen a tündérek sem maradhatnak ki. Az egyik, számomra legkedvesebb mese az éjtündér látogatása az óvodában, aki teljesíti a gyermekek egy-egy kívánságát, s az olvasó számára nagyon tanulságos, mit kérnek a gyermekek, sokat megtudhatunk az otthoni családi körülményekről, és arról is, hogy milyen értékrend van bennük kialakulóban (van, aki koronát szeretne, hogy uralkodhasson, van, aki gonoszszágból bibircsókot varázsoltat társa orrára, de van, aki szeretné, hogy apukája visszatérjen hozzájuk, hogy csak néhányat említsünk). A tündér persze valóságos is egyidejűleg, a kívánságokat teljesítő felnőtt, aki alapvetően a jóra törekszik, és ezt akarja gyermekeivel is elfogadtatni.)

Bátran kijelenthetjük, hogy a kötet nemcsak gyermekeknek, hanem felnőtteknek is nagyszerű olvasmány. Sok kérdésre kaphatunk választ, másként értékelhetjük az életünkben jelenlévő problémákat, s a kötet arra is inspirálhatja a szülőket, hogy felismerjék a személyes mesemondás varázsát a tévében vagy az interneten nézhető mesékkal szemben.

Molnár Patócs János, Molnár Aliz Abigél, Alizka meséi, Hungarovoxx 2023

FÖLDESDY GABRIELLA

HEGYEK HAJLATÁN

Orosz Margit legújabb verseskötete

A szerzőnek 2013-ban jelent meg az első kötete (*Tűnődések*), a mostani sorban a nyolcadik verseskötet. Orosz Margit tevékenysége sokrétű. Az 1980-as években az *Ifjúsági Magazin* és a *Napjaink* című folyóiratokban jelentek meg versei. Bánhorvátiban tanított több mint negyven évig a helyi Kazinczy Gábor Általános Iskolában, részt vett a község irodalmi és kulturális életében, zsűrizett szavalóversenyeken, irodalmi színpad, színjátékos kör fűződik nevéhez. Rendhagyó irodalmi órákat tart mind a mai napig. A Montázs-magazin szerkesztőjeként már eddig is számos művészt mutatott be a közönségnek.

Sokat publikál, rendszeresen jelennek meg versei a *Kláris*, a *Magyar Múzsza*, a *Mura-vidék*, az *Agria*, *DunapArt Magazin*, a marosvásárhelyi *Garabontziás*, *Kelet Felől*, *A magyar katolikusok lapja* című folyóiratokban, és számos antológiában. Bánhorvát díszpolgára, a Magyar Kultúra Lovagja kitüntetés (2021) a magyar irodalom ápolása érdekében kifejtett életművéért kapta. A Németh László-díjat 2015-ben, az Országos Mécs László Irodalmi-díjat 2018-ban vehette át.

A *Hegyek hajlatán* 121 költeménye kilenc kisebb-nagyobb fejezetre oszlik. Egy-egy fejezet versei tartalmilag kapcsolódnak egymáshoz, de a tartalmi megfelelés nem szigorúan kötött. A bekerült költemények mindegyike telítve van a versek írójának pozitív kisugárzásától. Orosz Margit témái kezdettől fogva mindmáig azonosak, jól körülhatárolhatóak. Köztük is a legfontosabbak a szülőföld szeretetének, hozzá való kötődésének megvallása, hála a kapott létért, az idő múlása, a csonkítatlan természet meg-megújuló csodái, megemlékezés a költő elődökről, a családtagokhoz fűződő bensőséges viszony, hazaszeretet, s nem utolsósorban a költő feladata mindezekben.

Verse sorra-rendre vallomások, amelyek mögött ott áll a költő. Mindent megtudhunk róla, hisz állandóan szembenéz önmagával, s mikor számot vetett a saját énjén átszűrt gondolataival, hozzánk és nekünk adja át, hogy szívleljük meg, gondoljuk át, mi a teendőnk itt e földi létben, mit jelent a hazához, népünkhöz való hűség, fordulunk-e a Teremtőhöz, amikor köszönetet kell mondani, nemcsak amikor kérünk tőle valamit?

Orosz Margit a természeti jelenségekről írt költeményei sem olyanok, mint ahogy azt eddig megszoktuk. A tájleírás legtöbbször egybeolvad a szülőföld gyönyörűségével, nemcsak háttér, de élettér is a költő számára, a Bánvölgye, a Bán-patak mint helyszín ad erőt és municiót a versek megszületéséhez (*Innen üzenem*, *Mi végre*, *Lélegzet-vissza-*

fojtva, *Halkuló dal, Pirkadat, Virradat*). Továbbolvasva a kötetben, amikor a „Hazám, e völgykatlan, / hegyekbe zárt világ” verskezdő sorokhoz érünk (*Dimenzió*), már azonosítani tudjuk a lakóhellyel, amelynek további soraiban megjelenik a gyermekkor, a család, majd a megszületett unokában maga a jövő adja az újraértelmezett és valódi „szép új világ” reménységét.

Ugyanez a sajátosság mondható az istenes versekről, amelyek egyik része imádság, hol szakrális, hol profán módon (*Ima, Mondd meg, Uram, Mai Miatyánk, Az én hitem*), igazi vallomásként hatnak azok a versek, amelyek nem szólítják meg az Urat, hanem elrejtik a sorok között (*Őt dicsérem, Úrnapján*).

Tizenkét versben idézi fel az édesanyját az Anyám fényében ciklus, e költemények messze nemcsak a kötelező tiszteletet közvetítik a szülő iránt, hanem létösszegzőek is (*Anya nélkül, Lét, Tükörképem*), sőt némelyik elvezet a léten túlra, ahol anya és lánya eggyé olvadnak a szeretetben (*Örök-valóság*). Megható szépséggel vall néhány vers az életünket szebbé tevő természet megnyilvánulásairól (*Kései tavasz, Ébred az erdő, Máju-si eső, Egy nyár csodái, Nyárutó, Ősz végén, Tavaszváró szonett*), vagy arról, hogy milyen az, ha megkondul a harang (*Harang szava*), és mily fenséges a csend szerepe röpke életünkben (*Későn mondott szavak, Csönddel bélelt nap, Együtt emberül*).

Mind közt a legszebb téma a kötetben a hazáról és a költőelődökről szóló vallomások sora. Szent István királyunk erős kezének, szigorú törvényeinek hiánya íratja a költővel az óhajt, „Jöjj el, István király! / Mondd ki törvényünk: / Csak akkor van jövőnk, / Ha együtt lélegzünk.” (*Hol vagy, István király?*) És megidézi Adyt, József Attilát saját szavaikkal, azokkal a frázisokkal, amiket csak ők használtak (*Egy csillag az égen, József Attila*), s ugyanezt teszi Krúdy Gyula, Kosztolányi Dezső, Váci Mihály, Petőfi és Márai esetében is.

Nem feledkezik el saját feladatáról sem, amit az ősöktől kapott örökbe (*Nagyanyám sírjánál*), azt viszi s adja tovább saját énie kiterjesztésével. Így lesz a *Kertem fája* című vers allegorikus vallomás saját magáról, aki a derűs ifjúság után tör utat magának talán egy bölcs öregség felé, s közben megosztja velünk az isteni örökséget: életet lehel azokba, akik olvassák (*Hagyaték*).

Orosz Margit: *Hegyek hajlatán,*
Budapest, Rím Kiadó, 2024.

CSÁK GYÖNGYI

FOSZLÁS

A remény finom szálai foszladoznak,
ökörnyálként úsznak el-szét
a megzavarodott nyárban.

ÚJRA BÁBEL CSENDJE

Tavaly már vendégül láttuk székházunkban azokat a közép-európai költőket, akik a káosz, a hangos zűrzavar helyett a békét, az alkotás nyugalmas csendjét, ha úgy tetszik, Bábel csendjét tekintik költői törekvéseik áhított létállapotának. Idén ismét Magyarországon jártak, bővülő költői csoportjuk ezúttal több intézmény szervezésében mutatkozott be különböző budapesti és vidéki helyszíneken. Kerekasztal-beszélgetésük sorozatát most is nálunk kezdték, 2024. május 7-én találkoztak a Magyar Műzsa alkotóival és az érdeklődő közönséggel. A fordítók, Csisztay Gizella és Mandics György összeállításában adunk közre rövid válogatást munkáikból.

CHRISTOS KOUKIS

A REVIZIONIZMUS IGAZ JELENTÉSE

Akár hisz akár nem hisz Istenben
(a kérdés olyan kellemetlen mint a lenni vagy nem lenni)
csak az bizonyos, hogy amikor a próféta közelben halad
ahhoz a bolygóhoz, amelyik ideális távolságra van a Naptól
a kérdés egyszerre világos lesz különösen a nyugati ember számára,
aki oly szabaddá válik a szeretettől a világ sorsa elgondolásában
s a siránkozás oly szükségesnek vélt a tavasz felneveléséhez
a remény vizsgálatához, hogy elfogd a haszontalant
s a pusztításra, mint az újjászületés előfeltételére
a jóra és a rosszra, mint diagnózisra és prognózisra,
ám lehet még fordítva is

a Szfinx rejtélyes kérdésére a válasz
mától
„a mai emberfajta”

Fordította: Mandics György

Christos Koukis (1979, Athén) – Fiatalkorában internetes fórumokon tűnt fel. Hamarosan az egyik legkeresettebb költő lett, aki eredeti műveit nagyszámú interjúval, filmfelvétellel bővítette, amely a versek mellett kiterjedt a képzőművészetre is. Esszét, rövid prózát, meséket és színpadi műveket is írt.

LIUBIŢA RAICHICI

A BEAVATATLANOK

Csak a beavatatlanok képzelik, hogy egyszerű nagy költőnek lenni, például a villamos jegykezelő költők között, mert itt az első hely kétségtelenül Vasco Popáé és úgy is marad. Hogy a borivók nehezen megviselt társaságát ne is említsem, akik borokat vedelnek kútvíz helyett, nos, e zárt seregben hogyan is döntenek?

Még szülőfalumban, Belobreskán (mely csak egy apró rész Pozsezsena községben, Oravica járásban, Krassó-Szörény megyében, a temesvári szerb püspökségben és a karánsebesi ortodox román püspökségben, Közép-Európa délkeleti szegletében, Romániában, ott sem teremhet számomra babér, mert Slavomir Gvozdenovics után születtem. Nem marad más reményem, mint a szláv költőnők menedéke. De amint ennek dísztermébe lopakodtam, már láttam, nem maradt számomra üres szék Cvetajeva és Symborska között. Ezért aztán megtanakodva helyzetem majd minden őszömmel, elhatároztam – egyszer és mindenkorra –, hogy nem veszek részt többé egyetlen versenyen sem! De rögtön akadt valaki, aki ezt felfedezte, és megkaptam a költői nagydíjat nemrészvételemért. Ezzel megtört a jég és özönlenni kezdtek a díjak, címek és érdemrendek. És így tovább, meg etcetera. És e kegyelmi állapotban hirtelen megvilágosodtam, ráébredtem, hogy mit csinál az ördög, amikor nem alszik.

Ő osztja a díjakat.

Fordította: Mandics György

LiubiŢa Raichici (1962, Resica) – Bánságban született, a nyelvtudományok doktora. Több mint 20 verskötet szerzője, Krassó-Szörény megye kulturális igazgatója. 2011 óta Resicán nemzetközi költőtalálkozókat szervez. Magyarul Mandics György fordításában jelentek meg versei.

JACEK JASCZYK

AKI JÚLIUSBAN SZÜLETETT

Valószínűleg délben születtem,
vártam rád abban a percben,
amikor a Nap
az arkangyalok szájával
kimondta az eget.
A Föld sóhaját
a késlekedő vonat hozta,
abba volt burkolva
az éterek hangja, csöngése,
későn érteztél,
nem találtam azt a régiót,
amelyben jövőnk kialakult.
Aztán jöttek az egek és a földek,
melyekben minden árva felhő találkozott,
melyek felett az angyalok zengtek
a szavak határa felett.

Csillagok voltak, melyekben
rögtön megfagytak a tavak vizei
a vizek katasztrófáját idézve,
melyekből a kelta hagyomány
érintett meg bennünket, a zöld sziget
óriások útjának sugarát hordozva,
amelyet a Nap lehelt
kertjeink és rétjeink fölé.
De még itt állunk a sarokban
és teljesítjük feladatunkat,
amit senki sem mondott ki
és ír kenyerünkkel
a szürke és nyugtalan
tengerrel ablakunkban.

Fordította: Csisztay Gizella

Jacek Jasczyk – Írországbán élő lengyel költő. A helyi rádióban dolgozik, sok lengyel költővel tart kapcsolatot, a lengyel szellem őrzője.

GEORGE VIGDOR

EGYSZERŰ VERS A SZERELEMÉRŐL

Akár a sors szekere elé
 befogott gebe, húztam az időt,
 hogy elhagyjam a tehetetlenség zéró kilométerkövét.
 A sors szabaddá tett útjain eltévedve,
 az elmulasztott életektől sárosan,
 a remény áldott gödrében találtam rád.
 Az elveszett esélyek mocsarában
 egymásra támaszkodtunk,
 és égi ölelésünkkel kirántottuk
 egymást az enyészet spiráljából.
 Fénybe emelve, elköteleződve
 a tiszta érzelmnek,
 szabadultunk ki a beletörődés járomából,
 elhagyva a lecsupaszított lelkek útját.
 Egyesülve, összeolvadva, isteni harmóniában
 szökdécseltünk az odaadás éteri ormain,
 megírva az egyszerű verset a szerelemről
 a hallgatás fenséges szavaival.
 A beteljesülés kozmikus hallgatása.

SZERGEJ PANTSIREV

ÁBÉCÉ

Ezek a betűk a nedves homokban
Többet mondanak, mint a régi könyvek.
A kirabolt könyvtárakból kitepték,
Melyek a város sűrűjébe merülnek.
A nyirkos levegő megszorult a marokban,
Te hordod gondolatban, mert könnyebb,
Az új kegyetlen multságok terhét.
Semmi sem egyszerűbb istenünknek.

A tenyéren minden csak díszítés,
Nem ígér halált, nincs boldog holnap,
A sors megunt öreg hieroglifája,
Nyom a sok veszteség és sértés
Mind, amire megáll a tekintet és
Központja a láthatatlan hatalomnak.
Döntésekhez, amelyek szavára
Megalkottatott, mint fájás, az ábécé.

Elovasd, olvasd el, mind olvasd,
Ítélet, amit a kőben rejtettek el,
Jóslat, üvegcserepekre maratott
Név, a csillagok káoszába törtek
És az ősi mozgásban áll: torlasz,
Észrevesz, hogy mi lett a versekkel,
Mint az asztal síkján elhagyott,
A láthatatlan felhőkből hullt könnycsepp.

Szergej Pantsirev – Moszkvában született, Budapesten él. Az intellektuális költők közé tartozik. Mint az orosz irodalom sok jeles képviselője, nem a nyelvi lecsupaszítás, az egyszerűsítés, hanem a sokszólamúság és belső gazdagítás híve, feltételezi az olvasó aktív közreműködését.

TATJÁNA ZSITKOVA

A SZÍNÉSZNŐ

Egyszer korán, egyszer gyorsan,
Végül a teljes csak kész lett.
Élet kupacát száz sorsban
E színen, színész, átélted.

Finoman, mint selymet fogdosd,
Tekercset ír érzékáram.
Sír az asszony, nem túl hangos,
A szuffiták pompájában.

Hó fújt át a szíven egykor,
A lelken át s bőrön, ha van.
Csak remény volt a gyermekkor,
Elmenni még, ne küldj, Uram!

Fecske fészket rak sorjában,
Fülemüle torka edzett.
De mi az a Menny kapujában,
Miért nevünkre emlékeznek?

Fordította: Mandics György

Tatjana Zsitkova – Rigában élő, lettországi orosz költő. Az országban a lettek körülbelül annyian vannak, mint az ott élő oroszok, a lettek a szovjet elnyomást emlegetik keserűen, az oroszok a mai kirekesztettséget és jogfosztásukat. Szomorú, hogy mindkét megállapítás valós.

SÁNTHA ATTILA
A NÉMA KOVÁCS

Dénes ük- vagy szépapám néma volt,
hallani hallott, de nem tudott beszélni.

Egyszer felesége, ki talán Bardócz-leány volt,
hátrament a kovácműhelybe,
hogy édes-kedves uram, mit főzök neked.
Ük- vagy szépapám hiába mutogatta,
hogy ő legszívesebben madártej-et enne
desszertnek, igaz, ezt a szót még nem használták,
de amúgy is néma volt.
Hosszas beszélgetés után Dénes elunta a dolgot
s egy marék pecenek szaga-et adott feleségének:
na, ebből főzz levest, asszony,
biztosan sikerül.

A Bardócz-leány pedig bement a házba,
murkot, petrezselymet, karalábét
tett a vízbe, egy tyúkot is levágott
s ebből készített pecenek-levest.

Finom volt, jó volt, ük- vagy szépapám
azóta is mutogatta lányainak:
„Fiaim, látjátok, egy kis akarattal
minden sikerül.”

TRAIAN POP TRAIAN

TILTAKOZÓ NYILATKOZAT

ő felolvassa a tiltakozó jegyzéket
nem tudja miért de megengedik

a nő felolvassa (ugyanazt) a jegyzéket
nem tudja hogy de megengedik

ő aláírná ugyanazon jegyzéket
nem tudja miért de már nem engedik

a nő is akarná
de hiába elkésett
ő még az
élőkhöz tartozik

Fordította: Mandics György

Traian Pop Traian (1952, Brassó) – Temesváron végezte műegyetemi tanulmányait. Tevékenyen részt vett a diákok művelődési csoportjaiban. Gyakran került összeütközésbe a cenzúrával. 1990-ben Németországba emigrált, Ludwigsburgban telepedett le, jól működő könyvkiadót hozott létre Pop Verlag néven. A kiadó negyedévi vers- és versrecenziós kiadványa a Matrix és a Bawülon.

FOLYÓIRATSZÁMUNK SZERZŐI

Balázs F. Attila (1954, Marosvásárhely) – költő. 1990-ben Pozsonyban telepedett le, ahol szerkesztő volt több lapnál, és a Madách Kiadó menedzsere. 1999 és 2001 között a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának az elnöki tisztjét töltötte be. 1994-ben létrehozta az AB-ART Kiadót, amely 25 év alatt közel 900 címet adott ki. Többek között a párizsi Európai Tudományos és Művészeti Akadémia, a magyar és a román írószövetségek, valamint a Magyar PEN Club tagja. Rangos irodalmi díjakat kapott világszerte. 25 nyelvre fordították.

Bánfai Zsolt (1965, Mohács) költő. – A budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Társadalomtudományi Karának Idegennyelvi Tanszékén szerzett német nyelv és irodalom szakos tanári diplomát. Német nyelvtanár, fordító, az Art'úr Irodalmi Kávéház kortárs költészet rovatának szerkesztője. Első kötete a Terra címet viseli (Cédrus Művészeti Alapítvány, 2023). Prágai Tamás-díj (2023).

Benke László (1943, Újvárfalva) – költő, író. A Hét Krajcár Kiadó vezetője, a Magyar Írószövetség tagja.

Büki Attila (1948, Szombathely) – költő, író, újságíró, képzőművész. Tagja a Magyar Írók Egyesületének, az Érdi X-ART Képzőművészeti Egyesületnek, a stockholmi Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesületnek, a Magyar Újságírók Közösségének, a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Létrehozója a büki és ócsai művésztelepnek. Alapító tagja az érdi és a bábolnai művésztelepnek. Lapok szerkesztője, legutóbb a Duna-part című irodalmi, kulturális és társadalmi folyóirat főszerkesztője. Több mint húsz könyve jelent meg, legutóbb A mi időnk című drámakötete. Érden él. A Magyar Nemzeti Írószövetség alapító tagja.

Czinege Edit (Lakitelek) – tanár, újságíró, keramikus. 1972-ben kezdett dolgozni Lakiteleken könyvtárosként. Népművelés-könyvtár szakon végzett, majd rajztanári diplomát szerzett. Több évtizedes tanári pályafutása a Tiszakécskei Református Iskolához kötődik. Elvégezte a MŰK újságíró iskoláját, és több mint húsz éve szerkeszti a Lakiteleki Újságot.

Cs. Varga István (1946, Kapuvár) – irodalomtörténész, kritikus, az ELTE habilitált professzora. 35 megjelent könyvet szerkesztett és lektorált. Tanulmányokat publikált német, orosz és angol nyelven. Tagja – többek között – a Magyar Írószövetségnek, a Magyar Katolikus Újságíró Szövetségnek és a Magyar Hungarológiai Társaságnak. A Németh László Társaság alapító titkára. Egerben él. József Attila-díjas.

Csák Gyöngyi (1950, Kiszvászár) – költő, novellista, drámaíró. Kaposváron tanított, nyugdíjba vonulása-

ig igazgatóhelyettesként dolgozott. Versei, novellái és drámái számos folyóiratban jelennek meg. 2010-14 között rendszeresen szerepelt a Fúzió Rádió irodalmi műsoraiban. Tagja a Magyar Írószövetségnek. Legutóbbi kötete: Futókor (2020). Kőbányán él.

Csisztay Gizella (1947, Budapest) – tanár, polonista, műfordító. Felsőfokú tanulmányait Lengyelországban végezte. Pályája során sok írással, műfordítással, előadással gazdagította a magyar–lengyel kulturális kapcsolatokat. Szerelmem, Varsó című, Kerényi Gráciáról írt monográfiájának lengyel nyelvű változatát is elkészítette. Számos kortárs lengyel szerző művét fordította és fordítja folyamatosan magyarra.

Csontos Márta (1951, Győr) – tanár, költő, közíró, irodalomtörténész. Tagja a Magyar Írószövetségnek, a Szegedi Írók Társaságának, az Erdélyi Magyar Írók Ligájának és a Vörösmarty Társaságnak. Mértékadó folyóiratokban publikál verseket, recenziókat és tanulmányokat. Legújabb kötetei: Látószögek (2018), „Zászló a szélben”, Transzcendencia és küldetéstudat Reményik Sándor költészetében (2020), Carpe diem-kisérletek, versek (2021), Futómadártávtal (2023). Sándorfalván él.

Fazekas Imre Pál (1930, Budapest) – költő. Filozófiából és gazdaságtanból szerzett egyetemi oklevelet. Első önálló kötete 2001-ben jelent meg Az ember szabású emberiségért címmel. A Liszt Ferenc születésnek 200. évfordulójára kiírt országos verspályázaton első helyezést ért el. 2012-ben az Irodalmi Rádió legjobb szerzőjévé választották. Dunaújvárosban él.

Finta Éva (1954, Beregszász) – József Attila-díjas költő. Volt kirakatrendező, tíz évig foglalkozott képzőművészettel, festéssel és grafikával. Tizenegy évet töltött a felsőoktatásban (sárospataki tanítóképző), nyugdíjazásáig. 12 önálló kötete jelent meg. Legújabb könyvét 2021-ben a Magyar Napló adta ki Noé bárkáján rózsátó címmel. 1990 óta a Magyar Írószövetség tagja. Sárospatakon él.

Földesdy Gabriella – irodalomtörténész, színház-történész. Az ELTE Bölcsészkarán magyar–könyvtár szakot végzett, 1986-ban színház-történetből doktorált. Egykoron Bácskában éltek címmel 2012-ben jelent meg család-története, 2016-ban pedig a Herceg Ferenc kalauz (monográfia). Színházi kritikái 2014-től jelennek meg folyamatosan. Ennek összegzéseként Öt év színikritikái 2014–2019 címmel adta ki újabb kötetét. Tanulmányai középpontjában Csiky Gergely, Herceg Ferenc, Madách Imre, Ambrus Zoltán és Bánffy Miklós áll. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek.

Jobbágy Éva (1954, Dorog) – író, újságíró. A Tormay Cécile Kör alapítója és fő szervezője. Több tanulmányt írt a méltatlanul mellőzött írónőről, akinek

tárgyi és szellemi értékeit igyekszik megmenteni. Évtizedek óta részt vesz a Katolikus Újságírók Szövetségének munkájában. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Jóna Dávid (1968, Budapest) – költő, író. Tizenhét évig tanított a zsámbéki főiskolán. Médiananár, újságíró, operatőr. Az Art'húr című kulturális, művészeti lap alapítója, a facebookon az Art'húr Irodalmi Kávéház főszerkesztője. Biatorbágyon él.

Kapitány Gábor (1948, Budapest) író, költő, kulturális antropológus, Széchenyi-díjas társadalomkutató, az MTA doktora, a MOME egyetemi magántanára. Feleségével, Kapitány Ágnessel közösen több mint harminc tudományos könyvet, többszáz cikket publikáltak magyar, illetve angol, francia, német, lengyel nyelven. Az ELTE-n és a MOME-n diákok generációit oktatták, oktatják. Eddig megjelent szépirodalmi kötetek: Próza: Tizenkét evangélium (2002), Álommalom (2014), Mozart d-moll zongoraverseny (2017) A nagy-nagy háború (2019), Három triptichon(2023) Verskötetek: Hótiúznézó (2013), Burokversek (2017), Karének szólóban (2024). A prózakötetek többsége a Gondolat, a verskötetek a Napkút/ Cédrus kiadónál jelentek meg.

Kardos M. Zsöte – író, költő, szerkesztő, 1949-ben született. Költeményei elsőként nyomtatott formában, irodalmi magazinokban, folyóiratokban jelentek meg. Négy önálló kötete van, emellett számos antológiában szerepelt. Az Art'húr Irodalmi Kávéház rovatvezető szerkesztőjeként végzett munkájáért 2017-ben Art'húr-díjjal jutalmazták.

Kerecsényi Éva – költő. Győrben él, olasztanárként és asztrológusként dolgozik. Versei folyamatosan jelennek meg különböző internetes irodalmi portálokon. Tagja a Győri Író Alkotók Klubjának, az Art'húr Irodalmi Kávéház szerkesztője. Art'húr, valamint Cserhát irodalmi díjakban is részesült. 2016-ban Felhőtánc, 2017-ben Lélekfutam címmel jelent meg kötete, 2019-es Győri Könyvszalonon debütálhatott Mohácsi Attila színművésszel közösen készített „ÉrÉ-Sek és sugallatok” című hangoskönyve. 2022-ben jelent meg a Fényhozó című kötete.

Kozák Mari – költő, nyugdíjas tanító. Több kötete jelent meg, emellett antológiákban publikál. Néhány éve megkapta Debrecen a Pro Cultura díját. Az Art'húr Irodalmi Kávéház internetes portál szerkesztője, kiváló munkájáért Art'húr-díjban részesült. Állandó tagja a Debreceni Nagyerdőért Egyesület által meghirdetett, vers, mese próza, pályázat zsűrijének.

Lencsés Károly (1976, Nyíregyháza) – költő, író. Rendszeresen publikál a hazai irodalmi folyóiratokban, és számos tengerentúli orgánumban is közölte lefordított írásait. Versei több antológiában szerepelnek. Legutóbbi verseskötetei: Karcok (2022), A-tól V-ig (2023). Túl az életem című novelláskötete tavaly jelent meg. 2023-ban költői munkásságát Dugonics András Irodalmi Díjjal ismerték el.

Lengyel János (1973, Beregszász) – történész, író, újságíró, publicista. A Magyar Írószövetség, a Magyar Pen Club tagja, a Magyar Újságírók Közössége elnökségének tagja, Az Art'húr Irodalmi Kávéház szerkesztője, a Kárpátalja hetilap rovatvezetője. 2014-ben megkapta a „Nemzeti Újságírást” kitüntetés bronz keresztjét. 13 kötete jelent meg. A két utolsó Egy nap Velencében című novelláskötet, valamint Elgyönyört élet című verseskötet 2023-ban jelent meg. Budapesten él.

M. Fehérvári Judit (1962, Debrecen) – magyar-történelem szakos középiskolai tanár, szakvizsgázott tánc- és drámapedagógus, történész, író, költő. Az utóbbi hét esztendőben Uppsalában tanított magyar irodalmat. Számos folyóiratban publikál, jelenleg 12. önálló kötete kiadás alatt áll.

Magyary Hunor (1967, Püspökladány) – író, újságíró, sajtószerkesztő. Eredeti neve Marjai László. Verset, mesét, elbeszélést, regényt ír. Eddig 13 könyve jelent meg. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Mandics György (Temesvár, 1943. január 4. –) József Attila-díjas magyar tanár, költő, író, újságíró, esszéíró. Felesége M. Veress Zsuzsanna (1946–1991) is író volt. 2007. április 19-től újra nős, felesége Mandicsné Csizstay Gizella. Versekkel tűnt fel Vitorla-ének (1967) és az Egy szelet fény (1967) című antológiákban. Regénytrilógiában dolgozta fel az 1989-es temesvári forradalom résztvevőjeként szerzett élményeit. József Attila-díj (2020), Herczeg Ferenc-díj (2022), a Magyar Érdemrend lovagkeresztje (2023).

Mártonfi Benke Márta (1958, Kunszentmárton) – festő, művészeti író. A Magyar Újságírók Közössége művészeti tagozatának vezetője, a Magyar Múza képzőművészeti rovatát szerkeszti. Rendszeresen vesz részt egyéni és csoportos kiállításokon, a Vésárhelyi Őszi Tárlaton többször szerepelt képeivel. Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas. Kunszentmártonban él.

Mihályi Molnár László (1953, Rimaszombat) – tanár, költő, publicista, művelődésszervező. 2002-től a kassai magyar tanítási nyelvű ipariskola tanára. Közél ötven éve ír verseket és tanulmányokat, amelyek antológiákban és három verseskötetében jelentek meg. A szlovákiai Sepsiben él.

N. Kovács Zita – művészettörténész, főmuzeológus, a bajai Türr István Múzeum igazgatója. Szakterülete a 19-20. századi és kortárs Bács-Kiskun megyei képzőművészet. Tudományos publikációi Bács-Kiskun megye képző- és iparművészetéhez, az 1930–40-es évek magyar műgyűjtésének történetéhez, a kortárs magyar képzőművészetéhez, Nagy István, Thorma János és Berki Viola művészetéhez kapcsolódnak. Tudományos tevékenysége mellett a közművelődés és a múzeumpedagógia terén is rendkívül aktív: országos és nemzetközi képzőművészeti tárlatok, múzeumpedagógiai programok szervezése kötődik nevéhez. Baj

város kultúrájáért kitüntetett díjjal 2015-ben ismerték el tevékenységét.

Oláh András (1950, Hajdúnánás) – költő, író, tanár. Mátészalkán középiskolában tanít. Versei, tanulmányai, esszéi az ország szinte minden folyóiratában megjelennek: Alföld, Kortárs, Magyar Napló, Hítel, stb. A Partium című folyóirat főszerkesztője. Ratkó József-díjas, Ady Endre-díjas alkotó. Tagja a Magyar Írószövetségnek. Mátészalkán él.

P. Pálffy Julianna költő, az Art'húr Irodalmi Kávézó című internetes portál szerkesztője. A Literatura-Túra Kiadó 2020-ban jelentette meg a verseket és novellákat tartalmazó Kötődéseim című könyvét. Budapesten él.

Péter Erika – költő, író. 2004-ben jelentek meg első művei. Felgőtteknek és gyermekeknek egyaránt ír. Számos irodalmi folyóiratban, antológiában, valamint gyermekmagazinokban olvashatók versei, prózái. Több kötete jelent meg. Békéscsabán él.

Radnai István (1939) – költő, novellista. Írásai rangos folyóiratokban folyamatosan jelennek meg. Több mint tíz verseskötetet publikált. Tagja a Magyar Írószövetségnek, a Magyar Kultúráért kitüntetés birtokosa.

Sipos Endre (Békéscsaba, 1951) – festőművész, tanár, művészettfilozófus. A Trianoni Szemle szerkesztőbizottságának a tagja. Zvezetője a Fővárosi Festő és Képzépitő Stúdiónak, aktív résztvevője a Magyar Festészet Napja rendezvényeknek. Legutóbbi könyvei: A festészeti műelemzés alapkérdései, A hazugság stációi.

Szabó S. András – író, költő, újságíró, tanár. A Budapesti Corvinus Egyetemen tanít. Tanulmányai, esszéi országos lapokban jelennek meg. Verseit és prózái írásait már közölte a Magyar Múza folyóirat is. Tagja a MÚK-nak és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Szafián Zsuzsanna (1948, Békés) – költő, író, tanár. Tanári végzettségét Budapesten és Szegeden szerezte, az írás gyermekkorra óta része életének. Az 1990-es évek óta rendszeresen publikál. 2004-ben a Tiszánál című versével 3. díjat nyert Szeged város pályázatán. Rövid prózái írásai főként az Accordia Kiadó antológiáiban jelentek meg. Három önálló kötetel rendelkezik, az utóbbi Janus-arcok címmel 2022-ben jelent meg. Jelenleg Szegeden él.

Szentjános Csaba (1965, Budapest) – költő. Rendszeresen publikál irodalmi folyóiratokban. Budapesten él. Az Art'húr irodalmi Kávéház egyik szerkesztője. Első kötetét, a Fialat Írók Szövetsége adta ki, Vers a versben címmel.

Szöllősy Tibor (1940, Borzsova) – író, orvos-idegyógyász, közíró, helytörténész. A Kárpátaljai Hírmondó című folyóirat szerkesztőbizottságának tagja. Többkötetes szerző, a Magyar Írószövetség tagja. Orvosként járt a csernobili katasztrófa helyszínén, visszaemlékezéseit könyvben örökítette meg A kigyó önmagába mar címmel. De nem áll tőle távol a humor

sem, legjobb történeteit, aforizmaíát, humoreszkjeit a Megér egy mosolyt című kötetben gyűjtötte össze. Nyírmadán él.

Szuromi Rita (1971, Eger) – újságíró, történész, tanár. Történelemtanári, népművelői diplomáját 1994-ben kapta az Eszterházy Károly Főiskolán, majd ugyanitt 2017-ben okleveles történészi, 2022-ben PhD fokozatot szerzett. Húsz évig dolgozott a megyei napilapnál újságíróként, ez idő alatt több önálló monográfiát, tanulmány- és riportkötetet írt. Tárcaíát, novelláit a megyei lap rendszeresen közölte. Történészként kutatási területe a 19-20. századi társadalomtörténet és nemességkutatás.

Szúk Balázs (1960, Eger) – költő, tanár, média-szakember. 2001–2005 között az egri főiskola adjunktusa videó és tv szakirányon. Filmklubvezető, fesztiválok szervezője. A diszpolgar.hu munkatársa. Tanulmányai, versei, prózái írásai hazai és romániai folyóiratokban, lapokban, antológiákban jelennek meg.

Tornai Xénia (1968, Budapest) – tanár, költő. Az ELTE magyar-angol szakán szerzett középiskolai tanári diplomát. 2020 februárja óta foglalkozik költészettel. Versei jelentek meg a Napút Online folyóiratban, a Magyar Múzsában, a Klárisban, az Agriában, a Fövenyben, valamint több antológiában (Karácsonyi pillanatok, Lélekmozsaik, Magánkozmosz, A Hetedik, Krúdy és Kláris Antológia). A veresegyházi Hagyomány és lendület 2021 címmel meghirdetett irodalmi pályázat első helyezetteje, a Napút Kortárs irodalmi alkotások pályázatában a vers kategória kiemelt szerzője 2022-ben és 2023-ban. Verseskötetei: „A Minden-ség húrjai” (2022, Rím Könyvkiadó), „Ideát” (2024, Cédrus Művészeti Alapítvány). Budapesten él.

Turbók Attila (1943, Budapest) – költő, újságíró, szerkesztő. Az ELTE bölcsészettudományi karán végzett 1975-ben. Az Ifjúsági Magazin irodalmi szerkesztője volt, dolgozott a Fialat Művészek Klubjában, kulturális szervezőként a Zenekadémián, a művelődési ház igazgatójaként Leányfalun. 1980-tól húsz éven át egy börtönügyi szakfolyóirat és a Börtönújság című hetilap szerkesztője. Hat verseskötete jelent meg. Budapesten él. A Magyar Nemzeti Írószövetség alapító tagja.

Urbán Gyula (1938, Székesfehérvár) – író, költő, bábrendező. 1963-ban végzett a prágai Károly Egyetem rendező-dramaturg szakán. 1963-1992 között az Állami Bábszínház rendezője volt. 1969 óta a Magyar Rádióinak író és rendez gyermekdarabokat. 1992-től a Budapest Bábszínház rendezője. Legutóbbi verseskötetei: Kolumbusz utolsó utazása, Úrvacsora. Kitüntetései: Magyar Köztársasági Érdemkereszt (1998), Séd Teréz gyűrü (2013).

Ványai Fehér József (1959, Dévaványa) – író, költő. A 80-as évek vége óta szerepel folyóiratokban. A Magyar Írószövetség tagja. A Magyar Napló szociográfiái pályázatának (Önképünk az ezredfordulón) és a PoLíSz Csengey-pályázatának díjazottja.

N. KOVÁCS ZITA

Az ismeretlen mélységében

Ghyczy György festői világa*

„Nézz meg egy kődarabot, egy kalapácsot, egy bokrot, egy paripát, egy embert: mindegyik keletkezett, pusztuló, határolt, egyéni, külön-lévő. De közös lényegük, a létezés, nem pusztuló, nem határolt, nem egyéni, nem külön-lévő. A létezés mindenben azonos.

A sokféle keletkező és pusztuló alakzat: ez az élet. Az örök egymásután, melynek minden alakzat csak egy-egy állomása: ez a létezés.

Az ember az egyetlen, aki a változóban a névvel-rögzíthetőt keresi: értelme van.

Az ember az egyetlen, aki önmagában az egyéni és feltételes dolgok alá, a közös és feltétlen létezésig ás: lelke van.”

Weöres Sándor:

A teljesség felé. A létezés

Ghyczy György (Fotó: Baksai József)

Ghyczy György lelkével, lelkének lenyomataival 2024 tavaszán a Bácskai Művelődési Központ kiállítóterében találkozhatunk. A művész hitvallása szerint alkotásaival megpróbálja megfogalmazni azt az utat, amely az övé, s amely a gondolkodó művészek útja. Számára a művészetnek az életre azonnali hatást tevő jelenségnek kell lennie, ami nem azért hatásos, mert tudományos analízisek és értékkutatások eredményeit integrálja, vagy egyszerűen racionális érveket

* A bajai Bácskai Művelődési Központban, 2024 márciusában megrendezett Ghyczy György kiállítás megnyitójának szerkesztett változata

használ (hol is találánk meg őket?), hanem mert egy erőteljesen önmaga által közvetített atmoszférával rendelkezik, ami az oksági kapcsolatokkal és az objektív e világi törvényekkel, valamint az anyagival is szemben áll. Ez az attitűd teszi nyilvánvalóvá számunkra, hogy a művész nem ért egyet a művészet 21. századi halálának vagy megszűnésének gondolatával.

De miért is beszélek a művészet halálának kérdéséről? Pontosabban fogalmazva az alkotás és a néző, a befogadó közötti kapcsolat, tehát a mű befogadásának, megértésének problémáiról, okairól, a 'mit ábrázol a kép?' kérdéséről. Álljunk meg egy percre, és gondolkodjunk el

a gondolkodó művész és a kiállítást látogató gondolkodók közötti párbeszéd egyik leggyakoribb kérdésén: hogyan kell a kortárs művészethez közel hajolnunk, hogy értsük,

hogyan lássuk helyét a modern művészet történetében? Vajon az általunk megszokott formában összeillik-e még a művészet (úgy, ahogy azt eddig megszoktuk) és a róla szóló művészettörténet? A művészettörténet végén persze nem azt kell értenünk, hogy a művészet tényleg a végpontjához érkezett volna el, hanem inkább azt a felismerést jelenti, hogy a művészetben éppúgy, mint annak történetében a megfogalmazások módjában talán kimerülni látszik a folytonosságnak az a tradíciója, amely a modernnek fellépése óta élt, és mindannyiunk számára jól ismert formák kánonjává vált.

Gazdag föld (akril, vászon, 100x100 cm)

Az égbolt, és ami alatta van (akril, vászon, 70x70 cm)

Annak idején úgy szólt a tézis, hogy a művészettörténetből, amelynek belső logikáját nagy előszeretettel szokták a mindenkori korstílushoz vagy annak változásaihoz idomítani, eltűnőfélben van az éltető cél. És nemcsak eltűnőfélben van, de hiányzik a lényeg is: hiányoznak az abszolútumok, szinte mindnyájan csak egy folyamat részeivé váltunk. Feloszlóban van az a kulturális és társadalmi környezet, az a keret, amelyhez a kép, a művészet tartozik. A 19. században a művészeti tendenciák, elvek körül még oly sok izgalmas és vére menő vita alakult ki, amelyek a 20. században elvesztették az életüket, és a művészet befogadói, értelmezői és megértői az egyetlen kötelező érvényű művészettörténetet is egyre több különböző fajta művészettörténeti koncepcióval helyettesítik, s ezek módszereiket tekintve ugyanúgy elférnek egy gyékényen, mint amilyen békésen a kortárs művészeti irányok is megférnek ma egymás mellett.

Történelmi csónakok (akril, vászon, 80x80 cm)

A művészek szakítottak azzal a lineáris jellegű történelem-felfogással, amely arra kényszerítette eddig őket, hogy a művészettörténetet mintegy „továbbírják” a jövőbe, s ezzel egyidejűleg kérlelhetetlen harcot folytassanak a művészet eddig megszületett formái ellen is. Megszabadultak mindattól a példaképtől és ellenségképzettől, amit eddig a művészettörténet játékszabályai írtak elő a számukra, s otthagyták azokat a régi műfajokat vagy kifejezési eszközöket is, amelyekben a játékszabályok egyúttal a haladás irányát is mindig megjelölték, és ezzel mozgásban tartották az eseményeket. A művészetet interpretáló szakemberek felhagytak azzal, hogy tovább írják a régi értelemben vett művészettörténetet, és a művészek is szakítottak azzal, hogy műveikkel egy ilyen fajta művészettörténetbe illeszkedjenek.

Történelmi anizs 2023 (akril, vászon, 70x70 cm)

Így érkezünk el ahhoz a pillanathoz, amikor a régi darabban felcsendül a szünetre invitáló jel, s ahonnan visszatérve észrevesszük, hogy már nem a régit, hanem egy új darabot játszanak, amelyet azonban a közönség a régi műsorfüzettel

a kezében próbál nyomon követni – és ért szükségszerűen félre. Tegyük le kezünkől ezt a régi műsorfüzetet, ne higgyük el, hogy a művészet halott, és nézzünk Ghyczy György alkotásai között a saját szemünkkel körbe!

Ghyczy György alkotásai, belső tájképei, gondolatainak sajátos szabásmintái, formai feszültségei, az üres és csendes terek, a megformált jelkombinációk, a hömpölygő színfolyamok, a pozitív és

negatív, a kitérés és a depresszió, a véletlen és a rend, a szabadság és az ellenőrzés, a zuhanás és a repülés ellentéteiben gyökereznek. Munkái emlékezetünkbe idéznek szétmálló történelmi városfalakat, épületek romjait, parasztházak oldalát, piramisok köveit, az asszír és egyiptomi piktogramok eltűnő jeleit, amelyek elutasítanak minden észszerű magyarázatot, mégis felidéznek a valamikor lehetséges életek valóságát. Más képek elvesztett kontinenseket, elpusztult erődítmények alapfalait, krátereket, a föld felett futó szélben formálódó homokdűnéket „alakítanak”.

A látvány ellenére nem metafizikai értelmű, hanem nagyon is földi képek ezek, amelyek azonban visszacsalogatnak bennünket a gondviselés láthatatlan régióiba, sorsunk, az ember létezésének korábbi szakaszaiba. Intenzív, szuggesztív, vastag, de finom és

Égi létra (akril, vegyes, vászon, 70x70cm)

Az idő fontos (olaj, vászon, 60x90 cm)

erős színekkel átsugárzott felületei bizonytalanra teszik a jelen idő használatát velük kapcsolatban: festői történései archaikusak, melankóliájuk mai. Távolságtartó a méltóság és a komorság, ami a közegük, mégis pozitív ellenanyagokat bocsátanak ki a megfoghatatlanul határtalan, az embert elbizonytalanító univerzum, a magfúzió, a géntechnológia, a futurologiai projektek virtuális rögtönzéseivel szemben. Ghyczy György múltba mutató, de nem a múltba forduló ellenképet teremt, a gondolkodó és érzelmes ember acsarkodásaként a nyughatatlan high-tech eufóriával és a jelentéktelenségek özönvizével szemben.

Ghyczy György festésmódja lendületes, szenvedélyes, gesztusai néhol zaklatottak, néhol méltóságteljesen, nyugodtan hömpölygők, a képzelőerő gazdagsága kiemeli munkáit a kortárs festészet impulzusai alól. Ecsetkezelésének szenvedélyéből nem feltétlenül következik, hogy formarobbanásai, metszetei és színei kizárólag amorf alakzatokhoz, formákhoz vezetnek. Munkái jellegzetes középúton maradnak az absztrakció és az objektivitás jegyében tájakat, néhol szereplőket (eseményeket) és a valóság viszonyait leképező módszerek között. A szubjektív összefüggéseket sokkal erőteljesebben jelzi tájképeiben, mint grafikai lapjain.

Az ég felé (akril, vászon 100x100 cm)

Ghyczy György tus- és akvarellmunkáiban, vegyes technikával készült papírlapjain orientációja azon az észszerű felismerésen alapul, hogy a művész feladata a pusztai viszonyok, a számítások és tervezhetőség határait átlépni, és ebben a törekvésében a romantika, a szimbolizmus és a szürrealizmus is segítségére vannak. Munkái Baudelaire gondolatait juttatják eszünkbe: „...az ismeretlen mélységében megtalálod az újat.” De az új és a történeti érték elválaszthatatlanságának Motherwell-i gondolata is megjelenik lapjain: „egységes testbe tömöríteni a múltat mindazzal, amit csak a jelenben ragadhatunk meg.”

Vonalas, improvizációs munkáiban a dekoratív síkfestészet hagyományait követi: szintetizálja a költői eredetiséget a váratlan képzettársításokkal, nagy erejű, szuggesztív jelekben, piktogramokban egyesíti gondolatait és asszociációit, úgy, hogy az illuzionizmusnak nyomát sem lehet felfedezni. A szerkezetet jelző vonalak, a nagyobb összefüggéseket (hálózatot) sejtető vékony tusrajzok és az egymástól jól elkülönülő színmezők esztétikai kérdéseket is felvetnek. A művész a festést mint folyamatot tekintette részben a jelentésnek magának – hiszen az eszköz is üzenet.

Az élet nem adja fel (akril, vegyes, vászon, 60x90 cm)

Megkerülhetetlen minőségű rétegei alkotásainak a jelképiség, a síkszerűség, az érzékiség, a spontaneitás, a biomorfizmus és az absztrakciós készség. A történeti idő mélységében feltáruló, emlékekkel és képzetársításokkal, de valóságos tudással is alátámasztott víziókat rögzít munkáiban.

Ghyczy György tájképeiben valamiféle hagyományos értelemben vett esztétikai programot kísérel meg teremteni. Sűrű, olykor reliefszerű élénk festékanyaga, színformái átlépik a festmény vásznának geometrikus határait, alkotásai olykor folytatódnak egy másik munkában. Geometrikus és spontán tájképei párbeszédet folytatnak, történeteket mesélnek el a meghatározatlan hátterekkel, szabálytalan karakterűek, végtelenek, mint a gondolat, de nem formátlanok. Néhány festménynek a címében is ez olvasható: *Égi létra, Vörös fal előtt, Forgok az áramlásban*.

Legalább kétértelmű, szimbolikus kompozíciókat hoz létre, amelyek tájképi, életképi benyomást éppen úgy keltenek, mint azt az érzést, hogy az átváltozások folyamatában egyszerre emberi alakokról is, vagy más figurációról is szó van. Kis gnómok, apró idolk, démonok, állatok alakulnak át tájakká, és vissza, mint a *Hullám, Az idő fontos, Rabok az ég felé* című munkáiban. De

Lépésként (akril, vegyes, vászon, 80x80 cm)

Vörös ablakom (akril, vászon, 100x100 cm)

énekek alkotásaiban az olyan elfelejtett dolgok emlékképei is, amiknek általában nem tulajdonít az ember nagy jelentőséget. Az asszociációk felismerésekor a néző pillantása egyszer csak mozgékonyra válik, ugrál egyik látványról a másikra, másodpercenként ezerszer cikáz közöttük fel és le, jobbra és balra, indul és megáll. Közben pedig adatokat gyűjt. Tekintetünk szinte szövetet sző a kép előtt. Valamiféle szőnyeg jön így létre, amelyben kapcsolódni tudnak a legképtelenebb adatok is. Ghyczy György festményei mintha a valóság és az álom, a gyakorlati és a spirituális cselekvés közé kifeszített vászonként működnének,

felhasznált jelek következetesen két- (vagy több) értelműek. Ennek megfelelően ezek a munkák közvetítő feladatot is szolgálnak az objektív tárgyszemlélet és az absztrakció között. Több értelemben használható fantasztikus valóságát a hit és a misztikum területén kívül építette fel, és csak amint afféle kommentátor állapítja meg róla, hogy benne az anyagiség mágikus csodái találhatóak meg. És ez Ghyczy György számára a világ maga, az igazi természet: a személyes és kollektív, társadalmi és természetes részleteivel együtt. Alkot, mint egy primitív varázsló, aki igénybe veszi a technikai, kémiai tudományok fejlett termékeit is annak érdekében, hogy atavisztikus varázsszertartásai sikerüljenek, és mint aki azt hirdeti, hogy a műalkotásnak semmi dolga a szemmel, de az elmével annál inkább.

Hogy keretbe zárjuk a kiállítás alkotásait, újra Weöres Sándor gondolatát idézem:

„Önmagad beutazása: a mindenség beutazása. A térbeli világ úgy viszonylik a mindenséghez, mint egy ruhazseb az élő-testhez. Éjjel, a csillagos ég alatt felfoházkodsz: Mily nagy a világ! De ládd: egyetlen gondolatod a legtávolabbi égitesten is túl-fut pillanat alatt.

Hullám (olaj, vászon, arany, 60x90 cm)

Legbelső terem (akril, vászon, 100x100 cm)

Egy gondolattól a másikig végtelenül hosszabb az út, mint csillagtól csillagig.

Az ember a teret végtelennek érzi, de valójában úgy szorong a térben, mint egy börtönkamrában, melynek sem hossza, sem szélessége nincs egy teljes lépés. Aki lényében a végtelen áramkig hatol, a kamra falán kis rést ütött; aki személyiségét feloldotta, a kamra falán akkora rést ütött, melyen már kifér.” (Weöres Sándor: *A teljesség felé, A mozdulatlan tudás*)

MÁRTONFI BENKE MÁRTA

A pusztai vadóc

Gondolatok Seres Katalin naiv festő képeiről

Seres Kati néni, a mesterszállási tanyavilágból érkezett tehetős parasztlány óriási kincset hagyott ránk. *A pusztai vadóc* című önéletrajzi regényével és rajzaival megörökítette azt az életformát, amely eltűnőben van, s rajtunk, utódokon múlik, hogy teljesen ne merüljön feledésbe. Köszönet azoknak az embereknek, akik felfedezték és támogatták Seres Katalint. De ő is szerencsésnek érezhette magát, mert megérte és láthatta, hogy emlékezete, öröksége megmarad.

Karácsony-éjféli ima éneklés családjában, 1933.

Rám óriási hatást gyakoroltak a képei. A kunszentmártoni nagyszüleim fiatalkorát, azt a parasztvilágot elevenítik fel, melyből származom, és melynek hétköznapjaival, szokásaival, használati tárgyaival még én is találkoztam gyermekkoromban. Néhány régi fotó maradt abból az időből, de egyik sincs olyan szuggesztív, mint Kati néni hangulatos festményei. A fejkendős asszonyokban dédnagyanyámat és nagyanyámat látom, a gerendás szoba látványa, a komód, a búbos kemence, az asztalra tett petróleum lámpa pedig visszahozza az öreg parasztház légkörét, a tücsökzenés estéket, amikor a tisztaszoba páros ágyában feküdtem, és az öregek borzongató történeteket meséltek tetszhalottokról, visszajáró lelkekről, családi tragédiákról. Mindezt kiegészítette nagyanyám elbeszélése, melyből megtudtam, hogy már tizenegy éves korában cselédnek adták egy

tanyára, és már a szolgálat első napján kenyeret kellett sütnie. A nyarakat a mezőn töltötte, ahol aratáskor marokszedő volt. Kati néni képei az ő mindennapjaira is, a szorgalmas, becsületes életére, a tisztességre emlékeztetnek. Hálás vagyok Seres Kati néninek, hogy önéletírásával és festményeivel megőrizte azt a világot, ahonnan jövök, melyhez ezer szállal kötődöm, mely meghatározta identitásomat, formálta személyiségetem, s úgy hiszem, mindenkor ez ad erőt számomra.

Talán mert én is naiv vagyok?

Seres Katalint ma így aposztrofálják: népi író és naiv festő. Még talán a népi író fogalma egy átlagember számára is értelmezhető és értékelhető. De mit jelent a naiv festő kifejezés? Magának a naiv szónak is mintha pejoratív kicsengése lenne. Gyakran halljuk a mindennapi beszédben: ugyan már, ne légy naiv! Jaj, de naiv vagy! Micsoda naivitás ez! Sőt, engem óva intettek a pályám során, nehogy naiv festő legyek. Mintha csak valami rangon aluli dolog lenne.

Seres-tanya, háttérben a Körös-gáttal, 1920–30-as évek

Disznóvágás, perzselés, feldolgozás, disznótör, maskurázás, 1920–30-as évek

Teljesen természetes, hogy a gyermek naiv. De egy felnőtt már nem lehet hiszékeny, gyanús, ha túl őszinte. Azt mondják rá, hogy megmaradt gyermeki szinten, ami magában rejt az a feltevést is, hogy kissé tudatlan. Van is ebben igazság. Mert a kicsi gyermek valóban őszinte, ártatlan, kíváncsi a világra és bízik a felnőttekben. De ha egy felnőtt ilyen tulajdonságokkal rendelkezik, megmosolyogják embertársai. Pedig nem inkább irigylésre méltó?

Szüreti bál felvonulás Mesterszálláson, 1930-as évek

A meggyötört életű, nehézségekkel kínló, küzdelmes sorsú ember is maradhat tiszta lelkű és őszinte. Seres Katalin például ennek köszönheti, hogy művész lett. Igaz, „csak” naiv festő. Sokan úgy vélik, hogy a művészet különböző szintjein a naiv alkotó a legalsó szinten foglal helyet. Hiszen ő nem is tanult festeni, meg különben is, csupán kedvtelésből űzi a mesterséget.

Pünkösdi-napi majális, szüreti bál, 1930-as évek

Aratás, marokszedés, összehordás, keresztezés, bágázás, 1920–30-as évek

Így igaz, pontosan ez a lényege a naiv művészetnek. Ami miatt a hozzá nem értők lenézik, éppen attól értékes. A lexikonok szerint a naiv festők a művészeti képzés hiányában – művészettörténet, anatómiai ismeretek, perspektíva ábrázolás – élményeiket stiláris, kompozíciós megfontolások nélkül öntik formába, akár a gyermekek vagy a primitív népek. Többségüknek nincs kapcsolatuk a kortárs képzőművészettel. Életkörülményeik miatt, például rendszeres kenyérkereső foglalkozást folytatnak, vagy alacsony néposztályból valók, vagy későn ébredtek rá művészi hivatásukra, koruk művészeti és szellemi kultúrájából kimaradtak. Ám elszigeteltségük, a szellemi kölcsönhatások teljes hiánya hagyja megőrizni eredeti látásmódjukat, amelyet aztán elénk is tudnak tárni. Alázattal, szinte vallásos áhítattal alkotnak, s műveikből szinte árad az utánozhatatlan frissesség és derű.

A naiv jelzõn sokáig vita folyt, számos leíró kifejezést javasoltak az ide tartozó alkotók meghatározására. Többek között nevezték őket „ösztönös művészeknek”, utalva az alkotói módszerük intuitív jellegére, de a „vasárnapi művészek” kifejezéssel is illették őket. A sokféle javaslat közül végül a naiv lett a legelfogadottabb, noha akadtak ellenzők is, mint például a francia író, Louis Aragon, akinek a híres mondata szerint: „Naiv dolog ezt a festményt naivnak nevezni.”

Valóban, a naiv festészet legfontosabb eleme az élmény, a belső indíttatás, a közlési kényszer, ami olyan erős, hogy az alkotót még a szakmai tudás hiánya sem fékezi mondanója kifejezésében. Balázs János, a híres cigány festõnk hatvanhárom évesen kezdett festeni. Méltatói többek között azt írják róla, hogy „úgy festett, mint egy gyermeknek maradt felnõtt”.

A naiv művészt azonban nem szabad összetéveszteni az amatőrrel. Az amatőr igyekszik elsajátítani a szakmát, és a legtehetségesebbek ki is emelkednek a műkedvelői körből, akár

a szakmai ranglétrán a legmagasabb fokig felkapaszkodva. A naiv festőnek ez nem célja. Nem is akar semmilyen külső elvárásoknak megfelelni. Bátran, mivel nem ismeri az iskolai szabályokat, vászonra vetíti saját elgondolású és kivitelezésű képeit. Nagyon nagy tévedés azt gondolni, hogy nem tud festeni. Ő az akadémiai festészetet nem ismeri, éppen ezért sokkal felszabadultabb, módszereit nem kötik gúzsba a szabályok. A naiv festő nem követhet el hibát. Mivel nincs benne semmilyen spekulatív törekvés, hagyja az érzelmeit, indulatait szabadon kiáramlani. Egyéni a világa, egységes a stílusa, nem téveszthető össze senkivel.

Seres Katalin sem tanult festeni. Tehetségét az bizonyítja, hogy amikor megírta az önéletrajzi regényét, és a könyvét gondozó, kiadó támogatók arra kérték, hogy illusztrálja az írását rajzokkal, ő ezt képes volt megvalósítani. A nyolcvanas években készültek a zsírkrétával festett képek, melyek egytől egyig a 1920-as, 30-as évek időszakát idézik meg. Mindent emlékezetből rajzolt meg, nem segítette őt sem korabeli vázlat, régi fénykép, vagy számítógép. Mégis maximálisan hiteles. A múltat kutató ember számára pontos dokumentáció, ugyanakkor az egyéni látásmód, kifejezőmód művészileg értékessé teszi. A képeken keresztül egy teljes, kerek világkép bontakozik ki, egységes stílusban.

Seres Katalin rendkívül pontos megfigyelő. A részletekben gazdag rajzokon precízen örökíti meg a földeken használt gépeket, szerszámokat, használati tárgyakat, bútorokat és az akkori viseletet. A népi élet, a paraszti életforma mindennapjait és az ünnepeket is hitelesen idézi fel a festményeken. Kati néni művei a néprajzkutatók számára valóságos kincsebányának bizonyulnak. Az emberábrázolás is alapos, jó megfigyelő képességről árulkodik. A mozdulatok megrajzolása, például a kaszálók, a marokszedők hajlongása élethűen ábrázolt, a búcsúba menők arckifejezése különböző érzelmeket tükröz. Lehet, az emberi alakok és az állatok megrajzolása nem anatómiai pontosságú, ám semmi kétség nem támad bennünk, hogy a ló ló, a szürke marha pedig szürke marha. A kép egysége mindent megerősít, hitelesít.

Igaz, Seres Katalin nem tanult effélet az iskolában, mégis ért a festmény komponálásához. Nincs perspektíva, festőnk nem is akarja a tér illúzióját kelteni, mégis helyén van minden. Képi egyensúlyt teremtve helyezi el a tájelemeket vagy éppen az emberi csoportokat.

Krisztuskeresés Nagycsütörtök éjjelén, búcsújárással az útszéli fészületekhez, 1920-as évek

Egyéni hangú festői világában a gémeskutas tanya már-már szimbolikus erejű. De mivel minden vízió mély, feledhetetlen élményből született, képes hangulatot teremteni. Érzékeltetni a karácsony este meghittségét, a búcsúsok folyón való átkelésének misztikusságát, az éjszakai Krisztus-keresés drámaiságát, vagy az aprószentek vesszőzésének vidámságát.

Mindenen átsüt Seres Katalin, a pusztai vadóc őseroje, amiből nekünk is jut, mi is tudunk belőle erőt meríteni.